

Український Світ

1-6 • 2006

Державницька ідеологія —
джерело
життєвої
сили нації

«... Нам
пора для
України
жити»

Земельні
ресурси
України

... У гармонії
з законами
природи

 Культура —
система
традиційної
духовної
орієнтації

Науково-популярний журнал.
Число 1-6 2006 (Рік видання 14)

Співзасновники: ВСЕУКРАЇНСЬКЕ
ТОВАРИСТВО "ПРОСВІТА"
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
ТА ОЛЕКСАНДЕР ШОКАЛО

Свідоцтво про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації.
Серія КВ № 9831 від 13. 05. 2005 р.

Автор концепції й головний редактор
ОЛЕКСАНДЕР ШОКАЛО

Тел.: (38 044) 235-27-40
E-mail: ukrsvit@a.ua
ukrsvit@bigmir.net

Редакційна колегія:
МОВЧАН П. М. – *письменник, голова,*
БЕЗКЛУБИЙ І. А. – *д.юрид.н.,*
БІЛЕЦЬКИЙ В. С. – *д.техн.н.,*
ДМИТРЕНКО Г. А. – *д.ек.н.,*
ЛЬЇН В. В. – *д.філос.н.,*
КРИСАЧЕНКО В. С. – *д.філос.н.,*
ПОНОМАРІВ О. Д. – *д.філол.н.,*
СЕРГІЙЧУК В. І. – *д.іст.н.,*
ФЕДОРУК О. К. – *д. мистецтвозн.,*
ЧЕРНЯК В. К. – *д.ек.н.,*
ЧЕЧЕЛЬ Н. П. – *д.філос.н.,*
ШАПОВАЛ Ю. І. – *д.іст.н.,*
ШЕНДЕРОВСЬКИЙ В. А. – *д.фіз.-мат.н.,*
ШОКАЛО О.А. – *письменник*

Художник ВІТАЛІЙ МІТЧЕНКО

Виготовлення макету, верстки,
художньо-технічне редагування:
АЛЛА СУВОРОВА,
АНДРІЙ СУВОРОВ

Коректор НАТАЛЯ ПРОХОРЕНКО

Формат 84×108/16.
Папір крейдований.
Друк офсетний.
Умовн. друк. арк. 6,72
Зам.

Видавець ВСЕУКРАЇНСЬКЕ ТОВАРИСТВО
"ПРОСВІТА" ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Надруковано на Поліграфічному
підприємстві "Гама-Принт"
01001, м. Київ, бульвар Т. Шевченка, 4, оф. 9.
Тел.: (38 044) 501-97-29

© "УКРАЇНСЬКИЙ СВІТ", 2006.
ПЕРЕДРУК ДОЗВОЛЯЄТЬСЯ ТІЛЬКИ З ПОСИ-
ЛАННЯМ НА ЖУРНАЛ "УКРАЇНСЬКИЙ СВІТ"

"... Нам пора
для України жить" 4

Олександр Шокало

Що є цінним
кінцевим продуктом
системи освіти? 10

Геннадій Дмитренко

Україна в демогра-
фічній взаємодії
цивілізацій 14

Валентин Крисаченко

Фото М. Рудя

Природа

Життя у гармонії
з законами природи 20
Володимир Стешенко

Стрімкий політ
сокола 24
Микола Рудь

Лад

Культура – система
традиційної духовної
орієнтації 28
Олександр Шокало

Українська ідентичність:
проблеми й перспек-
тиви 36
Інтерв'ю з Наталею Чечель

Мати 40
Уривок із роману
"Сонячні люди"
Любов Голота

Творення власного
світу 43
Анатолію Марчуку – 50
Олександр Федорук,
Микола Стороженко,
Олена Загаєцька

Євангеліє Пилипа
Морачевського –
пам'ятка української
культури 47
До 200-річчя від народ-
ження П. С. Морачевського

Володимир Козирський,
Василь Шендеровський

Господарство

Земельні ресурси
України, або
За матінку-землю
хто замовить
слово?! 50
Інтерв'ю з Миколою Бойком

Екологічні проблеми
інноваційного
розвитку
Дрогобиччини 54
Микола Одрехівський,
Ольга Одрехівська

Державність

Інтелектуальна
астенія, або
"Що не робити" 56
Володимир Ільїн

Лінія поділу 60
Микола Омелян,
Олена Сазонова

Державницька
ідеологія –
джерело життєвої
сили нації 63
Олександр Шокало

“...Нам пора для України жити”

1875 рік

**Довершилась Україні
кривда стара, —
Нам пора
для України жити.**

Іван Франко

Іван Франко — один із найбільших провісників спасенної правди для свого народу: правди-істини, правди-зброї й правди-гіркоти.

Олександр ШОКАЛО

Цей провіденційний заклик Івана Франка відомий усім українцям. І він має стати засадничою формулою нової епохи нашого життя — громадської дієвості. Ми повинні правдою змити “кривду стару” й оновити своє життя. Правда є священною духовною зброєю і гіркими ліками. У правді живе спасенна свята Істина.

Іван Франко — один із найбільших провісників спасенної правди для свого народу: правди-істини, правди-зброї й правди-гіркоти. Франка за життя одні побожно любили, інші боялись, а ще інші ненавиділи (така доля геніїв). Коли Франків дух перейшов у інший вимір, люди стали менше знати його через замовчування правди, яку він відкривав ім. Найсокровенніші Франкові праці прирікали на забуття, інші піддавали ідеологічному кривотлумаченню.

У пору тотального гніту більшовицької ідеології І. Франка трактували як натхненного партійними ідеями “вічного революціонера”, Великого Каменяра. Бо інакше ж як мали пояснити появу його поетичного циклу “Думи пролетарія” (1876–1886) тодішні біографи, які писали, що “й сам термін “пролетарій” вперше був введений в українську літературу Франком, бо й сам письменник зазнав долі пролетаря”. Згодом такий підхід названо вульгарним соціологізмом.

Хай то було тоді, за партійного тоталітаризму. Але тепер, коли в нібито незалежному, демократичному, багатопартійному (точніше — неоліберальному) українському суспільстві скасували тоталітарно-партійну ідеологію (хоч і не спромоглися ще на українську державницьку), в освоєнні феномену Івана Франка — мисли-

теля й митця світового рівня, який вільно писав українською, польською, німецькою й перекладав із 14 мов, а творча спадщина якого налічує близько п’яти тисяч літературних творів та наукових праць, — запанувало мовчання.

Хоч потужний духовно-інтелектуальний потенціал Франка, його правда, його ідеї, зокрема ідея духовної єдності нації, надзвичайно актуальні нині, але їх не задіюють у творення національної ідеології та в українське державотворення в пору ілюзорно-позірної незалежності. Багатогранна Франкова спадщина зараз малодоступна не тільки широкому загалові, а й фахівцям, які безпосередньо працюють в освіті, культурі, економіці, політиці й прагнуть знати правду й “правді служити”. Адже навіть те, що було опубліковане в суворо цензурованих 20-томному зібранні творів у 50-х та в 50-томному у 80-х роках ХХ століття, охоплює тільки дві третини Франкової спадщини і лишається малодоступним через обмежені наклади. Та світу ще не побачили його найсокровенніші праці, які лежать в архівних сховищах. Парадокс, але цензурні купюри й замовчування Франкової спадщини тодішньою ідеологічною й нинішньою безідеологічною владою в Україні мають одну причину — **бажання приховати правду**.

Що ж то за **правду** приховувано за замовчуванням та за поверховим тлумаченням енциклопедично багатющої творчо-наукової спадщини Франка? Хто й досі притлумлює та не дає вивільнитись титанічній духовній потузі національного генія, натхненного Істиною й духом волі до боротьби за правду, за щастя свого народу на рідній землі? Що стає на заваді правді: ніяковість, страх, прислужницька запопадливість? На ці питання дає відповіді сам Франко.

Тільки вдумаймося в них із заувагою, що його світогляд еволюціонував від раціоналізму й позитивізму до ірраціональних засад.

Звернімося спершу до читаного й перечитаного і погляньмо на нього не втупленими в минуле очима, а з погляду сьогодення в перспективу безвічності, позачасовості, де ладує тільки Істина, а все інше, що має короточасну вартість, мінає разом з обставинами й умовами, які його спричинюють і від впливу яких звільняється свідомість прозрілої людини. Бо Франків дух не в минулому, він попереду нас і розкриває нам очі на нинішнє безщасне життя в ім'я кращого, яке ми самі повинні вибороти — самі створити.

Поетична збірка “З вершин і низин” (1887), яка напругою своєю сягає рівня Шевченкового “Кобзаря”, розпочинається гімном “Вічний революціонер”, що разом із “Каменярем” став символічним найменням Франка. Хоч нині ці символи в їх колишньому пролетарському тлумаченні й сприймаються до певної міри як анахронізми, але за своєю непроминущою духовною сутністю вони далеко за межами примітивної революційної ідеології:

*Вічний революціонер –
Дух, наука, думка, воля, —
Не уступить пільмі поля...*

Франків “вічний революціонер” — це дух особи, що незмінно спонукає людину до вищих сфер пізнання, до світла, до гідного життя.

Чи не найпроникливіше розкрив І. Франко своєю правдою низини людської захланності й вершини устремління людського духу в циклі “Думи пролетарія” з цієї збірки. Найлютіше роздратування викликали в “народовської” та “москвофільської” клерикальної інтелігенції рядки, спрямовані проти “основ” і “стовпів” галицького суспільства:

*...тут з кафедр, амвон
Лесь темнота, не ясний світ...
 (“На суді”)*

*Під пнем перегнилим
в болоті гнилому
Вертяться, клубляться
дрібні черв'яки...
... сні свої черви складали
в системи
З заключенням:
там є найліпше, як є;
Читали промови,
співали поеми
Про гарне, щасливе
в болоті життє.*

*А коли
... дійсне сонце вказалось
з-за мгли:
На сонце те глянули черви
й померли
І, мручи, убійчеє світло
кляли.
 (“Ідеалісти”)*

Галицькі фарисеї влаштували Франкові тотальну обструкцію: не обрали до Наукового товариства ім. Т. Шевченка, не допустили до професорської посади на кафедрі історії української літератури й мови Львівського університету, усували від редагування провідних українських газет і журналів, що змусило його десять років (1886–1896) працювати в редакціях польських журналів і газет. Але він використовував і чужомовні видання для провіщування правди. Тільки в 1899 р. І. Франко завдяки підтримці М. Грушевського (хоч і той свого часу перешкоджав Франкові) стає дійсним членом Наукового товариства ім. Т. Шевченка й цілком віддається науковій праці.

*Смішний сей світ.
Неробів горсть мала
Себе вважає світом,
паном всеї
Землі і ціллю всього,
що на світі! —*

констатує Франко з мудрим сумом.

Смішний він і досі цей світ, де владарює псевдоеліта, яка уособлює

1881 рік

Хоч потужний духовно-інтелектуальний потенціал Франка, його правда, його ідеї, зокрема ідея духовної єдності нації, надзвичайно актуальні нині, але їх не задіюють у творення національної ідеології та в українське державотворення в пору ілюзорно-позірної незалежності.

Франків “вічний революціонер” — це дух особи, що незмінно спонукає людину до вищих сфер пізнання, до світла, до гідного життя.

1886 рік

Те, що нині переживає українська душа в контексті глобального світового абсурду, нагадує “біль, тугу й боротьбу”, що її з геніальною проникливістю передав І. Франко в збірці поезій “Зів’яле листя” (1896), де його глибоко особисті душевні переживання невіддільні від високого устремління духу.

національне безчестя, національну ганьбу. Вона панує на українській землі й “любить” її за той зиск, який дістає, спродуючи національне багатство, спроваджуючи на заробітки в чужину український люд, “любить” за українське сало й горілку — за все, що можна продати з вигодою. І що більша вигода, то більша “любов”. Владна каста “неробів”, відмежована від народу тією особливою “патріотичною любов’ю” до “неньки”, не любить тільки української правди, української душі. Хіба не про це сказав Шевченко: “*Ви любите на братові шкуру, а не душу!*”? Так само реально в сьогоднішньому дні відлунює Франкова інвектива “Сідоглавому”:

*Ти, брате, любиш Русь,
Я ж не люблю, сарака!
Ти, брате, патріот,
А я собі собака.
Ти, брате, любиш Русь,
Як хліб і кусень сала, —
Я ж гавкаю раз в раз,
Щоби вона не спала...*

Те, що нині переживає українська душа в контексті глобального світового абсурду, нагадує “біль, тугу й боротьбу”, що її з геніальною проникливістю передав І. Франко в збірці поезій “Зів’яле листя” (1896), де його глибоко особисті душевні переживання невіддільні від високого устремління духу. І коли М. Коцюбинський одразу сприйняв у “Зів’ялому листі” “надзвичайну світлу силу”, то галицька фарисейсько-аристократична псевдоеліта не сприйняла його поетичних одкровенень і звинуватила Франка в декадентстві, що викликало в нього справдливне обурення:

*Який я декадент?
Я син народа,
Що вгору йде,
хоч був запертий в лъох.*

Франкові душевні муки формально вписувалися в контекст тогочасних кризових явищ, душевного розладу європейської поезії, що на них від-

билися тотальні переживання епохи згасання культури як сутності людського життя, та в них промовляло передусім глибоке чисте серце сина України, яке сприймало всі болі людські й несло в собі племінь світла й волі до життя. Вслухаймося в його поетичні шедеври, які стали вже народними піснями (“Безмежне поле в сніжно-му завою”, “Ой ти, дівчино, з горіха зерня”, “Червона калино, чого в лузі гнешся?”, “Зелений явір, зелений явір”, “Ой ти, дубочку, кучерявий”, “Ой жалю, мій жалю”). Яка глибина почуттів і висота духу народного ясніє в них!

А є поезії, сповнені містичного переживання, що споріднює їх із перською суфійською лірикою (“Не знаю, що мене до тебе тягне”, “За що, красавице, я так тебе люблю”, “Що щастя? Це ж ілюзія”). Перед нами відкриваються нові, не пізнані ще рівні осягнень І. Франка. Підтвердження його пильного зацікавлення духовною практикою й поезією суфізму, зокрема Гафізом і Сааді, знаходимо в листуванні з А. Кримським у 1890–1896 роках. Кримський назвав суфізм явищем глибоко демократичним, бо згідно з суфійськими принципами найостанніший злидар із його безсмертною душею такий же великий, як і сам володар. Суфій означає — просвітлений, чистий. Суфії як рушії культурного саморозвитку несуть духовне світло іншим, просвітлюють і вчать просвітлюватися Всевишньою Любов’ю. Коли в месіанських релігіях, які є ідеологіями паразитуючих політичних систем, панує страх перед Богом, а відповідно й перед земними владарями, то в суфізмі ладує найвища сутність життя — любов. У суфійській поезії в образах чуттєвої любові являються глибинні духовні осягнення. Суфії сповідують ірраціональне осягнення Істини й єднання з Творцем шляхом духовного розвитку, “нового народження” (Г. Сковорода), через просвітлення серця всепроймаючою силою Всеєдиної Любові. З цього погляду

смерть ліричного героя “Зів’ялого листя” сприймається як містична сутність — його духовне переродження.

Світоглядний ключ до “сеї збірки ліричних пісень, найсуб’єктивніших із усіх, які появилися у нас від часу автобіографічних поезій Шевченка, та при тім найбільш об’єктивних у собі малювання складного людського чуття” (І. Франко) й до всієї драми Франкових шукань у контексті тогочасного українського суспільного життя прочитується в оцих рядках:

*Я не тебе люблю, о ні,
Люблю я власну мрію,
Що там, у серденьку на дні,
Відмалечку лелію.
...За неї смерть собі зроблю,
За неї одурію.*

Чисте серце і дух, що живе в ньому, — ось спонука Франкових шукань і вболівань в інтимній і суспільній сферах. Ірраціональне осягнення Істини чистим серцем є суттю вчення й духовної практики суфізму, суттю “філософії мудрого серця” Г. Сковороди, “філософії християнського персоналізму” М. Гоголя, “філософії природи” П. Куліша та “філософії утаємниченого серця людини” П. Юркевича. Провідний моральний принцип суфізму й української звичаєвості — сердечність і допомога людям — послідовно сповідував у своїй творчій, теоретичній і суспільній праці І. Франко. Сердечність і взаємодопомога є головною психо-соціальною ознакою українського духовного типу, нашою світоглядною засадою, моральною основою українства. Франко осягає “мовою серця” всі вияви людського життя: від глибоко особистого драматизму до народних тривог і злигоднів. Усе в нього сповнене прагненням істини, правди: і особистий життєвий шлях, і громадянська позиція, і літературні твори, і наукові дослідження феноменальних явищ національної культури та пекучих соціально-економічних проблем. Серед першорядних провісників правди Франко по-

тужно прорікає її рідному народові й людству.

Франкове “зів’яле листя”, Стефаникові “кленові листки”, “викинуті українці” Олени Пчілки — споріднені образи нашої трагічної недолі. І досі українці покидають свій рідний світ, знесилені й зневолені, опадаючи зі в’ялим листям із дерева національного життя, чи то відлітаючи на чужину, чи передчасно лягаючи в рідну землю. “Та, така наша доля. Розсипаємося, як кленове листя...”, — висловився І. Франко у 1907 році з приводу масового від’їзду українців за океан. Відтоді минуло сто років, а все нові еміграційні хвилі викидають наш люд на чужину.

Переживши глибокі почуття й ідейні захоплення — перегорівши-перехворівши жагою до коханої жінки, запалом до радикалізму й соціалізму, очистивши серце й употужнивши дух, Франко стає на шлях невідступної боротьби з “можними світу сього”, які чинили “всякий утиск, усякий визиск і всяку облуду” (“Семітизм і антисемітизм у Галичині”, 1887), з їхніми прислужниками, з “народними провідниками”, які рядилися у “батьки нації”, прикриваючи свої шкурні інтереси політичними ідейками.

У передмові до збірки “Мій Ізмарад” (1898) Франко застерігає від політичного шахрайства й партійного догматизму: “Жорстокі наші часи! Так багато недовір’я, ненависті, антагонізмів намножилося серед людей, що недовго ждати, а будемо мати (а властиво вже й маємо!) формальну релігію, основу на догмах ненависті та класової боротьби. Признаюсь, я ніколи не належав до вірних тої релігії і мав відвагу серед насміхів і наруги її адептів нести сміло свій стяг старого, щиролюдського соціалізму, опертого на етичнім, широко гуманнім вихованню мас народних, на поступі і загальнім розповсюдженні освіти, науки, критики і людської та національної свободи, а не на

1891 рік

Чисте серце і дух,
що живе в ньому, —
ось спонука Франкових
шукань і вболівань
в інтимній і суспільній
сферах.

1905 рік

1916 рік

За зовні ідейними партійними ширмами приховуються конкретно прагматичні корпоративні інтереси визискувачів, що їх вони досягають економічними важелями: податками, митом, іншими засобами зиску й збагачення.

партійним догматизмі, не на деспотизмі проводирів, не на бюрократичній регламентації всього людського майбутнього, не на парламентарнім шахрайстві, що має вести до тої "світлої будуччини". (Цей текст не ввійшов до 50-томного видання).

Заснувавши в 1890 р. разом із М. Павликом, під визначальним впливом М. Драгоманова, першу українську політичну партію — Русько-українську радикальну партію, І. Франко був до 1898 р. першим її головою. Однак він не став партійним догматиком. 1899 року Франко публічно заявив: "Я почувуюся насамперед українцем, а потім радикалом". Хто з нинішніх партноменклатурників чи партстатистів спроможеться на таку радикальну заяву? Багато з них проникли в нинішній одіозний парламент навіть не як громадяни України, а як списочні партійці. І куди ж приведуть вони Україну своїм "парламентарним шахрайством"? Остаточне виродження *представницької демократії*, яка ще не встигла й розвинутися, відбулося через відсутність в Україні національної державницької ідеології. А *демократії за участю*, яка виявляється в безпосередній причетності суспільства до державних справ, у перебиранні громадськістю владних повноважень, ми тільки вчимося. Громадянське суспільство може сформуватися тільки на моральних засадах взаємодопомоги, що є суттю традиції осібною, самодостатнього національного життя українців.

У статті "Огляд української літератури за 1906 рік" І. Франко проаналізував видання українських соціал-демократів: "Є ще одна глибока хиба, що була джерелом їх хитання в самих основних поглядах, — вони не уявляли собі гаразд свого національного характеру, не відчували того, що вони наперед українці, а потім соціал-демократи; трактували це українство, як формальну концесію, а не як натуральний вислів своєї душі..."

Так і М. Драгоманов підпорядковує радикальний рух етичній зорієн-

тованості української духовної традиції. Обстоюючи "громадівський", "етичний соціалізм", він піддає критиці російське народництво й марксизм, заперечуючи марксистську доктрину як нездійсненну й шкідливу для українського політичного життя. І. Франко чітко означив суть позиції М. Драгоманова: "Він не раз остерігав молодих, гарячих соціалістів не надто діймати віри соціал-демократичним конструкціям будуччини, бачучи в них значну пайку жидівської зарозумілості" (М. Драгоманов. Документи і матеріали. — Львів, 2001, № 321, с. 567). І свою позицію висловив так само однозначно: "За кожною з партій — соціалістичною, ліберальною, я бачу хитрий писок жида" (Нескорена нація, 1998, ч. 5–6). Згадаймо також Гоголеве одкровення про "облудні призми всяких партій".

За зовні ідейними партійними ширмами приховуються конкретно прагматичні корпоративні інтереси визискувачів, що їх вони досягають економічними важелями: податками, митом, іншими засобами зиску й збагачення. В економічних працях, поданих у 44 томі 50-томного зібрання творів, І. Франко піддає глибокому науково-статистичному аналізу фінансово-господарську й соціальну сфери Галичини. Зокрема пише про небезпеку для селян і для підприємців тодішньої кредитної системи, яка загрожує їм втратою землі й руйнацією виробництва ("Фінансове положення Галичини", 1883; "Фінансові справи українських інституцій", 1886; "Земельна власність у Галичині", 1887), про міжнародні митні зловживання ("Тернопільська моральність", 1887). Тодішня ситуація з відстані 120 років вражаюче резонує з нашим сьогоденням. У статті "Що значить солідарність? Із статистики більшої посілости в Галичині" (1886) І. Франко один із перших аргументовано розкрив правду про злочинну щодо українців економічну політику "Alliance Izraelite": "Коли порівнюємо старинну історію завоювання Канаана через

жидів, як нам оповідає її книга Судіїв, з теперішньою історією завоювання жидами Галичини, то мусимо признати, що за тих пару тисяч літ... жиди багато навчилися і поступають тепер далеко систематичніше та успішніше, ніж колись. ... Тоді забирали села, не тикаючи укріплених міст, убивали селян із їх жінками, дітьми а навіть худобою; тепер розпочали завоювання міст, а переходячи на села, навіть не думають відразу вбивати селян, а висисають їх економічні соки, аби мати з них, із їх жінок, дітей та худоби якнайліпших і найчисленніших слуг". Ось вам готові пролетарі! І ця пролетаризація триває в Україні по сьогоднішній день.

Земля, продуктивна людська праця, національний капітал — три основні чинники національної економіки. Саме на цьому наживається влада чужодів. Паралізуючи страхом і геноцидними технологіями життєву волю народу, паразитуюча система визискує природні й людські ресурси України.

Франків аналіз основної форми визиску робітника й збагачення капіталіста — "присвоєння незаплаченої праці" наводить на думку, що нинішній "податок на додану вартість" (злополучний ПДВ) є ще цинічнішою формою визиску й свідчить про панування в Україні звироднілого, периферійного капіталізму на тлі рецидивів феодалізму. Цю працю ("Соціалізм і соціал-демократизм") опубліковано в книжці "Іван Франко. Мозаїка. Із творів, що не ввійшли до Зібрання творів у 50 томах" (Львів, 2002).

Морочну завісу замовчування роздирають, певною мірою, поодинокі видання маловідомих Франкових творів. Унікальну наукову працю "Поема про сотворене світа" вперше опубліковано 1905 року у львівському часописі "Новий громадський голос", і того ж року редакція часопису видрукувала її окремим виданням накладом кілька сотень примірників. Але весь наклад скупили й спалили

зацікавлені в приховуванні правди про старозавітну історію. Один примірник того видання українські емігранти вивезли до Канади й там у 1918 р. перевидали стараннями О. Сушка й І. Ковалюка, а в 1984 його перевидав С. Яворський. У 1982 р. "Поема..." увійшла до 50-томного видання (т. 35) та лишилась майже непоміченою через обмежений наклад. 1993 року працю перевидано у Львові, а 2003 — в Києві. У цьому науковому дослідженні І. Франко проаналізував біблійні тексти, простежив джерела й ідеологію першокниг іудаїзму — розкрив сутність найбільшої в світі релігійної містифікації, яка породила всі подальші ідеологічні й політичні містифікації, засновані на месіанізмі. (Галичани не прийняли були пророчих прозрінь свого земляка — всеукраїнського генія, як іудеї колись не прийняли Христового вчення).

Нарешті до 150-річчя від народження І. Франка заплановано видати за державним замовленням у програмі "Українська книга" Додаткові томи до Зібрання творів у 50-ти томах (тт. 51, 52, 53, 54) та Показчик купюр до Зібрання творів у 50-ти томах, куди увійдуть усі вилучені частини текстів.

Однаке це ще далеко не охоплює всієї безцінної Франкової спадщини, не задіює всього дення його націотворчого й державотворчого потенціалу.

"Ті духові вартості, які вніс Іван Франко в наше громадянське життя, в нашу літературу й науку, такі великі, що сміло можна назвати його найбільшим сином України свого часу й поставити побіч Шевченка та Драгоманова між найбільшими історичними постатями України", — писала газета "Діло" в жалобній статті 30 травня 1916 року.

Подвижницький дух І. Франка будить нас до діяння в ім'я правди: "Пам'ятайте, мої друзі, ширіть скрізь і все Правду і ніщо більше як Правду. Бо хоча Правда зразу усім гірка, так все-таки згодом вона скрізь бере верх й стає солодкою спасителькою людства". ■

Земля, продуктивна людська праця, національний капітал — три основні чинники національної економіки. Саме на цьому наживається влада чужодів. Паралізуючи страхом і геноцидними технологіями життєву волю народу, паразитуюча система визискує природні й людські ресурси України.

Подвижницький дух І. Франка будить нас до діяння в ім'я правди: "Пам'ятайте, мої друзі, ширіть скрізь і все Правду і ніщо більше як Правду. Бо хоча Правда зразу усім гірка, так все-таки згодом вона скрізь бере верх й стає солодкою спасителькою людства".

Що є цінним кінцевим продуктом системи освіти?

Геннадій Анатолійович Дмитренко – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економіки та управління персоналом ЦІППО АПН України, академік Української академії наук та Міжнародної кадрової академії. Автор багатьох наукових праць, зокрема навчальних посібників: “Стратегічний менеджмент: цільове управління освітою на кваліметричній основі”, “Мотивація і оцінка персоналу”, “Стратегічний кадровий менеджмент” та ін. Ідеолог розробки нового управлінського курсу для Українина засадах цільового керування.

“Якщо людина добре знає себе, то вона вже мудра”

Антуан
де Сент-Екзюпері

Геннадій ДМИТРЕНКО

Як показали останні післявиборні політичні події, нині в правлячій еліті України немає чіткого уявлення про стратегію розвитку країни. Немає конкретного розуміння сутності громадянського суспільства, яке ми нібито будемо, немає бачення того, яких людей повинна готувати система освіти для такого будівництва й життя в цьому суспільстві. І хоч би як ми пишалися досягненнями системи управління в радянський час, кінцевий продукт тієї системи в особі представників нинішньої правлячої еліти сьогодні демонструє дива непрофесіоналізму й аморальності в керуванні державою.

Зрозуміло, «винна» в цьому не тільки система освіти. Однак саме вона створює найглибші передумови і той фундамент, на якому функціонує соціум, формується ідеологія суспільства, здійснюється науково-технічний прогрес, створюється те моральне тло, що об'єктивізує засоби масової інформації, перешкоджаючи їх продажності та сприяючи їхній боротьбі з корупцією й т. ін. Погодьмося,

що власне система освіти є тягловою конячкою соціально-економічних перетворень у суспільстві.

Щоб визначити, що справді є цінним (корисним для кожної особистості й суспільства в особі окремих соціумів) кінцевим продуктом цієї системи, необхідно спочатку засвоїти сутність громадянського суспільства як споживача цього продукту. З позицій антропосоціального підходу сутність громадянського суспільства полягає в системі таких суспільних відносин, що сприяють самореалізації особистості в чотирьох сферах життєдіяльності. Мова йде про *трудоу діяльність, родину, навчальні заклади та місце проживання й відпочинку* (рис. 1).

Тобто, якщо людина більшу частину часу з задоволенням працює, із задоволенням проводить час у родині, із задоволенням вчиться, із задоволенням перебуває за місцем проживання й відпочинку, це означає, що вона самореалізується. Іншими словами, потрібно домогтися задоволення потреб людини в усіх цих сферах, аби говорити про її самореалізацію в даному суспільстві.

При цьому відзначимо, що високий ступінь задоволення зростаючих потреб людини залежить не тільки від рівня її освіченості чи рівня доходів. Ще більше вона залежить від характерних рис особистості й здібностей людини, що реалізуються

в соціумах (у шкільному чи трудовому колективах, на ділових зустрічах, під час спілкування на чи вулиці, в громадському транспорті і т.ін.).

На жаль, сьогодні вітчизняна система освіти цілком ігнорує аспект особистості, займаючись винятково підвищенням рівня загальної й професійної ерудиції учнів (як не згадати слова відомого поета: «Нас усіх учили потроху чому-небудь і як-небудь...»)...

Для вітчизняної системи освіти ніби відсутній той факт, що учнів варто готувати для чотирьох споживачів в особі самого себе, свого «Его»; роботодавця; навколишнього соціуму, включаючи родину; нарешті держави як суспільного інституту, покликаного створювати всі умови для самореалізації особистості в чотирьох сферах життєдіяльності у рамках загальнолюдської моралі й національних традицій (рис. 2).

Зупинимось детальніше на деяких аспектах вищевикладеного. Наприклад, яка людина потрібна самій собі? Зрозуміло, яка самореалізується, в першу чергу, у трудовій діяльності (згадаємо думку українського Сократа Г. Сковороди про те, що людина буде щаслива, якщо знайде споріднену працю. Виходить, потрібно їй допомогти в цьому. А що потрібно людині, аби вона працювала із задоволенням? Очевидно, гарна винагорода за працю, аби задовольнити свої життєві потреби. Крім того, робота повинна бути улюбленою, відповідаючи здібностям і діловим якостям. Для цього людина повинна добре знати свої здібності та особливості характеру. По-третє, потрібні толерантні взаємини і з керівником як уповноваженим роботодавцем, і з колегами. Будувати такі взаємини потрібно свідомо, добре знаючи себе й вивчаючи інших (варто пам'ятати, що люди ставляться до тебе так само, як і ти до них).

Зробимо деякі уточнення. Яка людина потрібна роботодавцю? Звичайно, яка володіє професійними знаннями, навичками, вміннями. Та ще фізично здорова, а також творча (здатна самостійно вирішувати завдання в умовах, що змінюються) і, зрозуміло, надійна, яка вміє ладити з колективом, поважає колег, тобто моральна.

Яка людина потрібна соціуму (наприклад, трудовому колективу) в особі колег? У першу чергу, моральна, яка глибоко поважає людей, що виявляється в доброті, чуйності, ввічливості, надійності, свідомості. Крім того, бажано, аби вона була творча, щоб із було цікаво спілкуватися, а також із

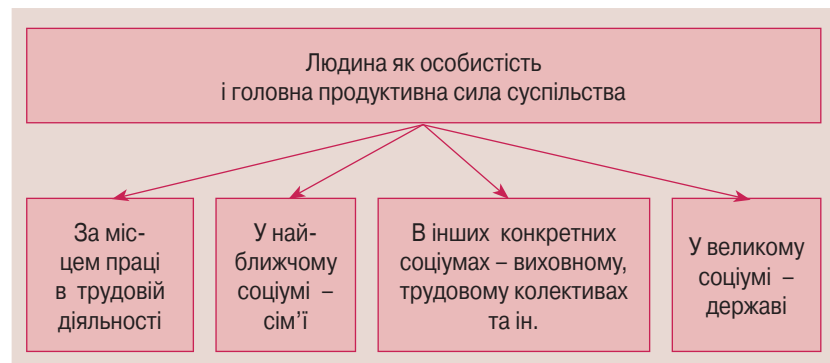

Рис. 1. Сфери самореалізації людини як особистості й головної продуктивної сили суспільства

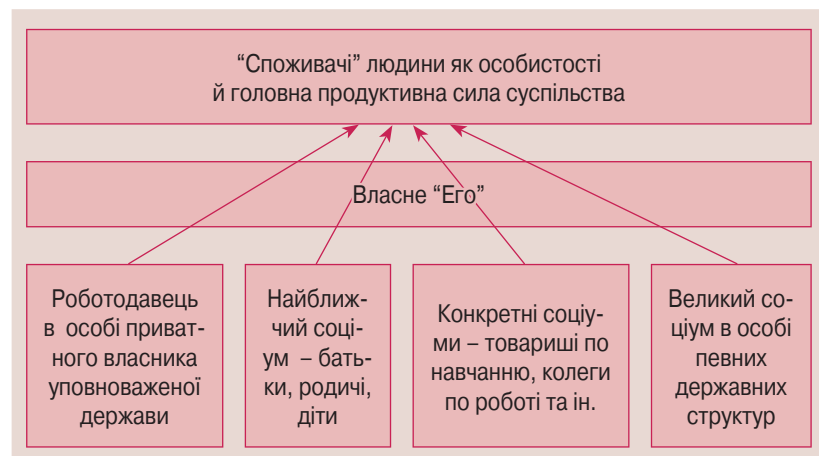

Рис. 2. Зовнішні й внутрішні «споживачі» людини як особистості й головної продуктивної сили суспільства

У цьому випадку цінним кінцевим продуктом системи освіти є професійно підготовлена, гармонійно розвинена особистість, яка добре знає себе.

почуттям гумору й, нарешті, фізично здорова, яка не сіє навколо себе зневіру і безвихідь.

Таким чином, можна зробити висновок, що система освіти, починаючи з дошкільних закладів, повинна бути орієнтована на двоєдину ціль. З одного боку, на підвищення рівня гармонійного розвитку особистості – освіченості, творчого, морального і фізичного розвитку (здоров'я). З іншого боку – на визначення ступеня наявності тих чи інших здібностей і характерних рис особистості кожного учня (рис. 3).

У цьому випадку цінним кінцевим продуктом системи освіти є професійно підготовлена, гармонійно розвинена особистість, яка добре знає себе.

Це означає, що вітчизняна система освіти безпосередньо сприятиме самореалізації кожного учня в

подальшому житті, коли сама буде найважливішою органічною складовою громадянського суспільства.

Але як повернути громіздку інерційну систему освіти «обличчям» до особистості учнів, не обмежуючи їхнього розвитку «закачуванням» у них знань за міністерськими програмами, найчастіше відірваними від реальній суспільного розвитку?

Технологія такого повороту пов'язана з реалізацією наскрізного цілепокладання в системі освіти, починаючи з дошкільного віку, на основі виміру параметрів цінного кінцевого продукту з використанням кваліметричних оціночних моделей і занесенням результатів у такий документ, як паспорт особистості. Останній супроводжує учня протягом усіх років навчання й видається йому на руки після закінчення навчального закладу. При цьому батьки беруть

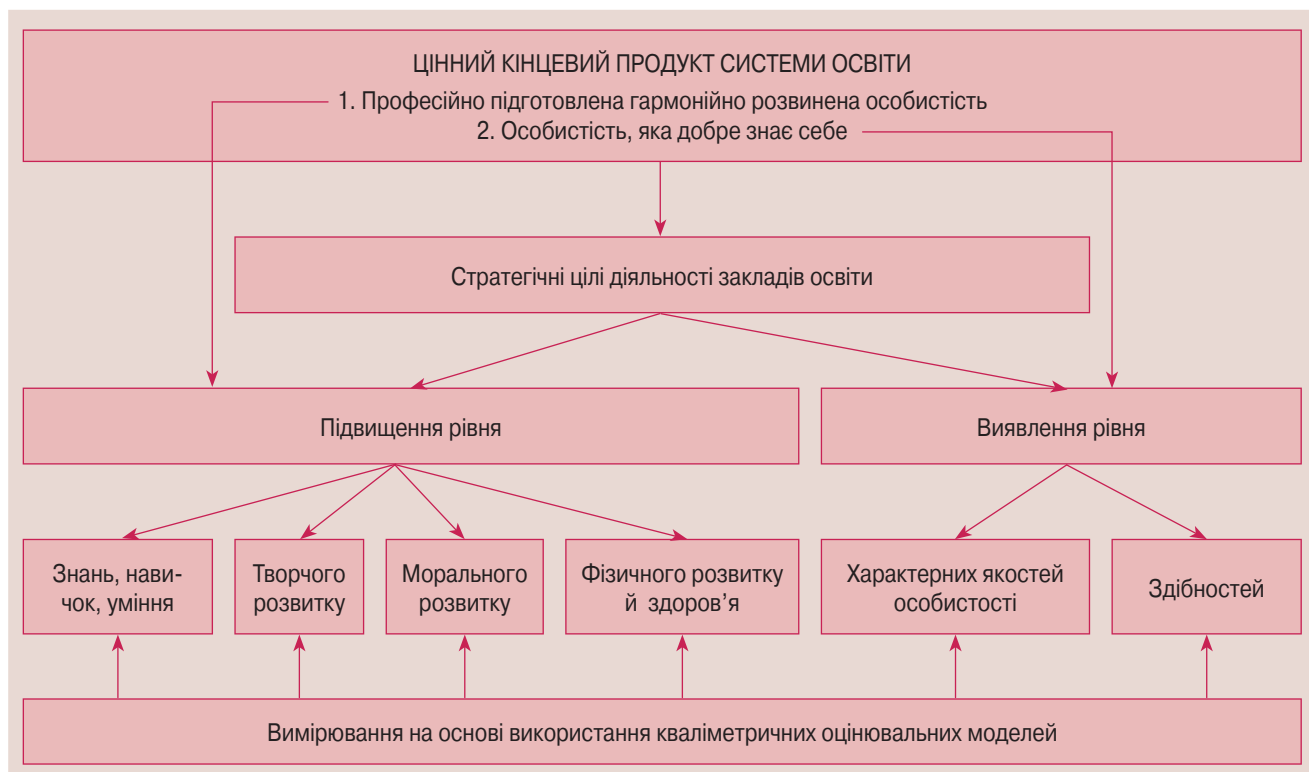

Рис. 3. Стратегічні цілі системи освіти з огляду на цінний кінцевий продукт діяльності закладів освіти

найактивнішу участь у відстеженні параметрів особистості, стаючи помічниками вихователів, учителів, викладачів, а потім і самих учнів. Останні підключаються до самопізнання й самоспостереження після початкової школи.

Слід відзначити, що однією з ключових фігур реального повороту всієї освітньої «машини» до особистості є вчитель початкової школи. Крім прищеплювання учням прагнення до навчання (любви до пізнання взагалі), на них лягає обов'язок викликати в молодших школярів інтерес до самопізнання. Очевидно, що імідж цієї категорії вчителів і, відповідно, оплата їхньої праці повинні зростати випереджальними темпами за умови відповідного добору їх із числа здатних бути вчителем «від Бога».

Не важко уявити, що добре знаючі себе люди можуть врятувати такий специфічний сьогодні соціум, яким є родина. Справді, свідомо формуючи гармонійні шлюби з урахуванням психологічної сумісності характерів, інтелектуально-моральних сфер, соціотипів та ін. можна розв'язати основну проблему шлюбів, що руйнуються, – проблему відсутності взаєморозуміння між індивідами, які вступили в сімейні відносини. Ну а який це має негативний вплив на формування дитячої особистості – вже відомо.

ВИСНОВОК

Стратегічне надзавдання системи освіти в Україні на етапі її трансформації – всіляко сприяти самореалізації особистості в су-

спільстві через підготовку мудрих людей, необхідних сім'ї (батькам та родичам), роботодавцям, іншим структурним складовим соціуму й, нарешті, самим собі завдяки реалізації своїх "его", тобто гармонійно і професійно розвинених, добре знаючих себе.

Підготовка такого цінного кінцевого продукту починається з моменту народження дитини (а то ще й раніше), завдяки участі дорослих у цьому процесі – батьків, вихователів, учителів та інших, з поступовим підключенням до цього процесу самих учнів.

Саме тому осмислення нової стратегії розвитку системи освіти в контексті формування громадянського суспільства має починатися з роботи з дорослими, а саме в системі післядипломної освіти. ■

Україна в демографічній взаємодії цивілізацій

Валентин Семенович Крисаченко – доктор філософських наук, професор, завідувач відділу етнополітики Національного інституту стратегічних досліджень. Відмінник освіти України, Заслужений діяч науки і техніки України, член українських і міжнародних товариств, редколегій, експертних рад, лауреат премії президентів НАН України, АН Білорусі та АН Молдови. Автор понад 220 наукових праць, у т. ч. 12 монографій та 7 підручників. Основні напрями досліджень: філософія науки, етнополітика, вчення про біосферу, українознавство, демографія.

Валентин КРИСАЧЕНКО

Імміграція в Україну

Імміграційні потоки в Україну впливають чотирма основними каналами: 1) легальні мігранти; 2) біженці; 3) напівлегальні мігранти; 4) нелегальні або незаконні мігранти. Якщо статус перших двох категорій іммігрантів відносно чітко забезпечений міжнародним і національним правовим полем, то стосовно двох останніх цього сказати аж ніяк не можна, оскільки має місце відверте порушення існуючого законодавства. Водночас кожна з категорій іммігрантів відіграє свою специфічну роль у житті українського суспільства, динаміці соціальних процесів, формуванні етнODEMOГРАФІЧНОЇ структури української нації. На жаль, сьогodнішній стан імміграційних проблем засвідчує повне переважаєння негативних наслідків для України над позитивними.

Міграційні процеси, в т. ч. нелегальна міграція, суттєво впливають на етнополітичну мапу України, етнічну структуру її суспільства. Геополітичне становище України, географічні особливості її території (відкритість кордонів), численні військові та політичні експансії щодо неї створювали в минулі часи сприятливі умови для вселення на терени України іноетнічних спільнот, формування численних етнічних меншин та етнічних груп.

Саме зовнішня міграція (тобто імміграція), на думку етнополітика Олега Чиркова, і є головною причиною наявності етнічно неукраїнської людності в сучасній Україні. Завдяки цьому ми маємо на своїй території представників

усіх 64 корінних народів Росії (51 азійських та 13 європейських), 27 народів Кавказу, численні етнічні групи з різних частин Азії, Африки та Америки; принаймні одним представником представлені в Україні представники майже 200 некорінних етносів. Нині прийшли етноси складають десь 1/4 всієї людності України.

Сучасна імміграція вносить свої корективи в етнічну структуру українського суспільства, що зумовлено істотною зміною національного складу спільноти нелегальних емігрантів. Типовою є картина етнічності затриманих у 2001 р. нелегалів у Закарпатті: афганці – 54,5 %, індійці – 16 %, шріланкійці – 12 %, пакистанці – 4,5 %, китайці – 4 % тощо.

Мігранти нової хвилі – легальні, нелегальні й біженці, відчуваючи матеріальну скруту, невлаштованість та соціальну ізольованість, організуються за національною ознакою і часто-густо вишукують розв'язання своїх проблем у торгівлі, контрабандних операціях, незаконному промислі, шахрайстві та злодійстві, організованих злочинних групах.

Мігранти з афро-азійських країн також є реальними або потенційними носіями низки згубних хвороб, до боротьби з якими не готова система охорони здоров'я України, і не пристосована імунна система людей помірною клімату.

На зміну етнічної ситуації в Україні чималий вплив справляє також і повернення в Україну депортованих етносів – кримських татар, греків, вірмен, німців. На цей час в Україну вже повернулося близько 300-х тисяч кримських татар; до виїзду в Україну готові ще 9 тис. кримських татар з

Узбекистану, які вже отримали громадянство України. До того ж, близькість Узбекистану до неспокойного регіону (Афганістан) може спонукати, на думку експертів Парламентської Асамблеї Ради Європи, до пришвидшення виїзду в Україну ще 20–30 тис. кримських татар, фактично – біженців. В Україну повернулося також майже 10 тис. осіб із числа інших депортованих народів. І потік біженців та мігрантів зі Сходу – легальних і нелегальних – має тенденцію до зростання.

Еміграційні потоки з України всіх видів – легальні, тимчасові, нелегальні тощо – засвідчують існування низки проблеми для України як на національному, так і на міжнародному рівнях. Насамперед мова йде про неврегульованість забезпечення міграційних процесів, необхідність створення ефективного національного міграційного законодавства, яке не лише контролювало б міграційні процеси, але й захищало б права мігрантів з України за кордоном.

Необхідно завершити делімітацію та демаркацію державних кордонів України з Російською Федерацією, Білоруссю та Молдовою; створити надійну систему охорони та перепускних пунктів на кордонах із цими державами.

Необхідно вести цілеспрямовану зовнішню політику з країнами-членами ЄС та Ради Європи з тим, аби обґрунтувати доцільність створення на східному та північному кордонах України ефективних механізмів запобігання нелегальній міграції.

Варто також досягти діючих політико-правових угод з Російською Федерацією та Білоруссю, які гарантували б повернення нелегальних мігрантів на територію цих країн, затриманих на кордоні та виявлених в Україні.

У політико-правовому полі важливою є потреба доповнення національного законодавства системою юридично-економічних заходів щодо компенсації емігрантами з України витрат держави на отримання ними за державний кошт освіти та набуття кваліфікації.

Необхідно також інтенсифікувати процес укладання дво- та багатосторонніх угод з державами – потенційними реципієнтами громадян України з метою нормалізації та офіційного забезпечення перебування та захисту громадян України на їх територіях.

Та найважливішим є створення дієвого механізму рееміграції – повернення в Україну як осіб з трудової міграції в цілому, так і інтелектуальної еліти зокрема для відновлення інтелектуального потенціалу нації.

Імміграція в інші регіони планети

У демографічному змаганні Півдня і Півночі остання упродовж десятиліть невпинно програє боротьбу. Європейська цивілізація, яка протягом кількох тисячоліть була основним джерелом для демографічних ін'єкцій практично для всього іншого світу (окрім хіба що Східної та Південно-Східної Азії), нині сама відчуває потужні етнокультурні трансформації під демографічними впливами з Півдня. Причому мова йде про явище глобального масштабу, оскільки зміни спостерігаються не лише власне у Старому світі, але й в інших регіонах планети, етнокультурний вигляд яких сформувався під впливом європейських цінностей (Північна Америка, Австралія, низка країн Південної Африки та ін.). Як зазначає А.Г. Вишневський, керівник Центру демографії й екології людини Інституту народногосподарського прогнозування Російської академії наук, наприкінці ХХІ ст. людство буде не білим, а, найшвидше, жовточорним. Однак, веде далі дослідник, «головна небезпека не в тому, що зміниться співвідношення кольорів, а в тому, що можуть опинитися притлумленими ті культурні, цивілізаційні цінності, які були створені в процесі історії населенням європейського походження. Ведучи мову про майбутнє, слід думати не про колір шкіри, а про долю культури, яка являє собою найвеличніше досягнення історії».

Міграційні процеси, в т.ч. нелегальна міграція, суттєво впливають на етнополітичну мапу України, етнічну структуру її суспільства. Геополітичне становище України, географічні особливості її території (відкритість кордонів), численні військові та політичні експансії щодо неї створювали в минулі часи сприятливі умови для вселення на терени України іноетнічних спільнот, формування численних етнічних меншин та етнічних груп.

Еміграційні потоки з України всіх видів – легальні, тимчасові, нелегальні тощо – засвідчують існування низки проблеми для України як на національному, так і на міжнародному рівнях. Насамперед мова йде про неврегульованість забезпечення міграційних процесів, необхідність створення ефективного національного міграційного законодавства, яке не лише контролювало б міграційні процеси, але й захищало б права мігрантів з України за кордоном.

Та найважливішим є створення дієвого механізму рееміграції – повернення в Україну як осіб з трудової міграції в цілому, так і інтелектуальної еліти зокрема для відновлення інтелектуального потенціалу нації.

«...головна небезпека не в тому, що зміниться співвідношення кольорів, а в тому, що можуть опинитися притлумленими ті культурні, цивілізаційні цінності, які були створені в процесі історії населенням європейського походження. Говорячи про майбутнє, слід думати не про колір шкіри, а про долю культури, яка являє собою найвеличніше досягнення історії».

Вавилонська вежа

Демографічні реалії стимулюють перетікання людських ресурсів з одних регіонів в інші. Попри розв'язання конкретних завдань як окремих індивідів, так і спільнот (держав) у цілому, ці процеси індукують низку модерних етнополітичних проблем. Звернемось до найсуттєвіших із них.

Особливу тенденцію в міжнародній міграції становить перетікання на Захід вихідців із мусульманських країн. У цьому випадку має місце взаємодія двох світових цивілізацій: християнської та ісламської. Складовими цього процесу є зустріч різних етносів, рас, культур і релігій. Причому питома складова прийшлих компонентів становить у західному суспільстві дедалі значнішу частину. Прикметно, що це досягається двома взаємопов'язаними шляхами: з одного боку, наростанням масштабів та темпів міграції представників мусульманського світу, з другого – значно вищою народжуваністю в сім'ях мусульман, порівняно із сучасними європейськими християнськими (та й атеїстичними) сім'ями. Саме в цьому контексті й слід вести мову не лише про заміщення місцевого насе-

лення прийшлою людністю, але також про зміну етнополітичного і етнокультурного простору країн-реципієнтів мігрантів, включно із конфліктами між представниками різних культур.

На думку Іммануїла Валлерстайна, керівника Центру Фернана Броделя з вивчення економік, історичних систем і цивілізацій у Бінгемтонському університеті штату Нью-Йорк, політичне вторгнення паневропейського світу в іншу частину світу сягнуло вершини у 1900 р., а в подальшому дедалі стрімкіше почали наростати зворотні процеси, які дослідник називає поляризацією світу: «Посилення соціально-економічної та демографічної поляризації світу викликало нескінченний потік переселенців із Півдня на Північ... Як наслідок, у країнах Півночі виникне серйозний соціальний конфлікт між історично панівними прошарками й тими, хто солідаризується за етнічним принципом...». Останні, по суті, знаходячись через своє походження на нижніх щаблях соціальної драбини, бажають одразу мати такі ж права й можливості, як і питомі творці європейської цивілізації, що, до речі, впливає з самих політичних здобутків останньої.

За найскромнішими оцінками, нині в Європі проживає щонайменше 12 млн. мусульман (зрозуміло, мова не йде про Туреччину, Албанію, Косово, Боснію і Герцеговіну, Крим, Північний Кавказ та інші регіони Європи з традиційно високим відсотком ісламського населення). І, за спостереженнями аналітиків, відчутно простежується їхнє намагання об'єднуватися саме за релігійною ознакою, а не за країною проживання чи країною походження. Це дозволило зробити висновок про зародження т. зв. європейського ісламу, поширеного насамперед серед молоді. Відчуваючи себе європейцями, вони шукають спільного об'єднавчого чинника.

Втричі за останнє десятиліття ХХ ст. зросло ісламське населення в США: від 2 млн. у 1990 р., до 6 млн. у 1999 р. Втім, Ісламська верховна

рада Америки веде мову навіть про 15 млн. американських мусульман. Їхні релігійні потреби задовольняють понад 1500 мечетей і близько 150 мусульманських шкіл. Цікаво, що в США приріст мусульманської громади відбувається не лише за рахунок мігрантів, але й наверненням до ісламу місцевого населення. Після того, як чемпіон світу з боксу в суперваговій категорії Кассіус Клей став мусульманином Махаммедом Алі, рух до ісламу став особливо популярним серед афроамериканців, які складають понад 50 % усіх мусульман США. Згодом мусульманами стали ще чотири чемпіони світу з професійного боксу, включаючи Майка Тайсона; іслам прийняв Карім Абдул-Джаббар, один із найвидатніших баскетболістів за всю історію НБА.

Тривалий час міграцію з Азії та Африки стримували т.зв. расові квоти, запроваджені у 1924 р. й скасовані лише в 1965 р. Спочатку, наприкінці 50-х – початку 60-х рр. це був студентський потік, а потім міграцію американська влада підтримала законодавчо, коли Конгрес США у 1966 р. схвалив вкрай ліберальні імміграційні закони. Спонукальним еміграційним чинником для мусульман слугували також численні військові конфлікти 60-х-70-х рр. (Афганістан, Ліван, Пакистан, Нігерія, Судан, Йемен та ін.) і, особливо, війна США з Іраком на початку 90-х рр.

Мусульманські громади США досить замкнені, її члени пильно дбають про збереження мови й віри, дуже рідкісними є змішані шлюби. Мусульмани США мають досить розгалужену організаційну структуру. Чільними об'єднаннями є Федерація ісламських асоціацій у США й Канаді (1952), мусульманська студентська асоціація США і Канади (1963), Ісламська партія (1972) та ін.

Понад 70 % нинішніх мусульман США народились у цій країні і, отже, є її повноправними громадянами. Експерти зазначають, що американські мусульмани, як правило, освічені й можливі люди: лише 10 % із них мають низький рівень доходу, 52 % належать

до середнього класу, 28 % відповідають критерію багатих людей. Враховуючи високий рівень взаємної підтримки в мусульманських громадах, рівень життя мусульман можна вважати одним із реальних стимулів для ісламізації неофітів.

У випадку з «чорним ісламом» мова йде фактично про своєрідний синтез релігії та ідеології, наслідком якого є доктрина т.зв. «чорного расизму». Її ідеологи відповідно «переосмислили» спільну для євреїв, християн та мусульман старозавітну історію людства з наголосом на тому, що Христос і Махаммед були чорношкірі, й перші люди, створені Богом, також були чорні, й від них походять інші раси. До речі, протесна релігійна поведінка афроамериканців торкається не лише білих християн, але й прихильників іудаїзму, оскільки до євреїв у сучасних ідеологів «Нації Ісламу» також є низка звинувачень у пригніченні предків афроамериканців. Якщо врахувати, що в США налічується майже 38 млн. афроамериканців, то тенденція подальшого зростання ісламської громади за їх рахунок є вельми ймовірною. За деякими даними, щороку приймають іслам до 135 тис. ув'язнених афроамериканців. Довідково: в тюрмах США перебуває приблизно 3 млн. афроамериканців.

У Великій Британії, проживає, за різними оцінками, від 3 до 9 млн. мусульман. Принаймні християнське населення Об'єднаного Королівства нині становить лише 60 % від усієї людності країни. На початку 90-х рр. асоціація громадських організацій мусульман створила в Лондоні т.зв. «Національний парламент» для захисту інтересів одновітців. Налічуючи 200 депутатів, ця структура є своєрідним засобом тиску на державні й законодавчі структури Великої Британії. Тут діють понад 2 тис. мечетей, близько сотні медресе. Мусульмани активно займаються громадськими й державними справами; навіть у палаті лордів уже є троє членів – мусульман за вірою. В Лондоні знаходиться штаб-квартира Ісламської Ради Європи. Серед інших впли-

Особливу тенденцію в міжнародній міграції становить перетікання на Захід вихідців із мусульманських країн. У цьому випадку має місце взаємодія двох світових цивілізацій: християнської та ісламської. Складовими цього процесу є зустріч різних етносів, рас, культур і релігій. Причому, питома складова прийшлих компонентів становить у західному суспільстві дедалі значнішу частину.

Нью-Йоркські вежі-близнюки

«Посилення соціально-економічної та демографічної поляризації світу викликало нескінченний потік переселенців із Півдня на Північ... Як наслідок, у країнах Півночі виникне серйозний соціальний конфлікт між історично панівними прошарками й тими, хто солідаризується за етнічним принципом...».

У випадку з «чорним ісламом» мова йде фактично про своєрідний синтез релігії та ідеології, наслідком якого є доктрина т.зв. «чорного расизму». Її ідеологи відповідно «переосмислили» спільно для євреїв, християн та мусульман старозавітну історію людства з наголосом на тому, що Христос і Махаммед були чорношкірі, й перші люди, створені Богом, також були чорні, й від них походять інші раси.

вових організацій – Ісламська місія Об'єданого Королівства (1962), Союз мусульманських організацій Об'єданого Королівства і Європи (1970), Союз ісламської преси (1979), Ісламська допомога (1984) та ін.

У Франції наприкінці ХХ ст. – на початку ХХІ ст. кількість мусульман досягла майже 6 млн. осіб, причому понад 0,5 млн. мають французьке громадянство. Відповідно, для задоволення їхніх конфесійних потреб у країні діють близько 3 тис. мечетей і понад 900 імамів. Це стало показником нових демографічних тенденцій у Франції в цілому. Притік мігрантів, у т.ч. й мусульман, стимулювала сама післявоєнна Франція, людські втрати якої у Другій світовій війні склали 1 млн. 100 тис. осіб. Наприклад, у 50-х рр. було дозволено в'їзд для роботи на заводах автомобілебудування вихідців із Алжиру, Малі, Марокко, Сингапуру, Тунісу, Туреччини та інших країн. Згодом їм дозволили перевезти свої сім'ї, до складу яких «нові французи» вписували й далеку рідню. Мусульманська спільнота у Франції зростає досить швидко: 1978 р. – 2 млн., 2003 р. – 5 млн. (майже 8,5 % населення країни). Найбільше вихідців із Алжиру, Марокко, Тунісу, Туреччини. Найвища концентрація мусульман у Марселі, Парижі, французькій Рів'єрі. Найавторитетніші мусульманські організації у Франції – Національна федерація мусульман Франції (1985), Федерація ісламських організацій Франції (1981), що їх фінансово підтримують Марокко і Саудівська Аравія. У Франції діє понад 2 тис. інших ісламських організацій і центрів, мережа книжкових магазинів тощо. Іслам прийняли всесвітньо відомі філософи Мішель Фуко і дослідник океану та мислитель Жак-Ів Кусто.

Досить значною є ісламська громада в Німеччині. У роки другої світової війни Німеччина втратила близько 13 млн. осіб убитими, полоненими, зниклими безвісти, причому в переважній своїй більшості то було найпрацездатніше чоловіче населення. Ці де-

мографічні втрати дещо пом'якшило переселення 5 млн. німців із Судет, Пруссії, Сілезії та Померанії, а також масова еміграція німців із зони радянської окупації, країн Східної Європи та Балкан: уже 1950 р. у ФРН проживало 48,6 млн. осіб (у 1939 р. – 40,3 млн.). Однак потреба подолання економічної руїни другої світової війни при розбудові зруйнованої економіки змусила ФРН активно залучати на свої будови робочі руки з Туреччини, надаючи мігрантам право на постійне проживання й пільгові умови при набутті громадянства. Згодом до їх числа в 70-і рр. додалися вихідці з Північної Африки, Передньої Азії, Пакистану та деяких інших країн. Загалом кількість мусульман у Німеччині стрімко зростала: за переписом 1970 р. їх було 900 тис., а в 2000 р. – вже понад 3 млн.

Німецькі мусульмани об'єднані в численних громадських організаціях: Союз ісламських організацій Європи, Ісламське товариство Франкфурту, Турецько-ісламський союз релігійних установ, Союз ісламських культурних центрів та ін. В країні діють також відділення міжнародних ісламських організацій, насамперед об'єднання «Братів – мусульман» із центром у Саудівській Аравії. І все ж, із нинішніх майже 5 млн. мусульман Німеччини, понад 70 % громадяни турецького походження. Для потреб мусульман діє понад 2 тис. молільних будинків і мечетей, низка освітніх та культурних організацій, численні засоби масової інформації.

Стрімко зростає мусульманська громада в Бельгії: від 60 тис. на початку 70-х рр. до 200 тис. у середині 90-х рр.

Істотно змінюється демографічна ситуація в традиційно православній Греції: нині там іноземці складають 7 % населення. При цьому 52 % іммігрантів – албанці, тобто переважно мусульмани. Слід згадати також проблеми Кіпру, на територію якого в середині 70-х рр. у часи греко-турецького протистояння, до місцевих турків-кіпріотів додалися мусульманські переселенці з Туреччини.

В Італії наприкінці ХХ ст. проживало 1,1 млн. мусульман (бл. 2 % населення). Впливовими організаціями є Ісламський центр Мілану, Ісламський центр Риму та ін.

Різке зростання кількості мусульман наприкінці ХХ ст. спостерігалось і в інших традиційно християнських країнах: Канаді (1981 р. – 98,2 тис., 1991 р. – 253,3 тис.), Норвегії (1980 р. – 1 тис., 1997 р. – 47,4 тис.), Австралії (1971 р. – 22 тис., 1996 р. – 200,9 тис.) тощо.

Швидкими темпами зростає мусульманська спільнота в Нідерландах: початок 70-х рр. ХХ ст. – бл. 100 тис., 2003 р. – 916 тис., у відносних показниках чисельність мусульман зросла від 1 % до 5,7 % населення країни.

Ісламізація немусульманських країн і культур має не лише глобальний характер у розумінні взаємин Півдня й Півночі. Подібні процеси мають також локальний характер, у межах регіонів світу та окремих країн. Щодо регіонів, показовим є нарощення ісламського чинника насамперед на африканському континенті, зокрема в таких регіонах як Сахель, Західна та Східна Африка. Практично повною або домінантною стала ісламська присутність у таких країнах як Нігерія, Сенегал, Мадагаскар, Мозамбік, Камерун, Уганда та інших країнах континенту.

Показовими є процеси і в інших країнах світу. Традиційно буддистський Таїланд нині на півдні має переважачу мусульманську спільноту. Ще у 80-х роках ХХ ст. у Лівані християн і мусульман було практично порівну; на сьогоднішній день співвідношення стало 1:2. У Судані іслам оголошено державною релігією, і це при тому, що з 32 млн. населення країни 2 млн. християн і 8 млн. прихильників традиційних культур; тобто немусульмани складають третину населення. У Косово, цьому серцевинному сербському краї, кількість мусульман із кількох відсотків у ХІХ ст. зросла до абсолютної більшості (80 %) у наш час. За останні півстоліття кількість чеченців у Росії

зросла вп'ятеро: з двохсот тисяч до майже мільйона. Класичним історичним прикладом ісламізації є Візантійська імперія, яка з світового християнського лідера трансформувалась у лідера мусульманського світу. І хоч у Туреччині й зберігся осередок вселенського патріарха, християни в цій країні об'єднуються всього-на-всього у півтора десятка парафій. Батьківщина трьох релігій – Єрусалим (і, ширше, Палестина) свого часу практично повністю позбулася носіїв перших двох світових релігій – іудаїзму й християнства: їх витіснили мусульмани.

Навіть нині, коли відновлено державу Ізраїль, демографічна перевага все одно на боці мусульман: Ізраїль збільшує народонаселення (у 2001 р. – 6,4 млн, прогноз на 2025 р. – 8,9 млн.) переважно за рахунок збору на «землі обітованій» діаспори, а Палестина й сусідні арабські держави – за рахунок природного приросту (Саудівська Аравія, відповідно, у 2001 р. – 21,1 млн., а в 2025 р. – 41,0 млн., Йорданія – 5,2 і 8,7, Палестина – 3,3 і 7,4, Сирія – 17,1 і 27,0 і т.п.). Можна навіть вести мову про тенденцію ісламізації самого Ізраїлю.

У цьому контексті вельми тривожними є заяви, які пролунали на десятій сесії організації Ісламська конференція (ОІК), що відбулася в жовтні 2003 р. в столиці Малайзії Патраджайї. Прем'єр-міністр цієї країни, обраний головою ОІК, зокрема зазначив, що саме Ізраїль є головним офіційним ворогом усього ісламського світу. Втім, якби мусульманський арабський світ мав справу лише з державою Ізраїль, то проголошеної на десятій сесії ОІК мети, можна було б досягти. Але в опозиції «мусульманський світ – єврейський світ» зазіхання першої із сторін не такі вже й досяжні, оскільки, наприклад, лише в Нью-Йорку мешкає понад 6 млн. євреїв – стільки, скільки в усьому Ізраїлі, вплив яких на економічний, фінансовий та політичний стан світу є потужним, у тім числі й стримуючим тероризм, чинником. ■

Ісламізація немусульманських країн і культур має не лише глобальний характер у розумінні взаємин Півдня й Півночі. Подібні процеси мають також локальний характер, у межах регіонів світу та окремих країн.

Класичним історичним прикладом ісламізації є Візантійська імперія, яка з світового християнського лідера трансформувалась у лідера мусульманського світу. Батьківщина трьох релігій – Єрусалим (і, ширше, Палестина) свого часу практично повністю позбулася носіїв перших двох світових релігій – іудаїзму й християнства: їх витіснили мусульмани.

Але в опозиції «мусульманський світ – єврейський світ» зазіхання першої із сторін не такі вже й досяжні, оскільки, наприклад, лише в Нью-Йорку мешкає понад 6 млн. євреїв – стільки, скільки в усьому Ізраїлі, вплив яких на економічний, фінансовий та політичний стан світу є потужним, у тім числі й стримуючим тероризм, чинником.

Стешенко Володимир Володимирович, уродженець Київщини – журналіст, консультант з валеології.

У 2005 році започаткував громадський проект ДРУГ (Духовний розвиток українських громад), який спрямований на відродження знань наших предків для підвищення духовності й добробуту народу. Активно займається журналістикою, громадською й просвітницькою роботою, благодійністю.

“Не роби зла. Воно – повернеться. Як не на тебе, так на твоїх нащадків. Зло ніколи не приносить добра. А найбільше зло породжується заздрістю.”

Але в природі є свої закони, яких потрібно дотримуватися, аби досягти гармонії й щастя. Хто їх не дотримуватиметься – щастя не досягне!

ЖИТТЯ У ГАРМОНІЇ з законами природи

Володимир СТЕШЕНКО

Гадаю, кожна людина прагне жити щасливо. В цьому не претендую на оригінальність. Але як досягти щасливого життя, особливо у наш нестабільний та швидкоплинний час?

Не є таємницею те, що в природі все перебуває у взаємодії, і взаємовплив поширюється або ж виявляється з різною швидкістю. Наприклад, коли вибухає бомба, то розруха настає миттєво, а коли вирубали ліс на великій території, то пустеля виникне пізніше – через декілька років. З людиною, яка є частиною природи, все відбувається так, як і з природними явищами. Наприклад, думкою можна перенестися на будь-яку відстань миттєво, а ось якась хвороба може розвиватися довго... І у відносинах між людьми в суспільстві теж діють ті самі природні закони. Ось, наприклад, злодій краде роками, тягне більше, ніж йому вистачило б для нормального життя, вважає, що це і є щастя, а потім його посадили за ґрати і все – прощай щастя...

Так ось, аби стати щасливим, треба жити в гармонії з навколишнім середовищем, користуючись природними законами розумно. Бо як ми живемо, що робимо, так житимуть і наші діти. Чому ми їх навчимо, те вони й відстоюватимуть у майбутньому. У природі діє поза нашою волею Закон Справедливості: “Що посієш, те й пожнеш”. Або ще як у народі кажуть та один мудрий дід Петро сформулював: *“Не роби зла. Воно – повернеться. Як не на тебе,*

так на твоїх нащадків. Зло ніколи не приносить добра. А найбільше зло породжується заздрістю.” З чорної заздрості та зазіхань на чуже і війни відбуваються, і суперечки великі...

Але нема такого місця ні на землі, ні на небі, куди ми могли б утекти від дії Закону Справедливості. Ще старі люди вчили називати Закон Справедливості Богом.

“Бог карає за зло. Не всіх зразу. Одних тепер, інших – у дітях або внуках. Такий Закон у Всесвіті. Умерла ж од раку жінка Горбачова, умер голова комісії, академік Легасов застрелився, Щербицький умер несподівано...”! – так учив Петро Утвенко (український провидець із Житомирщини) поважати й виконувати Цей Закон.

Візьмімо нинішню політичну ситуацію. Чи є прозора політика? Дивіться у корінь! Повидумували багато красивих слів: лібералізм, демократія і т.п. Що ще може бути більшою ілюзією, ніж підпорядкування більшості, чи віра в те, що народ є владою? Лицемірство. У природі є тільки підпорядкування всього живого інстинктам, впливу навколишнього середовища, у тому числі і впливу фаз руху планет (найсильніший вплив на нас мають Сонце і Місяць). Та й людськими спільнотами завжди керувала меншість. Не більшість затівала війни та революції, а меншість організувала та “навіювала” більшості свою волю та залучала до “звершень”. І так було завжди... Демократія – найнебезпечніша ілюзія, якою “вражена” величезна маса людей. Це тому, що тільки в демократичному світі можливо, щоб масами керували одна або

декілька осіб, для цього їм потрібно тільки багато грошей та вправна команда психологів і політтехнологів.

Але в природі є свої закони, яких потрібно дотримуватися, аби досягти гармонії й щастя. Хто їх не дотримуватиметься – щастя не досягне!

Влада керівникові дається для підтримання справедливості й стабільності, а не для грабування народу! Завдання його полягає в покращенні соціального становища, культурного розвитку, а не в організації бідкування та вимирання.

Для чого дається влада чи посада? Люди скажуть: “Для підтримання справедливості у суспільстві. А не для ошукання чи обкрадання народу”.

А що таке справедливість? А це і є основний закон природи, суворий, але справедливий. Без нього все було б у хаосі й неорганізованості. Не було б життя!

Що чи хто заважає нам жити щасливо? Тож давайте, дорогі мої колеги журналісти, виявляти недолугість і невігластво. Бо хто доносить до людей інформацію, той формує образ нашого бажаного життя. Так потім і живемо!

Чи потрібні для зміцнення держави шахраї, здриники, брехуни, я вже не кажу про ще гірше? Ні! Потрібні здорові, розумні, мудрі, завзяті господарі свого слова й діла? Вважаю, саме їм треба давати дорогу і в них учитися, і поширювати їхні надбаня в організації спільної справи. А це видніше вам, мої дорогі колеги, хто є хто. Ви є тими освітлювачами реалій, які відбуваються в суспільстві.

Ще Гаутама Будда вчив, що джерелом і першопричиною всіх нещастя людства є обмеженість і нещастя. Нещастя є найбільше зло, бо воно – причина всіх людських страждань, змушуючи нас цінувати те, що негідне бути цінним, страждати там, де не повинно бути страждань, і, приймаючи ілюзію за реальність, проводити наше життя в погоні за незначними

цінностями, зневажаючи те, що насправді найкоштовніше – знання та емніці людського життя і долі.

Я сказав би так, що доки люди не навчаться дивитися на світ відкритими очима, доти на землі буде морок. Тож наше завдання – відкривати людям очі на реалії життя, аби досягти стану відчуття щастя не тільки окремій особі, а й суспільству нашому в цілому. А щастя – це усвідомлений піднесений стан людини, спрямований на підтримку й поліпшення життя. Це відчуття в людині легкості, енергетичної, духовної насиченості, таланту, потягу до творчості, а потім милування своїми результатами. Це життя у гармонії з собою, з іншими людьми та природою. Це має стати способом життя кожного! Я вже не кажу про те, що найбільша радість для людини – робити іншому добро.

Сліпа людина не бачить сонця, але ж воно є! Так і закони природи діють, незалежно від наших бажань.

Істина одна і не може бути різною! Різні можуть бути тільки її описи, і то дуже приблизні.

Любіть усе, і тільки тоді все полюбить вас! Будьте в гармонії з навколишнім світом. Не шкодьте йому – і він вам віддячить своєю силою. Не забувайте, люди, робити добро, і ви відчуєте тепло у своїх душах...

Любіть життя! Людина – не раб, Людина – Творець! Робіть те, від чого дітям вашим не буде соромно за вас.

Творіть, починаючи з малого: очистіть робоче місце від бруду, створіть добру робочу атмосферу на вашому підприємстві, в установі, виявіть брехунів і зрадників у районі, локалізуйте злодіїв і т.п. Так і в країні наведемо лад – і заживемо щасливо.

Люди ж породили систему брехні, люди повинні цю систему й зламати. А журналіст повинен стати в цьому процесі провідником природних законів. Аби все діяло злагоджено – треба праведно діяти.

Петро Утенко (дід Петро)

Я сказав би так, що доки люди не навчаться дивитися на світ відкритими очима, доти на землі буде морок. Тож наше завдання – відкривати людям очі на реалії життя, аби досягти стану відчуття щастя не тільки окремій особі, а й суспільству нашому в цілому.

Любіть усе, і тільки
тоді все полюбить
вас! Будьте в гармонії
з навколишнім
світом. Не шкодьте
йому – і він вам
віддячить своєю силою.
Не забувайте, люди,
робити добро,
і ви відчуєте тепло
у своїх душах...

Аби виконувати своє
призначення, держава
має спиратися на
моральну основу –
на еліту – на коло осіб,
відданих народові й
цій країні. До еліти
має належати саме та
частина суспільства,
яка здатна повести його
до добробуту й верховин
духовності.

Наші пращури краще
від нас, нинішніх, жили
у гармонії з законами
природи...

Природа, Всевишній Закон (Творець) на кожному кроці спрямовує Людину, аби Вона, ідучи далі, вже не спотикалася та була готова до можливої дії, не переймалася, а думала як себе повести у тій ситуації, яку їй “спланувала” доля! Тоді й житимеш у гармонії. Звичайно, мудрість закарбована генетично у народних звичаях, казках, легендах. Але цю духовну мудрість можуть нести-поширювати тільки ті, які її сприймають, підтримують і розвивають. Засоби донесення: книжка, журнал, газета, Інтернет, радіо, інформаційна листівка і т.п., через них – до людини, до гурту, до всієї країни... Землі. Щасливим не будеш, коли біля тебе нещасні. Тож треба об'єднувати зусилля, аби відновити щастя на Землі, осмислити Божий і природний задуми, зрозуміти Всевишній Закон Життя! Адже Творець і природа все дали нам для щасливого життя!

Люди забули про великі закони розвитку природи, яких треба дотримуватися. По-варварськи винищуючи мінеральне, рослинне й тваринне царство, ми знищуємо врешті-решт себе... Космічний Закон розплати діє незаперечно. Страшні діяння людства несуть тяжку карму і ведуть до своєї долі – до спокути, яка й називається Божий Суд. Невігласи знову знайдуть привід для глузувань, і скажуть: “Багато разів проголошувався кінець світу, але планета ще існує”. Так само насміхалися напередодні загибелі великого материка – Атлантиди. Кажуть: “Велике вогненне очищення наближається”. Не хвилюйтеся, Земля існуватиме ще дуже довго, хоч і будуть ще катаклізми, в основному породжені людською діяльністю. Не ведіться на повідку в тих, хто залякує вас і на цьому заробляє, але в цьому є доля правди про можливість занепаду. Нинішня екологічна криза є підтвердженням. Тому так важливо очищати своє мислення й серце та

справедливо відстоювати свої права на щасливе життя і правильно використовувати природні закони й ресурси, бо вони загальні для всіх.

Аби виконувати своє призначення, держава має опиратися на моральну основу – на еліту, на коло осіб, відданих народові й цій країні. До еліти має належати саме та частина суспільства, яка здатна повести його до добробуту й верховин духовності. Без відданої країні еліти справжня держава не відбудеться, а лишатиметься географічним простором. Це те, що ми маємо сьогодні в Україні – існування держави без еліти. Яке майбутнє матиме така держава?

Елітарна спільнота, коли вона існує, повинна насамперед спрямувати свою діяльність проти тих, хто нищить еліту. Отже, шукаймо сучасну українську еліту серед тих, хто вимагає справедливої кари для вбивць і злодіїв. Ці шукачі правди – це справжня наша еліта. І тут мало важить, якою мовою висловлено вимогу про покарання. Коли ви чуєте українською мовою від високого чиновника, що не можна переслідувати ворогів держави, народу та еліти з тих чи інших міркувань, то такий “достойник” не годен бути представником української еліти. Коли ж ви чуєте вимогу російською мовою, що тюрма плаче за вбивцями Чорновола і Гон'адзе, то я без вагань визнаю, що це говорить представник української еліти, правдивий патріот. Хтось назве це парадоксом. Що ж, життя країн не позбавлене парадоксів. Але головне – Закон Справедливості ми повинні підтримувати всім суспільством, бо ми самі себе створюємо.

Коли ж нема еліти, то треба її творити. Треба творити навчальні заклади для виховання еліти. Чи робить це Президент, Верховна Рада, Уряд? Замість того, щоб створити елітарну школу для українських дітей, Президент віддає своїх дітей

до англомовної школи для іноземних дипломатів. Тобто іде слідом за українцями діаспори, які виховують дітей у неукраїнських школах. Наслідок? 99% діаспорної молоді відходить від українства, цурається свого походження й свого народу. То і Президент виховує своїх дітей у такому дусі? Цим він дає приклад для інших високих посадовців іти шляхом творення чужої для України еліти. Але діаспорні українці не мають іншої ради, як віддавати дітей до неукраїнських шкіл. Чи ж Президент України такий же безпорадний, як і діаспорні українці, і не має засобів для створення шкіл для державної еліти?

Треба завжди намагатися накопичувати знання, розвивати й передавати їх підрастаючій молоді, – тільки вона продовжить життя роду в Україні. Важливо “з добрими намірами робити свою справу, тоді вже будеш нести людям позитивну енергетику... з теплотою, мудрістю, одухотворені статті та книги, які несуть почуття любові, поваги до свого та інших народів, спонукають до творчої праці задля блага своєї родини та інших людей, до готовності допомогти слабкішому, нужденному, хворому, спонукають до краси і справедливості... Якщо ти пишеш, вкладаючи в написане тепло своєї душі, люди відразу це відчують, їм хотітиметься читати й читати далі, набиратися твоєї інформації, твоїх думок і вражень, поповнювати свої знання й емоції, освіжити власні відчуття. Тоді ти – як садівник. У доглянутому, квітучому, затишному саду людина сама розцвітає й оздоровлюється, їй хочеться кохання і пісень. У занедбаному, забур'яненому саду,

де чорніють пеньки і віє порожнечою, людина почуває себе чужою, їй тривожно і вона хоче вийти геть... Отож, якщо ти вклав у цю чи іншу свою книгу, статтю чи роботу тепло своєї душі, вона вже має позитивний енергетичний заряд. Вона – корисна. Якщо твої помисли чисті й добрі, то вони здатні зцілювати інших. Думка лікує. Слово зцілює. Спрямована думка і спрямоване слово зцілюють подвійно” – так наставляв нас мудрий дід Петро.

Тож мудра стаття чи книжка, яка вчить добру, надихає на добродіяння, яке закорінене в знанні головного природного закону: “Не роби зла, бо воно – повернеться!”. “Ясновидець...” – книжка про П. Д. Утвенка, його життєвий шлях... та настанови на щасливіше життя. Бо щастя, якого всі так невпинно шукають, закладено у кожному з нас Творцем! Щастя – це відчуття в Людині легкості, духовно-енергетичної насиченості, гармонії, волі до життя, потяг до творіння добра та радості й милування результатами. Формула досягнення: Думка – Слово – Дія – Результат!

«Погану думку убий, як муху, бо вона уб'є тебе!»; «Правда – гіркий напій, але корисний для здоров'я!». (Ф. Гете).

Слово – це той інструмент, який професійно використовують журналісти.

А діяти треба з розумом, бо, як кажуть поляки, “що занадто, те не здорово”. А Арістотель повчав: “Розум полягає не тільки в знанні, але й в умінні застосовувати знання на ділі”.

Як будемо діяти спільно на досягнення позитивного результату, то швидше досягнемо щасливого життя.

Декілька слів про суперечки навколо традицій різних народів. У японців кажуть: “Про звичаї не сперечаються”. І навіть у кожному домі можуть бути свої звичаєві моменти у поведженні в житті і т.п. А в країні, яка є великою родиною, теж мають бути звичаї, що їх наші православні (право славили) пращури започатковували і розвивали. І наше завдання не забувати, а теж зберігати, розвивати й поширювати найкращі традиції звичаїв наших, бо воно наше рідне, наша пам'ять. Раніше вважалося за великий гріх забути ім'я пращура чи звичай краю, в якому ти зріс.

Ще є немало законів природи, які корисно знати та застосовувати у повсякденному житті. Наприклад, закон впливу та циклічності, який пов'язує наше існування з навколишнім світом, особливо з небесними світилами. Про припливи та відливи на морях, мабуть, усі знають, а ще варто знати про те, що у 27-й місячний день нічого не можна починати, бо буде намарно. Про сприятливі та несприятливі дні корисно знати тим, хто займається плануванням. Наприклад, справа, яка буде започаткована у 26-й місячний день загрузне, як у болоті – виконання затягнеться... Це треба знати!

Хочемо ми цього чи ні, а природні закони діють поза нашою волею! Сонце встає з-за обр'ю і через визначений час ховається за обр'ю. Хоч сліпий і не бачить, як воно світить, але ж воно дає і тепло і світло. Так і закони природи – хоч дечого ми не знаємо або не хочемо знати, а все ж таки вони діють... Що цікаво – наші пращури краще від нас, нинішніх, жили у гармонії з законами природи... ■

Стрімкий політ сокола

Микола РУДЬ

Микола Павлович Рудь – науковець-біолог, головний редактор природничого журналу для молоді “Натураліст”. Як президент “Ліги захисту права на життя” найважливішою функцією держави вважає соціальне й матеріальне забезпечення сім’ї як основи суспільства, якісного процесу шкільного навчання і позакласного дозвілля дітей. Автор проектів превентивного інформування молоді про небезпеку венеричних хвороб, наркоманії, тютюну та алкоголю. Автор книжок: “Акваріум школяра” (1990), “Культура полювання з ловецькими птахами від найдавніших часів” (2003).

Від найдавніших часів людині вдавалося реалізувати майже всі свої фантазії – вона все у світі збагнула, до всього дотяглась її владна рука. От тільки в небо сягнути без пристосувань та складних механізмів вона не змогла!

Сонце на початку жовтня ще може бути лагідним, але вже не припікає.

У цей час більшість соколярів уже мають виношених і випробуваних птахів.

Їх турбує лише одне – аби випала вільна та ясна годинка для нового випробування мисливських якостей пернатих годованців.

Щоб отак зустрітись всім, випадає дуже рідко, – завжди щось заважає. Але цього разу, як на замовлення, зійшлись нарешті товариші, об’єднані щирою любов’ю до ловецьких птахів та полювання з ними.

У кожного з моїх друзів на шкіряній рукавиці сидить яструб. Найстарший за віком птах у Євгена. Це торішня самка середніх розмірів. У Тараса – молодий, невеличкий, але напрочуд в’юнкий самець. А у Віталія – красива, велика молода самка. Вона вже встигла впіймати досить дичини, щоб вважатися здобутливим, перспективним птахом. Сьогодні, власне, надія саме на неї. Вона має показати свої найкращі мисливські якості, а ми – побачити все на власні очі, порадіти за неї та її господаря.

Щоб жити й полювати з гордим птахом, затиких соколярів не зупиняють ні житлові проблеми, ні робота,

ні інші обставини, які вирішальною мірою впливають на розмірене життя міського жителя. Кожен влаштував своє життя таким чином, щоб ніщо й ніхто не заважало всепоглинаючій пристрасі до споконвічного заняття справжніх чоловіків – полювання у парі з крилатим товаришем.

Від найдавніших часів людині вдавалося реалізувати майже всі свої фантазії – вона все у світі збагнула, до всього дотяглась її владна рука. От тільки в небо сягнути без пристосувань та складних механізмів вона не змогла! Але й тут стала у нагоді її буйна уява. Людина покликала собі на допомогу птаха. І пернатому нічого не лишилось, як допомагати двоному, але безкрилому створінню, яке з допомогою хитроців так уперто набивалось у друзі, що не залишало вибору.

Людина завжди прагнула довести сама собі, що вона є «цар природи». Насправді ж вона лише дуже схожа на кмітливую мавпу, якій не дуже чесними маніпуляціями часто вдається досягати бажаного результату. З ловецьким птахом сталося так само. Якщо потрапив людині до рук – маєш служити! Іншого не дано.

Птах за своєю природою красивий і гордий. Саме тому прагматична людина обрала його собі за товариша. Звісно, краще дружити з красенем, ніж бозна з ким! Гордий птах ніколи

не зрадить! Він може віддати перевагу волі й відлетіти, але не зрадить!

Ми йдемо полем поблизу Києва, яке ще кілька років тому було роздільною смугою між столицею і селом. Через близькість до міських жителів, які мешкали за окружною дорогою в багатоповерхових панельних комірках, тут ніколи нічого не сіяли. Всім було зрозуміло, що трудова біднота все одно розкраде врожай для задоволення своїх нехитрих харчових потреб.

Безсоромно протягом десятиліть «царі природи», що мешкали поряд у великому місті, звозили будівельне сміття на це поле. Його краї були завалені цеглою, уламками бракованих залізобетонних плит, скаліченими придорожніми стовпами та іншими витворами нинішньої цивілізації. Згодом цю захаращену територію в кілька десятків гектарів заселили сірі куріпки, зайці та інші мешканці сусідніх перелісків, ярів і полів. Важко собі уявити краще місце для їх безпечного життя без лисів та мисливців з багатозарядною вогнепальною зброєю. Кожному, хто обирав це місце для передвечірніх прогулянок чи виходу собаки, обов'язково випадало не раз побачити косоногого вуханя, на якого мало не наступав декоративний песик, чи здригнутися від гучного лопотіння зграї куріпок, яка зненацька злітала майже перед самим обличчям. Безтурботне життя райської оази порушували тільки поведителі пернатих хижаків.

Ось вони несуть їх на шкіряних рукавицях, готових у будь-яку мить злетіти навздогін жертві, аби здобути собі життєво необхідний харч, а господарю подарувати хвилини запального вболівання й захвату від видовища, яке вже протягом кількох тисячоліть невимовно радує серця мисливців. Вряди-годи вони з'явля-

ються сюди нагадати мешканцям чарівного поля, що життя – це боротьба.

Популяція куріпок збільшилася до розмірів, які перевищували природні можливості середовища прогудувати їх і дати прихисток. Свідчення тому – добуті екземпляри куріпок, що мають ознаки патологічних змін оперення та лап. Власне, це й стало причиною того, що яструб чи сокіл зміг їх наздогнати. Здорові в усіх відношеннях птахи та зайці майже ніколи не стають здобиччю ловецьких птахів. Це закономірність природи. Нежиттєздатний має загинути, аби не передавати нащадкам генетично успадковані чи набуті патології.

Якщо порівняти соколині лови та полювання з рушницею, то останній спосіб дуже мало здатен регулювати якісні характеристики популяції. Рушниця тільки вбиває все, що потрапляє під приціл, але ніколи не регулює. Вона без розбору знищує і генетичних калік, і здорові особини. За допомогою рушниці можна зменшити кількість дичини, та аж ніяк не сприяти підвищенню її життєздатності.

А стосовно полювання з хижими птахами, то тут можна впевнено сказати, що цей вид мисливства безумовно сприяє поліпшенню структури популяції, її оздоровленню шляхом природного відбору. Дужих, спритних тварин і птахів хижак не може ні наздогнати, ані зреагувати на їх вправні маневри при втечі.

Сонце виглядало з-за сірих хмар. Але дощу не повинно бути. У височині зграї ластівок жилилися комашнею. Ми вчотирьох ланцюгом рухалися через високі бур'яни у напрямку села, час від часу перегукуючись між собою.

Ближче кількисот метрів до перших хат соколярі намагаються не наближатися. Спів півнів, сокотання курей та гострий зір яструбів можуть

Людина завжди прагнула довести сама собі, що вона є «цар природи». Насправді ж вона лише дуже схожа на кмітливую мавпу, якій не дуже чесними маніпуляціями часто вдається досягати бажаного результату.

Птах за своєю природою красивий і гордий. Саме тому прагматична людина обрала його собі за товариша. Звісно, краще дружити з красенем, ніж бозна з ким! Гордий птах ніколи не зрадить! Він може віддати перевагу волі й відлетіти, але не зрадить!

Якщо порівняти соколині лови та полювання з рушницею, то останній спосіб дуже мало здатен регулювати якісні характеристики популяції. Рушниця тільки вбиває все, що потрапляє під приціл, але ніколи не регулює.

А стосовно полювання з хижими птахами, то тут можна впевнено сказати, що цей вид мисливства безумовно сприяє поліпшенню структури популяції, її оздоровленню шляхом природного відбору.

Із сивої давнини у всіх соколярських школах світу процес підготовки ловецького яструба ґрунтувався на важливому постулаті: рукавиця – це “щедра десниця, що обдаровує”! Вона втамовує голод, спрагу, дає силу жити.

стати причиною того, що кількість несушок у селі зменшиться, а ми матимемо неприємності й перспективу платити за курей. І хоч таке ставалося рідко, але, якщо вірити постраждалим господарям, нашим яструбам вдавалося закігтити, як правило, найкращих, найпородистіших, а відтак і найдорожчих. За ціну однієї такої курки на базарі можна придбати аж три, але господарі добре знають, як треба торгуватись і впадати в удаваний розпач з приводу непоправної втрати. Вони також знають, що отримують гроші, коли повернуть хижого птаха живим-здоровим, разом із забитою куркою. Що вдієш – такі склалися правила!

Отже, наш шлях пролягав спочатку в бік села, а потім круто ліворуч до дороги.

Цього разу, ніби відчуваючи можливість напуску, йшли мовчки. Через десяток кроків сподівання виправдались. Віталієва яструбиха різко присіла на руці, вглядавши зайця за кілька метрів збоку в траві. Соколяр зреагував миттєво й вивільнив опутці. Птах це відчув, зірвався з руки і різко шугонув у бік озера, відгинаючи вухатому шлях до високих сухих стебел бур'яну. Тому нічого не лишалось, як кинутись в інший бік з надією на раптовий спринтерський відрив. Але птах легко вгадав напрям руху вуханя. Двома потужними змахами самка набрала швидкість, за кілька метрів наздогнала і вхопила хитруна.

Немов норовистий кінь, нахабно осідланий пернатим вершником, заєць стрибнув убік, раптово зупинився, а потім стрімко зірвався з місця, сподіваючись скинути з себе страшного нападника. Та яструбиха вже встигла міцно перехопити його тіло обома лапами. Потужними стрибками заєць намагався закинути задні ноги супроти нападниці. Це йому не вдалось, але був ще один шанс на по-

рятунок – покотитися по траві й підім'яти хижака під себе: якщо птах ослабить тиск кігтів, тоді вдасться зробити потужний скид убік і вирватися з болючих обіймів. З гучним шурхотом клубок напружених м'язів прокотився у сухих бур'янах, але хватка була “по місцю” – птах тримав зайця однією лапою за верх голови, а другою за тулуб. Кігті глибоко вп'ялися в тіло, і пухнастий трофей забився у безсилах потугах. Усі швидко підбігли до місця боротьби, де в безнадійних спробах звільнитися кричав і борсався рудувато-сірий довговухий цьогорічок. Яструбиха розпростерла крила й почергово міцно зводила кігті то однієї, то другої лапи.

Такими рухами самка намагалась перешкодити борсанню впійманого звіряти – вона вже мала досвід боротьби з кількома молодими зайцями й поводитись, як і належить досвідченому мисливцю, тобто вправно і без зайвих метушливих рухів.

Для соколяра в цій ситуації важливим завданням є якомога швидше вивільнити здобич із лап свого пернатого напарника. Зробити це не завжди так просто, як може здатися. Голодний птах міцно тримає зайця, який обов'язково втече, тільки-но звільниться від його кігтів птаха. Втримати зайця досить непросто та ще й небезпечно. Удар його задніх лап досить сильний і підступний. І той з мисливців, хто цього не знає, може бути жорстко покараний. Птах цього не відає, але в його генетичній пам'яті обов'язково закарбована така інформація. Борючись із зайцем, він інстинктивно уникає позиції, за якої може отримати удар, небезпечний не лише для птаха, а й для такого великого хижака, як лисиця! А тому яструб не повинен потрапляти в ризиковану ситуацію. Щоб запобігти цьому, Віталій зв'язує зайцеві задні ноги, а перед очима яструбихи з'являється тушка голуба. Відтепер

бажано, щоб птах більше не бачив під собою зайця, бо намагатиметься почати його общипувати. Через це від нього закривають жертву, наблизивши звичну їжу майже до самих очей і скоротивши тим самим кут зору.

Птах відриває й жадібно ковтає перші шматки голубиноного м'яса. Мисливський азарт змінюється потребою організму поглинати їжу. Віталій притуляє апетитного голуба до голови яструба настільки близько, що потроху зіштовхує птаха з зайця, і той ослаблює кігті. Щоб мати змогу зручно клювати м'ясо, він вимушений задкувати від здобичі, яку все ще намагається втримати у своїх лапах.

М'ясо тримає рука в рукавиці. Її вигляд для ловецького птаха є сигналом до їжі.

Тут варто зазначити, що із сивої давнини у всіх соколярських школах світу процес підготовки ловецького яструба ґрунтувався на важливому постулаті: рукавиця – це “щедра десниця, що обдаровує”! Вона втамовує голод, спрагу, дає силу жити.

У свідомості ловецького птаха на рівні рефлексу рукавиця є місцем задоволення однієї з найважливіших життєвих потреб – поживи. Отже, клюючи м'ясо, птах відпускає зайця однією лапою, щоб поставити її на рукавицю. Однак другою лапою ловець інстинктивно ще тримає свою здобич. Але й її він відпустить заради того, щоб стати обома лапами на руку свого господаря і розпочати своє маленьке свято – впевнено і в зручній позі поглинати м'ясо. Так звично, так правильно, так було і так буде завжди, адже птах ловить для себе, і соколяреві треба мати відповідний хист, щоб майстерно підмінити здобич.

Поки птах жадібно доїдає голуба, заєць уже опинився в рюкзаку, де припиншк, чекаючи найменшої нагоди для втечі.

Сонце встигло спуститися майже до краю неба. Піднявся легкий вітерець. Він колише верхівки високого сухого бур'яну. Там серед трави сидять куріпки. Вони, як кажуть мисливці, “міцно сидять” і злітають, тільки коли підійти до них майже впритул – за метр, а то й ближче. Щоб їх підняти без лягавого собаки, треба довго топтати поле.

Вони злітають завжди несподівано, гучно б'ючи крилами. Тільки-но вони вихопляться перед очима, ніби з-під землі й з'являться над травною – настає час пернатого ловця, і він зривається з руки у стрімкому польоті.

Це його радість, це його здобич!

Це також і наш час для споглядання боротьби, бо цієї миті ми втішаємося іскристим вибухом природної енергії, яку хижак витрачає на переслідування, а жертва на рятування свого життя втечею.

Мабуть, у цьому мало моралі й доброти.

У стрімкій погоні лише сувора правда життя і первинна краса природи. ■

У свідомості ловецького птаха на рівні рефлексу рукавиця є місцем задоволення однієї з найважливіших життєвих потреб – поживи. Так звично, так правильно, так було і так буде завжди, адже птах ловить для себе, і соколяреві треба мати відповідний хист, щоб майстерно підмінити здобич.

Мабуть, у цьому мало моралі й доброти. У стрімкій погоні лише сувора правда життя і первинна краса природи.

Олександр Андрійович Шокало, уродженець Сіверщини – культуролог, публіцист, есеїст, перекладач, літературознавець, сходознавець, громадський діяч. З 1991 р. – засновник, головний редактор науково-популярного журналу “Український Світ”. Нагороджений медаллю PRO-ARTE Гільдії митців Німеччини (1994) “за заслуги в розвитку дружби між народами, зокрема за концепцію журналу “Український Світ”, який поза ідеологією сприяє взаємному порозумінню наших народів”. Автор понад дві сотні перекладів, есеїв, публіцистичних статей, літературознавчих, історіософських, культурологічних праць про витоки й традицію української культури, про міжкультурні взаємини й знакові постаті в українській і зарубіжній культурах та з сучасних проблем культурного розвитку, утвердження культурного імперативу в українському націотворенні й державотворенні.

Культура – система традиційної духовної орієнтації

Олександр ШОКАЛО

Культура є моральною основою, духовним осердям, що забезпечує друге, духовне, народження – головну мету саморозвитку особистості, нації, людства. Культурний саморозвиток людини, суспільства – це безупинне розширення духовних прагнень і збільшення своїх духовних можливостей через природну релігійну практику, мистецтво, науку, освіту, філософію, через дієвість традиційних моральних засад життя.

Функція культури в суспільстві подібна до функції вищої нервової системи в людському організмі. Культура саморозвивається з духовних прагнень душі жити (власне, “культура – це шлях душі до самої себе” – Г. Зіммель), а тілесна, технічна, обслуговуюча сутність цивілізації закорінена в інстинктивних потребах організму бути. В культурній “спорідненій праці” (Г. Сковорода) ладує любов, цивілізаторськими потребами керує матеріальна вигода. Культурна праця – креативна, антропокосмічна – для Творця, цивілізаторські домагання – споживацькі, антропоцентричні – для себе. Творіння культури сягають ноосфери, надбаня цивілізації обмежені антропосферою. Культурний саморозви-

ток має безвічну духовну мету, цивілізаційний прогрес виявляється в межах проминутих матеріальних, технологічних засобів і форм державності. Коли засоби приймаються за мету, тобто цивілізація ототожнюється з культурою, пригнічується креативна функція культури, й суспільство деградує. Тому необхідно розрізнити й не змішувати “прагнення душі жити й потреби організму бути” (К. Ушинський), духовну мету культури й матеріальні засоби цивілізації, які повинні бути підпорядковані моральному імперативу культури. Прогрес цивілізації, позбавленої духовної суті культури, непомітно переходить у регрес. А коли люди приймають засоби за мету, вони підкоряються їм і самі стають засобами в руках інших, бо засоби завжди хтось контролює. Не можна ставити гроші, як і інші знаряддя цивілізації, вище моральності, совісті, розуму, інакше людина сама стає їх знаряддям. Коли гроші правлять світом, то в світі панує морок.

Сутність культури – світлоносіть, самоочищення, самовідновлення життєтворчої енергії; сутність цивілізації – речовинність, накопичення важких темних енергетичних згустків. Цивілізаційні інстинктивно-речові потреби набувають патологічних виявів, культурні прагнення спрямовані на

самовдосконалення людини. В цивілізаційних стосунках панують конкуренція, антагонізм, у культурному просторі діє взаємодопомога, співпраця. У процесі гіпертрофованих цивілізаційних накопичень непросвітленої, непродуктивної енергії виникають паразитуючі утворення, які виснажують продуктивну життєву силу й руйнують основу культурного саморозвитку. Убезпечити себе від паразитства продуктивні культурні сили можуть тільки синергізмом взаємодопомоги, солідаризму. Бо цивілізації гинуть безслідно у класово-расовому антагонізмі, а культура живе безвічно у національних традиціях.

Традиція (від латинського *traditio* – передача) – психо-соціальна система добору, збереження й передачі життєво важливої інформації та формування ціннісних духовних орієнтирів, це передача життєтворчих імпульсів у духовній і соціальній сферах. Традиція виявляється й діє як ідейно-енергетична сутність у формі живого психо-соціального механізму народної звичаєвості (обряди, духовні заповіді, моральні закони звичаєвого права й природної релігії та інші способи передавання духовно-соціального досвіду поколінь народу). Народна культурна традиція – це продукт колективної свідомості й вияв моральної спільності етносу. Традиція завдяки своїм основним механізмам культурної еволюції безперервно прилучає людину до першопочатків культурного життя, до природної релігійності, єднає людей однієї культурної системи в національну спільноту. Національна культурна традиція – це духовні програмні засади життєдіяльності національної спільноти в єдності з рідною землею, з життям

минулих і прийдешніх поколінь, це зорієнтованість нинішнього життя на безвічні духовні вартості. На цих традиційних засадах базується неповторність Українського світу – культурної системи, в якій етнічний соціум здійснює свою життєву антропокосмічну, ноосферну програму.

Найдавніша архетипна ознака української культурної традиції – Сонце як уособлення життєтворчої сили Світу. Зрештою, духовною суттю самої культури є спрямування до світла: “Культура – це культ Ура, культ Світла, Сонця” (М. Реріх), “Сонце – Прабог всіх релігій...” (Б.-І. Антонич). Культура – одвічна система життєвої орієнтації людини на духовне світло й універсальної природної духовної практики.

Національна культура як функція національного духу виявляється в усіх сферах суспільного життя, зокрема в праві, в економіці. Право й економіка стають основою політики – здатності ладувати суспільними справами. Вищий рівень політико-правової культури – рівність усіх громадян перед законом і здатність громади самоорганізуватися та перебирати на себе владні повноваження (це і є реальна демократія за участю зрілого громадянського суспільства). Право, економіка, політика мають бути орієнтовані на вищі духовні вартості й цілі культури. Культура як система традиційної духовної орієнтації виконує функцію загальнонаціональної ідеології в самоорганізації й духовній зрілості соціуму та в підпорядкуванні цій моральній меті технічної сфери цивілізації й управлінської сфери політики.

Коли національна економіка – основа національної політики, то національна ідеологія – серцевина, спрямовуюча сила державності.

Функція культури в суспільстві подібна до функції вищої нервової системи в людському організмі. Культура саморозвивається з духовних прагнень душі жити (власне, “культура – це шлях душі до самої себе” – Г. Зіммель), а тілесна, технічна, обслуговуюча сутність цивілізації закорінена в інстинктивних потребах організму бути. Культурний саморозвиток має безвічну духовну мету, цивілізаційний прогрес виявляється в межах проминутих матеріальних, технологічних засобів і форм державності.

Прогрес цивілізації, позбавленої духовної суті культури, непомітно переходить у регрес. А коли люди приймають засоби за мету, вони підкоряються їм і самі стають засобами в руках інших, бо засоби завжди хтось контролює.

Убезпечити себе від паразитства продуктивні культурні сили можуть тільки синергізмом взаємодопомоги, солідаризму. Бо цивілізації гинуть безслідно у класово-расовому антагонізмі, а культура живе безвічно у національних традиціях.

Національна культурна традиція – це духовні програмні засади життєдіяльності національної спільноти в єдності з рідною землею, з життям минулих і прийдешніх поколінь, це зорієнтованість нинішнього життя на безвічні духовні вартості. На цих традиційних засадах базується неповторність Українського світу – культурної системи, в якій етнічний соціум здійснює свою життєву антропокосмічну, ноосферну програму.

Культура як система традиційної духовної орієнтації виконує функцію загальнонаціональної ідеології в самоорганізації й духовній зрілості соціуму та в підпорядкуванні цій моральній меті технічної сфери цивілізації й управлінської сфери політики.

Через відсутність державницької ідеології в т. зв. незалежній Україні політичний люмпен *проміняв владу на гроші*. Тепер тільки синергічною силою громадянського солідаризму українське суспільство може забезпечити себе від остаточного заневолення паразитуючою й продажною владою й запровадити свою традиційну систему самоврядування.

Тільки духовне осердя національної ідеології традиціоналізму здатне сформувавши національну політичну культуру, зрілість якої досягається моральною зрілістю людини – дієвістю її правдивих думок і слів (власне, *моральність – це і є діяльний досвід*). Тільки ті політичні чинники, які відповідають таким високим моральним вимогам, здатні здійснювати культурну й економічну політику в державі на традиційних культурних засадах в інтересах суспільства. Психосоціальний механізм культури забезпечує самоорганізацію, самозбереження й самовідтворення етнічної соціальної системи.

Культура – не галузь суспільного виробництва. Культура – спосіб духовного життя, засадничий принцип саморозвитку суспільства в усіх сферах його життєдіяльності. Культура – це внутрішня духовна сила людського ества. Завдяки духовному осердю культури національна ідеологія єднає суспільство в самокеровану соціальну систему, формує й регулює лад життя етнічного соціуму, тобто державу, на основі діяльного досвіду – моральності. Саме цього діяльного досвіду й не вистачає нам, українцям, хоч які високі наші устремління й великі жертви (наша слабкість від того, що ми жертвуємо найкращим, а треба жертвувати найгіршим!).

Культура, як і вища нервова діяльність, животворить завдяки системі добору, збереження й передачі життєво важливої інформації та формуванню ціннісних духовних орієнтирів, за допомогою чого гармонізуються духовні прагнення й органічні потреби соціуму в процесі здійснення його життєвої програми.

Як центральна нервова система в організмі людини, так і культура в суспільному естві не потребує органу для управління нею. Бо культура є самокерована, серцевинна сутність духовно зрілого індивіда й суспільства.

Центральна нервова система забезпечує повноцінне функціонування духовно-біологічного людського ества енергетичною поживою – світлою життєвою силою. Таке ж духовно-інтелектуальне живлення соціального ества здійснює культура.

Тому абсурдними є поняття – духовна й матеріальна культура, які зав'язли в суспільній свідомості. Культура як вища нервова діяльність людського ества неподільна за своєю високоенергетичною сутністю. Культура або є, або її немає. Наявність культури виявляється у духовному спрямуванні людського життя, а про відсутність культури свідчить його деградація.

Система культури єдина й цілісна, і тільки в її інфраструктурі виділяється специфіка сфер духовного й матеріального виробництва, які своєю взаємодією створюють суспільно важливий інформаційно-енергетичний продукт, необхідний для забезпечення культурного саморозвитку суспільства. Створення цього духовно орієнтованого продукту здійснюють галузі культурної індустрії, що їх аж ніяк не можна

ототожнювати з власне культурою як духовним принципом, системою спрямування людського ества до світла, до перетворення нинішнього життя в духовній перспективі.

Але під впливом гнітючих реалій сьогодення та безперспективного майбутнього наша суспільна свідомість більше зорієнтована в минуле. Переважна більшість людей зосереджується на емоційному переживанні минулих трагедій або кращих часів, що прив'язує їх до мертвих сутностей. Людей не вчать розрізняти мертвого й живого, і вони стають переважно охоронцями віджилого й марнують своє нинішнє життя в мороці невідання, втрачаючи перспективу еволюції.

Людина не повинна вибирати з двох нікчемств краще чи з двох зол менше, як їй нав'язують, а шукати й творити власною волею згідно зі своїм моральним ідеалом, розширюючи межі гнітючої реальності й нарощуючи свої духовні можливості. Саме культура збільшує людські можливості, визначає перспективу й формує процес нашої життєдіяльності, забезпечуючи подолання проблем особистого, соціально-економічного й політичного характеру.

Суть дієвості культури як вищої нервової діяльності людини якраз і полягає в тому, щоб актуалізувати духовну спадщину предків як основу саморозвитку сучасних поколінь, задіяти закодоване в пам'ятках знання в інформаційне поле національної культури.

Самі по собі історико-культурні пам'ятки, зібрані в державних музеях чи приватних колекціях (переважно з престижно-меркантильною метою), ще не є чинниками духовного пробудження людини, культурного зростання нації. Ті му-

зейні накопичення нагадують кладовища культурної спадщини. Але ж смисл життя наших попередників і його значення для нас – не в тлінних матеріальних рештках, а в живій суті духовної традиції.

Нехтування живою духовною традицією призводить до тотального враження суспільної свідомості некрофілією й пошестю колекціонерства, що межує з мардерством в умовах соціальних загроз суспільству. Колекціонерство як некрофільська пристрасть зосереджується на віджилих речовинних формах, залишаючи поза увагою безвічну сутність духу та нинішні прагнення живої людської душі. Більше того, колекціонерство – ознака меркантильно-спекулятивного, відчуженого ставлення до національних культурних вартостей. Але це культивується, фетишизується мало не на рівні так званої культурної політики України. Ця дика бездуховність, аморалізм призводять до безкарного розкрадання національних архівних і музейних фондів, до процвітання чорної археології. Пристрасть колекціонерства вразила псевдоеліту, яка накопичує все – од віджилої старовини до живих грошей, яких не доотримують 80% українського суспільства.

Відтак і нинішня система управління культурною інфраструктурою не відповідає духовним запитам суспільства, а працює головним чином на обслуговування владних структур і політичних партій, на задоволення приватних амбіцій чи уподобань владців. Так центральну, провідну духовну функцію культури спрощують до рівня додатку до периферійної функції політики, в результаті чого відбувається деградація українського соціуму.

Тому для повноцінного функціонування системи культури

Коли національна економіка – основа національної політики, то національна ідеологія – серцевинна, спрямовуюча сила державності. Через відсутність державницької ідеології в т. зв. незалежній Україні політичний люмпен проміняв владу на гроші. Тепер тільки синергічною силою громадянського солідаризму українське суспільство може забезпечити себе від остаточного заневолення паразитуючою й продажною владою й запровадити свою традиційну систему самоврядування.

Тільки духовне осердя національної ідеології традиціоналізму здатне сформувавши національну політичну культуру, зрілість якої досягається моральною зрілістю людини.

Культура – не галузь суспільного виробництва. Культура – спосіб духовного життя, засадничий принцип саморозвитку суспільства в усіх сферах його життєдіяльності. Культура – це внутрішня духовна сила людського ества. Завдяки духовному осердю культури національна ідеологія єднає суспільство в самокеровану соціальну систему, формує й регулює лад життя етнічного соціуму, тобто державу, на основі діяльного досвіду – моральності. Саме цього діяльного досвіду й не вистачає нам, українцям, хоч які високі наші устремління й великі жертви (наша слабкість від того, що ми жертвуємо найкращим, а треба жертвувати найгіршим!).

Людина не повинна вибирати з двох нікчемств краще чи з двох зол менше, як їй нав'язують, а шукати й творити власною волею згідно зі своїм моральним ідеалом, розширюючи межі гнітючої реальності й нарощуючи свої духовні можливості.

в структурованому нею ж соціумі необхідне централізоване управління всією культурно-інформаційною інфраструктурою й недопустиме її роздержавлення; потрібний єдиний центральний орган, що організовує забезпечення суспільства високоякісним культурно-інформаційним продуктом. Скажімо, Міністерство культурно-інформаційної політики, в структурі якого мають діяти департаменти: державницької ідеології, мовної політики, книговидання, бібліотечний, ЗМІ, телебачення й радіомовлення, кіномистецтва, театрального мистецтва, музично-пісенного мистецтва, образотворчого мистецтва, звичаєвої традиції, музейно-архівної спадщини тощо. Таке відомство як головна ідеологічна установа держави здійснюватиме управління сферою виробництва й поширення духовно-інтелектуального інформаційного продукту для повноцінного культурного саморозвитку суспільства. Всі інші сфери виробництва національного продукту, соціальний захист і національна безпека повинні бути підпорядковані культурній самореалізації – здійсненню життєвої програми нації. Програму саморозвитку суспільства в перспективі духовної зрілості формує наука, готує до її реалізації освіта, а консолідує й організовує національна ідеологія. Тому базовим ідеологічним завданням національної політики у сфері освіти має бути виховання в людині внутрішньої потреби духовної зрілості як мети культурного саморозвитку.

Проблемність забезпечення цілісності процесу культурного саморозвитку в Україні полягає передусім у тому, що нині близько половини українського етнічного соціуму живе за межами Батьків-

щини. Як наслідок – у системі української культури утворилися дві паралельні течії: одна – в Україні, друга – за кордоном, які донедавна були розділені ще й політико-ідеологічною стіною ізоляції.

До того ж, тоталітарна політична ідеологія десятиліттями запроваджувала модель уніфікованого культурного середовища, нівелюючи унікальність національних культурних традицій, у результаті чого в радянському суспільстві виник соціальний прошарок, відірваний від традиційних основ та орієнтований на цивілізаторські стереотипи в задоволенні органічних потреб.

Нині такі стереотипи набули масового поширення через комерціалізацію ерзац-культурної продукції. А національний культурний процес, аби зберегти свою духовну сутність, має забезпечувати себе від глобальних цивілізаційних тенденцій, які діють через свої механізми нівелювання національних культурних систем, спрощення їх до стереотипів космополітичної, комерціалізованої ерзац-культури. Аби протидіяти цьому, необхідний державний ресурс і правовий регулятивний механізм забезпечення повноцінного функціонування національної культури як духовно-світоглядної системи самоорганізації, самозбереження й самовідтворення українського соціуму в усій його неповторності. Необхідна стратегія національної культурної політики.

Першорядні засади стратегії національної культурної політики:

- визнання культури головним чинником збереження самобутності й самовідтворення української нації та забезпечення самоцінності й незалежності розвитку культури в усьому розмаїтті її виявів;

- підвищення духовної ролі культури як головного чинника націотворення в гуманітарній, науково-технічній, виробничій галузях, культивация національних духовних цінностей в усіх сферах суспільного життя;
- утвердження культурного імперативу в українському націотворенні й державотворенні як засадничого принципу національної державницької ідеології.

Визначальним дієвим чинником стратегії національної культурної політики України має стати сформована на традиційних культурних засадах українська державницька ідеологія – джерело життєвої сили нації. Необхідність загальнонаціональної ідеології як системи ціннісних орієнтирів та суспільно-правових норм для забезпечення стабільності, послідовності процесу націотворення й державотворення – цілком очевидна. Без цього духовно-ціннісного чинника неможливо досягти консолідації українського етнічного соціуму та його спільних солідарних дій у творенні власної національної держави. Без питомої державницької ідеології ми й далі лишатимемося титульною, але бездержавною нацією. Адже без ідеологій держав не буває. Якщо держава не керується ідеологією корінної нації, то в ній діє прихована ідеологія чужинців. Тільки національна державницька ідеологія здатна мобілізувати продуктивні сили українського соціуму на творення власної держави. А держава – це форма ладу, в якому животворить у культурно-політичному саморозвитку нація.

Першорядне завдання національної культурної політики України – захист унікальних культурних надбань в усьому їх розмаїтті та за-

безпечення безперервності процесу національного життя на основі субетнічних традицій і духовно-світоглядних орієнтирів української національної культури. В національній культурній системі субетнічні культурні вияви складають унікальне розмаїття. Система національної культури поєднує традиції субетнічних груп і етнічних спільнот у духовній перспективі, надаючи міжрегіональним і міжетнічним відносинам націотворчого й державотворчого спрямування.

До національних культурних надбань належать чистий природно-культурний акустичний (мовно-музичний) простір і краєвиди, які дуже важливі для людини, і їх необхідно захищати законом. Національна культурна політика повинна забезпечувати підтримання й розвиток неповторності українського природно-культурного середовища, і для збереження його чистоти необхідно розробити й прийняти Закон України “Про захист природно-культурного середовища”.

На основі культурної традиції Українського світу необхідно виробити стратегію культурного саморозвитку українського соціуму й сформуванню цілісної системи української національної культури як духовно-інтелектуального високоенергетичного поля.

Національна культурна стратегія має забезпечувати долучення до всеукраїнського процесу культуротворення надбань тієї частини українського соціуму, який жив і живе власним культурним життям за кордоном. При цьому слід зважати на той позитив, що закордонні українці, завдяки своїй інтегрованості у світ, помітно поширили у світовому культурному просторі духовно-інтелектуальні набуток

Визначальним дієвим чинником стратегії національної культурної політики України має стати сформована на традиційних культурних засадах українська державницька ідеологія – джерело життєвої сили нації.

Без питомої державницької ідеології ми й далі лишатимемося титульною, але бездержавною нацією. Адже без ідеологій держав не буває. Якщо держава не керується ідеологією корінної нації, то в ній діє прихована ідеологія чужинців. Тільки національна державницька ідеологія здатна мобілізувати продуктивні сили українського соціуму на творення власної держави.

На основі культурної традиції Українського світу необхідно виробити стратегію культурного саморозвитку українського соціуму й сформуванню цілісну систему української національної культури як духовно-інтелектуального високоенергетичного поля.

Національна культурна стратегія має забезпечувати долучення до всеукраїнського процесу культуротворення надбань тієї частини українського соціуму, який жив і живе власним культурним життям за кордоном.

Для активної присутності українського культурного саморозвитку у світовому культуротворчому процесі необхідно запровадити Національну програму культурної співпраці України з іншими країнами в різноманітних сферах. В реалізації цієї програми мають узяти організаційну й професійну участь закордонні українці.

Інформаційна безпека – це передусім забезпечення сфери духовно-інтелектуального виробництва й поширення життєво важливого культурного інформаційного продукту, забезпечення душі, розуму, духу національного ества.

українського народу, і той цивілізаційний внесок багатьох поколінь українців ще належить осмислити й поцінувати. Активне залучення української закордонної культури до процесу націотворення й державотворення уможлиблюється введенням її інформаційного ресурсу в єдине українське духовно-інтелектуальне культурне поле материкової основи Українського світу. Бо за межами питомої землі частини національної культурної системи не можуть функціонувати повноцінно. Культура, як і вища нервова система, спроможна здійснювати свою високу функцію тільки в цілісному соціальному естві, яке живиться природною снагою рідної землі. На чужині етнічний соціум живе ностальгією за рідним корінням. А повноцінне культурне життя можливе тільки на рідній землі, одухотвореній багатьма поколіннями предків.

Українська держава має взяти під свій патронат усі культурні ініціативи українських закордонних громад, долучаючи їх до єдиного процесу українського культурного життя. Водночас закордонні українські громади зобов'язані поширювати український культурно-інформаційний продукт у країнах свого оселення, сприяючи тим самим здійсненню зовнішньої політики України.

Для активної присутності українського культурного саморозвитку у світовому культуротворчому процесі необхідно запровадити Національну програму культурної співпраці України з іншими країнами в різноманітних сферах: організація вивчення української мови для іноземців; переклади іноземними мовами української літератури; популяризація за кордоном найкращих

досягнень українського мистецтва, національної культурної спадщини; вихід на міжнародний рівень українських ЗМІ, телебачення й радіо. В реалізації цієї програми мають узяти організаційну й професійну участь закордонні українці.

Реалізацію культурної політики держави повинен повною мірою забезпечувати державний бюджет як основне фінансове джерело. Держава має гарантувати також юридичну базу для комбінованих фінансових надходжень від спонсорів, меценатів для утримування й розвитку культурної інфраструктури.

Стратегічно важливою складовою національної культурної політики є інформаційна безпека, яка безпосередньо пов'язана з мовною й інформаційною культурою, освітою, наукою й книговидавництвом.

Інформаційна безпека – це передусім забезпечення сфери духовно-інтелектуального виробництва й поширення життєво важливого культурного інформаційного продукту, забезпечення душі, розуму, духу національного ества.

Стратегічне завдання національної культурної політики – забезпечити повноцінне функціонування української культурної індустрії для виробництва необхідного суспільству якісного культурного продукту й тим самим захистити від низькопробної продукції ерзац-культури свій культурний, передусім мовний, простір.

Українська мова є визначальним етноконсолідуючим чинником українського суспільства й усього світового українства. Без питомої мови неможливе існування системи національної освіти та національного культурно-інформаційного простору. Без української мови

як державної неможливе формування української нації й становлення національної держави.

В Україні державне патрунування державної мови має й іншу стратегічну мету: повернення українській мові у власній країні тих прав і можливостей, яких вона була позбавлена. Найбільша за територією європейська держава, яка існує на власних етнічних землях, не може бути маргінальною, а тільки – традиційною і національною.

Крім повсякчасної комунікативної функції в українському інформаційному полі, питома мова здійснює також духовний зв'язок між поколіннями народу в триєдиній системі – минуле-нинішнє-майбутнє, забезпечуючи безперервність еволюційного культурного процесу соціального ества. У мові розкривається духовна традиція народу, а в її звуковій системі виявляється ритм биття народного серця. У мові звучать найтонші вібрації людської душі як програмної матриці. Через ці внутрішні духовні вібрації людина, народ налаштовуються на Всеєдиний Лад, реалізуючи в собі програму Всеєдиного Життя. Водночас через повноголосе, повноцінне звучання рідної мови очищається, ритмізується акустичний простір національного природно-культурного середовища, формується генотип людини й нації як основа етнічного духовного типу.

Жива мова в устах народу – найкращий вихователь і вчитель молодих поколінь. Це має стати засадничим принципом системи національного виховання й освіти, яка формує духовно-світоглядні орієнтири національної культури, моральну й ідеологічну основи саморозвитку соціуму в усіх сферах його життєдіяльності. Процес вихо-

вання й освіти безпосередньо продовжує і поглиблює наука. Наука утверджує необхідний рівень мовної культури й освіти в державі.

Головними завданнями науки в здійсненні культурної політики є: глибоке осмислення національної культурної спадщини та розвиток духовної традиції; подолання партійно-ідеологічного догматизму в науковому осмисленні сучасних процесів життя суспільства; упровадження передових наукових здобутків у громадську думку; запобігання відтоку інтелектуального потенціалу нації як живого капіталу за кордон.

З метою збереження й цілеспрямованого оновлення духовно-інтелектуального ресурсу українського соціуму необхідно запровадити систему конкурсного добору талановитої української молоді з закордону для навчання (за державним замовленням) і подальшої праці в Україні.

Для ефективного впровадження духовно-інтелектуального й науково-технічного потенціалу України в усі сфери національного життя з метою культурного та соціально-економічного розвитку необхідна дієва правова система, яка спроможна забезпечити утвердження державної мови, національних морально-духовних цінностей і критеріїв, власної етно-соціо-культурної ідентичності та зміцнення національної безпеки.

Для забезпечення національної культурної політики цілісним комплексом дієвих правових документів необхідно прийняти базовий Закон України «Стратегія культурного розвитку українського соціуму» на засадах традиційних духовно-світоглядних орієнтирів. ■

У мові розкривається духовна традиція народу, а в її звуковій системі виявляється ритм биття народного серця. У мові звучать найтонші вібрації людської душі як програмної матриці. Через ці внутрішні духовні вібрації людина, народ налаштовуються на Всеєдиний Лад, реалізуючи в собі програму Всеєдиного Життя.

З метою збереження й цілеспрямованого оновлення духовно-інтелектуального ресурсу українського соціуму необхідно запровадити систему конкурсного добору талановитої української молоді з закордону для навчання (за державним замовленням) і подальшої праці в Україні.

Наталія Петрівна Чечель – доктор філософських наук, кандидат мистецтвознавства, професор кафедри телебачення та радіомовлення Інституту журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Автор монографій: “Українське театральне відродження” (К., 1993) та “Повертаючи стиль” (К., 2004); численних публікацій в українських та зарубіжних наукових й періодичних виданнях, співавтор міжнародної енциклопедії сучасного театру “Who’s Who in Contemporary World Theatre” (London: Routledge, 2000, 2002); автор п’єс; учасниця багатьох міжнародних фестивалів і конференцій; лауреат гранту “Міжнародного фонду Відродження” (1993), конкурсних стипендій на наукові студії до США: IREX (1994) та Фулбрайт (1998–2000); лауреат премії Національної спілки театральних діячів України (2006).

УКРАЇНСЬКА ІДЕНТИЧНІСТЬ: проблеми й перспективи

Саме так окреслила Наталія Петрівна ЧЕЧЕЛЬ тему розмови з приводу своєї монографії «Повертаючи стиль: філософсько-антропологічний дискурс української видовищної і драматичної культури від початків до XVIII ст.». Новаторським методологічним підходом автор сприяє поверненню української культури у європейський контекст і увиразнює життєдайність українського ігрового полістилізму.

– Наталіє Петрівно, почнімо з назви Вашої праці, що має глибокий сенс.

– Для мене важливий момент повернення (саме повернення, а не входження) України й української культури в загальноєвропейський контекст. “Stilum vertere” в перекладі з латини означає повертати або перевертати стиль, тобто витирати або виправляти написане.

– Це не перша Ваша книжка. Помітним явищем стала монографія “Українське театральне відродження” 1993 року, про яку писали й говорили і в нас, і за кордоном, за якою досі вивчають історію українського театру, яку успішно цитують, переказують і переписують. Особливо це стосується Вашої надзвичайно сильної реконструкції першої програмної вистави Леся Курбаса «Едип-цар» у «Молодому театрі», яка вперше була надрукована у скороченому вигляді у збірнику «Театральна культура» ще 1985 року, а потім увійшла й до книжки.

– Під оглядом списування можна згадати хоча б статтю В. Ревуцького «Леся Курбас і театр» у ювілейному

збірнику «Леся Курбас», виданому в Нью-Йорку в 1989 році (сс. 26–28), або безсоромний плагіат Г. Веселовської в книжці «Дванадцять вистав Леся Курбаса» (К., 2004, сс. 35–47). Що стосується моєї першої книжки, то у 1980-х, досліджуючи творчість видатного українського режисера-новатора Леся Курбаса, я працювала над проблемою інтерпретації західної класики на українській сцені 1920-х років, у результаті чого з’явилася моя монографія “Українське театральне відродження”. Багато науковців писали й писатимуть про Курбаса, часто спекулюючи на його імені на користь власної популярності, але кожний по-своєму тлумачить його ідею “перетворення” дійсності засобами сценічної виразності. Мало що лишилося від творчої спадщини Майстра. Стенограми своїх лекцій на режисерському штабі театру “Березіль” Курбас не вивірів, не вчитав, а отже вони не можуть бути повноцінним джерелом інформації. Тим більше, що Леся Курбас був неперевершеним режисером, актором, педагогом, але не оратором. Таким чином, єдине, що може свідчити про його творчість – це його

вистави, якими, власне, й «пишеться» історія театру.

Зігравши або поставивши класичну п'єсу, митець не тільки дістає добрий вишкіл, а й немовби інтегрується у світовий контекст, демонструючи особливість своєї ідентичності. У результаті моєї копійної роботи в архівах, зустрічей з іще живими на той час учасниками й глядачами легендарних вистав мені вдалося не тільки реконструювати спектаклі класичного репертуару, розігравши їх у своїй уяві, а вперше дати конкретне визначення театральній естетики Леся Курбаса як ігрової полістилістичної та архетипової для національної художньої культури. Шляхом виявлення особливостей національного архетипу мені вдалося показати, що Курбас не заперечує українську сценічну традицію, а відроджує її на якісно новому рівні. Отже, саме завдяки Лесю Курбасу почався мій багаторічний проект вивчення проблеми стилю, який спричинив мій інтерес не тільки до театру, а й до культурології та філософії, адже свого часу Курбас також був студентом філософського факультету Віденського університету.

– А чому саме проблема стилю привернула Вашу увагу в наш принципowo розхристаний, перехідний і “нестильний” час?

– Звісно, сьогодні поняття стилю здебільшого заступає ідея культурної моделі, а постмодернізм постає як культура стилізації. Радикальний плюралізм стилів і художніх напрямків, світоглядів і мов культури як головний принцип постмодернізму, обов'язково зорієнтований на природне тіло культури із самоцінністю множини її індивідуальних самовиявів. За цих обставин, не кажучи вже про особливості українського державотворення та національної ідентичності, питання відповідності української культури викликам глобалізації постає для мене як проблема взаємозв'язку її

традицій із сучасними тенденціями й перспективами їхнього розвитку, формулюється як пошук можливостей бути модерним, чітко усвідомлюючи власну культурну або цивілізаційну модель.

Хоч розгляд минулого української культури за стильовим принципом має свою історію, співвіднесена з прагненням не лише встановити її самобутність та естетичні закономірності розвитку, але й, виокремлюючи певну відмінність, уписати її в межі великих європейських стилів і, відповідно, європейської культури, це питання в такому аспекті раніше не досліджувалося.

– Яку мету Ви ставили перед собою в дослідженні?

– Я прагнула осмислити логіку формування національного стилю та розробити концепцію органічності й тягlosti української видовищної й драматичної культури, яку я виробила на основі власної ідеї ігрової полістилізму. Адже усталена у вітчизняній театрознавчій науці наслідувально-фрагментарна модель її розвитку створює у сучасних умовах проблемну науково-методологічну й суспільно-політичну ситуацію та не відповідає засадам сучасної культурологічної думки, яка розглядає українську культуру як цілісну систему.

Окрім подолання міфологізації й популізму в емпіричній інтерпретації української видовищної й драматичної культури, я розширюю її часові межі за рахунок залучення видовищної культури Давньої України, зокрема старовинного народно-обрядового театру, проігнорованого більшістю дослідників: від Д. Антоновича, М. Возняка й І. Франка, до О. Кисіля й Л. Софронової. Під цим оглядом я розвиваю концепцію М. Грушевського про українське словесне мистецтво й переносу її на праукраїнський театр, який, так само, починається з ритмічного руху та

Лесь Курбас

звуча, від первісних танців і забав, обрядів і пісень, творів усної народної творчості, а не “занесений до нас із Заходу, з Польщі, Чех і Німеччини” (І. Франко) чи запозичений від обряду католицької церкви (Л. Софронів).

У створенні аутентичних самотвірних наративів праукраїнської й української видовищної та драматичної культури у книжці, відповідно до постмодерністської деконструкції традиційного логоцентризму, наголошується саме її видовищний аспект, недостатньо розроблений у порівнянні з зафіксованими й досить добре вивченими літературними зразками, та його первинний, щодо літератури, характер, на що також звертав увагу М. Грушевський у ґрунтовній праці “Історія української літератури”.

– Які наукові результати пропонуєте увазі читача в монографії «Повертаючи стиль»?

– У першому розділі книжки проведена комплексний аналіз категорії стилю як структуроорганізуючої

філософсько-антропологічної універсальної категорії, не обмеженої лише значенням художності, або історичності, або національності, а сконцентрованої в образі людини та індивідуальності митця, у змінах світосприймання та соціокультурної поведінки, завдяки чому вперше формалізовано поняття стилю як матеріалізованого світовідчуження та підкреслено момент центральності стилю (як семіотичної мови стильоцентризму) в його пов’язаності з ключовими поняттями світоглядного об’єкту.

В другому розділі висвітлюю стильові доміанти видовищної й драматичної культури Давньої України, особливості яких обумовлені існуванням плюралістичної релігійно-міфологічної картини світу. Вперше розглядаю праукраїнський старовинний народно-обрядовий театр, початки християнського середньовічного театру, культуру скоморохів як явища самодостатнього полісемантичного старовинного театру (“обряд-гра”), своєрідність якого зумовлена “двоїстим” (М. Грушевський) побутом і космогонічним менталітетом праукраїнців. Антропологія природно-символічного стилю видовищного й драматичного “тексту” створює гнучкий ігровий ритуально-обрядовий полісинкретизм, який полягає у злитості функцій умовного й грубо-натурального, сакрального й профанного, трагічного й комічного. Я обстоюю теорію синтетичності й полістилістичності українського менталітету, яка заснована на монтажному горизонтально-вертикальному типові мислення українського народу, властивого для пограниччя долини й гори, кочового й осідлого способу життя.

У третьому розділі визначаю стильові горизонти української видовищної й драматичної культури в системі стильових доміант та мистецьких особливостей європейського середньовіччя й Відродження, які співзвучні майданно-містеріальній

стилістиці тогочасного українського театру. Уперше визначаю стиль маски в змалюванні людського характеру й метод імпровізації в акторському виконанні цього театру. Народна драма в Україні й далі існує як “обряд-гра” й водночас започатковує “гру-виставу”. Таким чином, вона стає справді перехідним театром перехідної доби в українській історії. Завдяки віднайденому стильоцентристському принципу історико-філософського дослідження, вперше визначено час виникнення цього культурно-мистецького явища і віднесено його до періоду Польсько-Литовської доби в історії України.

У четвертому розділі досліджую стильову парадигму української видовищної й драматичної культури Козацької доби в контексті європейського бароко і рококо, яка, увібравши західні елементи, розвиває притаманний їй універсальний ігровий полістилістизм у душі запорозької вільної стихії. Я окреслюю феномен козацького “тотального театру” як інтегральної вистави у розширеному соціокультурному розумінні, що обумовлює своєрідність подальшого розвитку українського соціуму, де український вертепний театр поєднує у собі ігрові функції обряду-гри та гри-вистави і також належить до майданного народно-містеріального театру, який дотримується стилю маски в змалюванні людського характеру й методу імпровізації в акторському виконанні.

– В чому полягає теоретичне й практичне значення результатів Вашого дослідження? Яка, на Вашу думку, ця наша цивілізаційна модель?

– У новій стильоцентристській концепції розвитку української видовищної й драматичної культури як цілісної інтегрованої системи, яка може стати основою для поглибленого вивчення сучасних проблем культурології та сприяти поверненню української культури у європейський

контекст, увиразнюючи суспільно-художню життєдайність українського національного стилю.

Шукаючи українську цивілізаційну модель у прагненні бути модерним, спробуємо скористатися мою культурологічною концепцією ігрового полістилістизму й застосувати її до політичної ситуації в Україні. Це означає, що, хоч цивілізаційний підхід американського політолога Семюеля П. Гантінгтона (книжка «Протистояння цивілізацій та зміна світового порядку») й ділить Україну по цивілізаційній лінії розлому на східну православну частину й уніатську західну та наголошує на її історичних, культурних і особистих зв'язках із Росією, у сучасних умовах для України відкривається нова можливість реалізувати свій синтезуючий потенціал. ■

Вів розмову
Олександр ШОКАЛО

Народна драма в Україні й далі існує як “обряд-гра” й водночас започатковує “гру-виставу”. Таким чином, вона стає справді перехідним театром перехідної доби в українській історії.

Любов Василівна Голота народилася в Кривому Розі, в сім'ї гірників. Закінчила Софіївську середню школу та історико-філологічний факультет Дніпропетровського держуніверситету (1967–1972). Працювала журналістом у газетах “Зоря”, “Прапор юності” та на обласному радіо. З 1983 р. в Києві. Працювала завідувачем редакції поезії та першої поетичної книжки у видавництві “Молодь” (1983–1989), редактором редакції поезії у видавництві “Радянський письменник”. Організувала і видавала перший жіночий культурологічний журнал незалежної України “П’ята пора”. З 1995 року – головний редактор всеукраїнського просвітнянського тижневика “Слово Просвіти”. Автор поетичних книжок “Народжена в степах”, “Весняне рівнодення”, “Горицвіт”, “Вікна”, “Жінки і птиці”, “Дзеркала”, “На чоловічий голос”, “Опромінена часом”, кількох книжок для дітей, книжки публіцистики “Сотворіння”. Автор сценаріїв багатьох столичних масових свят, фольклорно-обрядових зимових, великодніх, літніх дійств та ін. Лауреат премій: імені Володимира Маяковського (всесоюзна, 1981), імені Володимира Сосюри “Любіть Україну” (2001). Заслужений працівник культури України.

МАТИ

Уривок із роману “Сонячні люди”

Любов ГОЛОТА

...**М**ати – я відчула це точно, – давала мені час звикнути до смерті. Не хотіла вдарити мене зненацька своїм відходом: мати ніколи нічого не робила зненацька. Навіть новин не повідомляла раптово, особливо – поганих. І сьогодні, тут і тепер, при звичаювала мене до своєї смерті... А, власне, що є наше життя, як не щоденна втрата дитячої ілюзії безсмертя і поступове при звичаювання до чужої смерті? Квітка, що лишає в твоїх пальцях пелюстки, метелик зі злодійкувато обірваними крильцями, ненароком прищемлене дверима каченя, молоденький серпневий півник, що б’є крилами, намагаючись знайти під дровітнею відрубану голову... І той переляк, що визирнув із завішаного простирадлом дзеркала твоїми ж таки, дитячими очима у день смерті прабаби Насті... Прощання з родичами, які відходили, склавши на грудях селянські руки, голосіння, що супроводжували їх до кладовища... Ті смерті і по сей день несуть загадковий, ритуальний чин: при звичаїти живого до думки, що все вмируще і людина вмируща, також матиме свій кінець – колись... Колись – як безчасовий простір, за яким не старість, а безкінечтя. Молодий час безкінечний, день проживаєш, наче рік, він має свої зорі, – вранішню і вечірню, в ньому вміщуються сотні сюже-

тів... Вперше побачене погребіння глушить наче дзвін, – дійство, про існування якого ти не підозрював – смерть не лише існує, не лише приходить – вона супроводжує. З роками ти набуваєш своїх мертвих: безтілесі і невидимі, вони повільно оточують тебе, достеменно як у грі “Куца Баба”. Хто водить із зав’язаними очима?! Вона, Куца Баба – смерть. Ти прослизаєш під її розчепіреними пальцями, час, наче вітер, дме тобі в потилицю, завертаючи в її широкі обійми, а ти – ти все-таки вириваєшся і кидаєшся в той бік, де стоять вони – твої старенькі батько і мати, живі-живісінькі, хоч і недужі... Але тепер коло замикається їхніми руками. Коло стає колесом, в якому мелькоче пійманий час, відведений твоєму роду. Миттєвий час при звичаювання до власної смерті...

“...Господи, чому ти не дозволяєш побути мені наодинці з матір’ю, чуєш, Господи?! Мамочко, прости мене, я була непокірною дочкою... Господи, якщо ти зараз випробуєш мою матір, то не дорікай їй за її слабкості – надмірну любов до нас усіх. Любов, у якій вона втрачала саму себе. Вона це добре розуміла, але не могла бути інакшою. Хотіла, а не могла. Так, я добре пам’ятаю, як вона гнівалася, але я не пам’ятаю жодного навмисно поганого вчинку...”.

Лише одного разу я відчула, що мати не повинна була так чинити. Та прикрість зринає в її пам’яті чітко, в найменших деталях, і вона подумки переповідає їх матері:

“Пам’ятаєш, мамусю, те літо, коли до нас уперше приїздила з Кандальського твоя сестра? Вона приїхала “після таборів”, – сказав дід, – а ти якось дивно подивилася на нього... Ніби я не знала, що таке ті табори! Звідти твоя мати, баба Ганна, чекала листів, ще зранку поглядаючи із-за кабиці на курний девладівський шлях, яким мав проїхати листоноша Догай, хвацько поганяючи сіру конячину, запряжену в двоколку, яку в нашій селі називають “бедка”. Листоноша пролітав мимо бабиного погляду; лише раз на місяць, тпрукаючи на чорного огира, все-таки призупиняв біля двору, і баба, витираючи фартухом враз висохлі губи, казала мені: “Збігай, принеси мені листа від Дуся. Не хочу з проклятим здоровкатися...”

Я кидалася до бедки – ростом якраз урівень з колесом, – і Догай мовчки подавав мені листа з багатьма круглими і трикутними штемпелями й одразу зривав коня на алюр... Бедка котилася собі далі, за нею викаблучувався вихор, а баба виходила із-за вишень – вона завжди йшла до воріт від кабиці навпростець, забирала в мене білого, синього чи рожевого конверта і всідалася на лаву біля погрібника. Обдивлялася листа, перш ніж відкрити, підносила до вуст, наче цілувалася з ким... Злегка надкушувала кутик конверта і ще обережніше розривала його збоку, до самого краю, витрушувала собі в фартух густо списаного складеного листочка, притулялася до нього грудьми, майже складаючись удвоє і так завмирала... Випростовувалася і починала читати, ворущачи губами і витираючи сльози крайками

хустки. Начитавшись, кликала й мене, щоб я послухала – їй подобалося читати листа мені, потім дідові, потім дядькові, потім тобі, мамо, наша невчена баба Ганна навчилася добре читати над тими листами... Листи починалися завжди однаково: “Здрастуйте, дорогі тату і мамо...”, далі перераховувалися всі родичі і серед них – моє ім’я... дочекавшись свого імені, я починала слухати не уважно, до того ж далі писалося по-російськи, а баба вимовляла слова українською і мені хотілося сміятися від тих ніде нечуваних слів... Лист приходив один раз на місяць, а Догая баба виглядала з-за кабиці щодня і проклинала його останніми словами – прокльонів Догай не чув, але добре про них здогадувався – адже саме він, як розказувала баба, написав доноса на тютю Дуся і її відправили в табори на далекій річці Бірюсі в селищі Кандальське. Десять років Догай возив Дусині листи, писані нам російською – на вимогу тюремного цензора. Про це мені розповіла потім тітка, як і про те, що й грузини, й латиші, і вірмени з політичного кандальського табору були зобов’язані писати своїм рідним російською, бо хіба ж настачишся цензорів-поліглотів? А чи й стачило б на табірний народ поштарів, якби не було норми – один лист на місяць?... Згодом ми жили у батькових діда й баби, я пішла до школи, а Догай знай літав мимо, хвацько посвистуючи батоном біля кульбашнівського двору: летів весною, чвиркаючи брудною водою з розбитої колії, взимку, пересівши на сани, восени, зганяючи горобців, що паслись в сивому від паморозі шпориші, летів,

наче ворон, влітку, перемелюючи на борошно девладівську ґрунтівку. За бедкою – чи не від бабиних прокльонів? – завжди крутився вихор – люди так і казали: Догай покурів... Коли тьотя Дуся приїхала зі своїх таборів, повністю амністована й реабілітована, табори їй зарахували як трудовий стаж, та баба Ганна все одно не дозволила їй показуватися на очі Догаєві, хоч тітка плакала і просилася запитати – що вона такого зробила, що заробила на цілу десятку – на Бірюсі з вісімнадцяти років – валити ліс? А баба її відмовляла: не йди з двору, бо ще напише, він такий, його, сучого сина, все село знає, кажуть, шестеро душ сиділо, Догая проклинали...

– Мамо, чому ти сказала в один із тих вечорів, коли ми всі сходилися до баби у двір: “Ти повинна поїхати звідси, Дунечко. Ні тобі тут життя, ні нам не буде...”?! Чому, мамочко? Адже ти любила свою сестру так, як саму себе. Ти боялася, мамусю...

Тітка довго дивилася на матір, а потім кивнула головою:

– А я, сестро, так і хотіла...

– От і добре, Дунечко, от і добре, – сказала мати і заплакала. Тітка Дуня не плакала, але мені здалося, що мама її дуже-дуже образила... Мені було прикро, мамусю. Коли тітка приїздила до нас востаннє, за рік до своєї смерті, я навіть запитала її про це. Але вона не ображалася, – і вона не могла наговоритися з матір’ю, не могла наплакатись... І надякуватись Хрущову не могла... Казала, що аж на старість перестала боятись...

Можливо, що тітка Дуся зараз зустрічає мою матір, питає її:

– Чому ти, сестро, боялася?...

Чого ми всі так боялися, Господи? Цілі покоління народжених в утробному страхі, у вічному переляці перед владою, яка розорить, виморить голодом, а потім ще й запроторить в табори... Десь за серпневим суховієм женеться девладівським шляхом Догаєва бєдка-біда, курить за нею вихор, – кинеш ножа сторчаком, – і хтось заголосить, і кров потече у сиву пилюку, може, то наш страх спливає нашою ж кров'ю... Не бери його з собою, мамо!...

Мамо, моє серце, прохромлене минулим, теперішнім і... майбутнім, де тебе не буде... Але ж існує час духовний – наші уявлення про вічність, про її цінності, – де його межі? Чим вимірюється – епізодичною пам'яттю, кількістю дежавю, коли нам здається, що ми давні як світ або зовсім дитинні?.. Пам'ять серця чи пам'ять свідомості?..

Тепер, коли батька нема на землі, я часто думаю, що його духовний вік засягав на сторіччя. Може, це генетична пам'ять або абсолютний генетичний код? Чи адаптується безвічність з "нині"? Ти спиш, мамо, – твій сон смертний чи безвічний?

Батько помер уві сні – там часу не існує, тому й можливі лише уві сні зустрічі тих, ким були ми колись, – з тим і чим є ми тепер... Тато говорив "я вже нажився", – знав, що повертається у час духовний?

...Від відчаю мене рятує батько, який мені часто сниться, але я це приховую від усіх... Батько не сниться, ні, – він приходив у сни, туди, де немає "був", "було", "були", є лише власний час кожного, хто зустрічається в позачасі. Тато відкрив мені це після

своєї смерті у відповідь на мій розпач... В одному зі снів батько сказав, що йому пора повертатися туди і запитав:

– Скільки там, на старому годиннику?

– На тому, що його не змогли відремонтувати в жодній майстерні? Годинник не йде вже кілька років..."

– Іде, іде! – буденно сказав батько і махнув мені рукою на прощання.

Вранці я кинулася до шухлядки, де лежав зламаний годинник, і... почула цокання! Він ішов, показуючи лише батькові відомий час. Я не торкалася його і стрілки завмерли, залишивши у мені страх, що власний час піймає мене, наче рибку-калинку, в підсаку, і я вже ніколи не випірну з нього назовні... Хоча – яка ж там абсолютна свобода! Він закручує як вирва, той власний час, у якому поєднано світи, то – врем'я, я впевнена, так час колись називався, поєднуючи людину з безвічним, аж доки не став лише відчуттям временних – минулих – літ...

Мамо, хіба ми не у домі скорботи власного часу, не в домі його печалі, де не хвилини й секунди, а врем'я виштовхує мене у верем'я зовнішнього світу, а тебе занурює в тебе до такої глибини, що я бачу і відчуваю не тебе, а лише твоє тіло, твоє холонуче тіло, з якого я вилетіла колись, як метелик із кокона і витала у цьому механічному зовнішньому часі, доки не стала коконом для своєї дитини...

Мамо, тебе відносить за течією, мені не допірнути крізь води, не прорости крізь землю, не засягнути в повітрі душечки твоєї, рибко, пташко, мамо моя...

– Мати, як мати? – на порозі лікарняної палати постав брат – кремезний, високий, у білій майці з написом "Рух", молодий і красивий брат, якого мати любила понад усе...

Незбагненно пронизливий подмух повітря торкнувся доччиної щіки і обійняв сина, від чого він ледь не впав. Мати, наче вловивши той рух, дивно виструнчилась, потяглася йому назустріч, її очі нарешті широко відкрилися та глянули крізь дітей, – вони стояли, обійнявшись, і мати востаннє зітхнула, міцно зімкнувши уста...

...Де ти починаєшся, мій власний часе? Часе, де ти живеш? Хто пробудив мене з позачася, тихого, молочного, як сон у теплій кімнаті, – такий безпам'ятний і вседержимий, що пробудження вимагає зусиль, я відчуваю, як моє тіло береться росяною вологою, а легке, майже прозоре волосся липне до вологої шийки. Бачу свої руки, що тягнуться догори – варто їх випростати, і мама кинеється назустріч, простягне свої і вихопить з білого безгоміння колиски, притулить до грудей, до того запаху, який щоразу вдихаю, припадаючи лицем до її щіки, – запах, як і доторк – це те, що пам'ятаю найперше, – тільки запах і доторк, а не світло чи темрява, якої так боюся у цю безсонну ніч, сповнену шепотів, зітхань дощових, бо хіба дощ – то не розмова душі небесної із прахом земним, не плач її за тілесними муками й радіощами? За чим ридаєш, матінко моя, що оплакуєш дрібними сльозами, які падають на любимівську землю, на мою хвору душу і на ваші з батьком могили?.. ■

Олександр ФЕДУК, професор,
доктор мистецтвознавства, заслужений діяч
мистецтв України, дійсний член АМУ, академік

По той бік, у глибинах щирості

Прочитуємо знаного мистця, академіка Миколу Стороженку про свого молодшого колегу киянина Анатолія Марчука “І все ж він незримий, по той бік... Його диво в глибинах, в його творчості”, і зійдемося скоріше передчуттями, що метод, означений самим автором творінь як аванреалістичний, є методом людини, яка професійний фах, ремесло звищила до рангу мистецького, власне, малярського явища, і головне, можливо, найголовніше, що цей аванреалістичний метод в аванмистецькому елітному просторі озвучується як колористична святість барви, святість палітри Анатолія Марчука.

Колоризм у просторі, обмежений рамою, звирюється до мотиву — в одному випадку, асоціативного звучання (“Нічний мотив”, “Стилізований букет”, “Місто”), а в іншому — спраглий, вичутий на інтонаціях реальної системи, інколи надто наближеної до візуального погляду, скажімо “Жінка з маками”, “Фігури”, “Розмова в саду”, а інколи віддаленішої, до того, скоріше, земоційованого емоційним Миколою Стороженком як “по той бік”, що перехрещується з моїми уявленнями про глибинну образність, численність барвами, вишуканість палітри (“Над ставком”, “Вихід”, “Забутий храм”). Потік, емоційно замшаний в структурах мисленого, — це зоряне небо Марчукової палітри, де притягальність зору змагнетизована чаром, можливо, ароматом Емоційного. Немає суттєвої різниці — пензель чи мастихін, присутньою, в передчутті торкання, є площина, яка має перетворитись у стан фактури — енергії, духу, відваги, відчайдушності, що є однією з констант окреслення “по той бік”.

Марчук загадує і точно знаходить, — це, звичне, для будь-якого живописця пристойного рангу, але Марчук “загадує, щоб вийти на дистанцію емоційного сплеску, вибуху, емоційного зойку, скрику, в пошуках того, аби Знайти, — і тоді надходить радість одкровення, змережена радістю відкриття. Але Божою милістю — мистця одкровення — за сімома горами. У поті чола, у праці, настроєній на вістря “нестримного пошуку”, в мушлі із золотим денцем, яке пахне олійною фарбою, відкривається, настає несподівано одкровення.

Подивимося на “Мертву натуру у вохристих тонах”, що відзначається гармонією композиційного

Творення власного світу

Анатолію Марчуку – 50

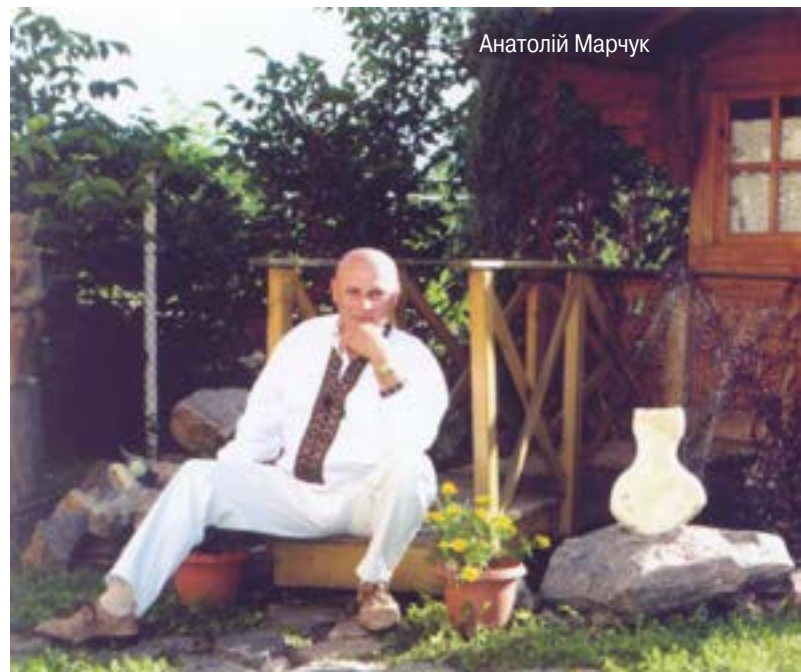
Його творчість

Ось він “видимий”... Я його бачу і бачить його світ. Скільки поглядів відбилося в його очах. Все ввібрали його очі, очі художника. І все ж він незримий, по той бік... Його диво в глибинах, в його творчості. Там, по “той бік”, таїна. Там він справжній. Там його згусток, осереддя, суть і код реалізації КРАСИ! Два феномени: творець і творчість. Ця найвища нагорода природи. Анатолій увійшов до цього заповітного для кожного художника храму КРАСИ. Благословенний. Я вдивляюся знову в його очі. Там в глибинах відбитки поглядів Батька і Матері... Там відбитки любові.

Його ностальгія

А ще в його очах — ностальгія. Ностальгія — велика суть... Грань-ребро неоліту каменя, пульс і міра речей, код Атлантиди. Ностальгія — світ видінь. Рушійна сила творчості — ностальгія.

Микола СТОРОЖЕНКО, професор,
академік, народний художник України,
лауреат Державної премії ім. Т. Г. Шевченка

Анатолій Марчук

Ось він “видимий”...
 Я його бачу і бачить його
 світ. Скільки поглядів
 відбилось в його очах.
 Все ввібрали його очі, очі
 художника. І все ж він
 незримий, по той бік...
 Його диво в глибинах,
 в його творчості. Там,
 по “той бік”, таїна. Там
 він і справжній. Там його
 згусток, осереддя, суть
 і код реалізації КРАСИ!

А ще в його очах — ностальгія. Ностальгія — велика суть... Грань-ребро неоліту каменя, пульс і міра речей, код Атлантиди. Ностальгія — світ видінь. Рушійна сила творчості — ностальгія.

“ні відняти, ані додати” — саме той розмір, саме такий розпорядок барв на обраній площині. А по тім уже наступає верховенство вохри, яку не годні стримати в русі потоку драма блакиті, чи розпука червоного, чи навіть насмішкуватість стронціанової жовтої. Лад встановлює вохра, вона узаконює права і правила в межах стонованої зелені, і тоді, аби відчутніше озвучувався її верховинний тон, у тлі поверхню зелені заступає дотик пензля з вохрою. А внизу, як підґрунтя, площина білого — в сільській хаті гармонійність білої мазаної вапном стіни і темнота стріхи.

“Мертва натура у вохристих тонах” у Марчуковій палітрі – пункт звідки починається дистанція малярського хисту киянина, з київської святої землі зростлого, змужнілого, в статечнім змішанім таланті свого

єства “мусить так бути” відчутого. Марчук не приходить і не відходить – він є і буде ствердим у великому русі київської ірраціональності, земоційованої вкраїнським небом і вкраїнськими ставками палітри.

Колись ми прагнули, аби край шибки відслонити зоною новизни, а сьогодні уже ціле вікно розчинене, ставши озонням новітнього, спраглого. Чого ми хочемо і що шукаємо? Куди йдемо і на чому стоїмо? — то іще на зорі буремного ХХ століття Марчукові талановиті попередники ставили перед собою низку питань, і ще низка новіших, свіжіших спалахувала в їх спраглих очах, можливо, в передчутті великих переломів новоствореної Української академії мистецтв. Марчук відчуває їх Дух і має достатньо розуму, аби не зрадити їх ідеалам, бо він — не прийшлий печеніг, що не відчуває своєї землі чи сонця, він достатньо вивчений у малярському ремеслі, аби відчувати повсякденну вагу соствореного великими Попередниками. В озонні новотворень при відчинених вікнах малярського новодення Анатолій Марчук з усмішкою на вустах малює “Нефертіті”, “Блакить”, “Вихід”, “Іхііз”, “Політ над озерами”, — одне за одним народжуються полотна Марчукової широї палітри.

Я дошукуюсь, дочитуюся, вчитуюся, що там у нього, “по той бік”, що означає Стороженкове “Його диво в глибинах”... Несподівано сам для себе, зраділо перед самим собою прочитую, як на небесах чисте, — Щирість. Марчукової палітри щирість... Йдемо за ним далі. Мистецькими шляхами щирості й радіємо, що оті “за сімома морями і сімома горами” є у кожного в нас, спричинені щирістю, вони раптом Сезамом одкровення одчиняються. Хто зна: можливо, не Сезамом, а Сезанном?.. Щирість перед собою самим, власне, є також щирість перед людьми, — то відчуває сповна Анатолій Марчук.

“Осінні дерева”, 2005 р.

Олена ЗАГАЄЦЬКА, мистецтвознавець

Творення власного світу

Свій творчий шлях відомий заслужений художник України Анатолій Марчук починав у 80-х роках минулого століття, по закінченні графічного факультету Київського художнього інституту (майстерня професора В. Чебаніка).

Займався графікою і малярством. Досконало оволодів такими графічними техніками, як рисунок, гравюра, офорт, акварель тощо. Серія офортів 80-90-х років і деякі малярські роботи із зображенням сакральної архітектури щиро й емоційно передають і захоплення красою та величиною пам'яток, і біль за руйнування святинь (офорти «Софія», «Вечір у Лаврі», «Звуки органу», «На Андріївському узвозі», «Замок Річарда», полотно «Сплундрована святиня» та інші).

Художник має яскраве колористичне обдарування. Він створив цикл малярських пейзажів із мотивами рідного з дитинства села Козичанки на Київщині, писав натюрморти, тематичні композиції: «Козичанські мотиви», «Купальний вінок», «Озеро», «Пейзаж», «Натюрморт з глечиками», «Місто», «Слід птаха», «Повний місяць» тощо.

Уже в ранніх роботах виявляються характерні риси Марчука-художника: міцна реалістична школа і добрий рисунок, тонке відчуття кольору, лаконізм зображення, чутлива поетична натура, яка сприймає оточення через емоції, що присутні (можливо, й не так відверто, більш стримано) і в його подальших творах. Сьогодні свій стиль у мистецтві він сам називає «аванреалізмом» — авангардним реалізмом, у якому реалістичне світосприйняття поєднується із постмодерними пошуками образності. Художник використовує різні фактури, експресивне поєднання відкритих кольорів та кольорних площин, колірні акценти, стихія фарб, створює символічні образи,

«Літо», 1997 р.

«Бузок», 2005 р.

які спрямовують уяву глядача, викликають асоціації (“Пейзаж”, “Підсвідомість”, “Весняний мотив”, “Спа-лахи осені”, “Обряд”, “Розмова в саду”, “Мертва нату-ра з писанкою” та ін.). У багатьох цих творах автор символічно передає малярськими засобами нелег-кий шлях від хаосу, непорядкованості, безвиході до відкритого горизонту, до храму душі, до гармонії.

А. Марчук — людина неспокійна, мобільна. Від початку 90-х років постійно буває за кордоном. Осо-бливо часто приїздить у будинок творчості німець-кого міста Куксхафен, де працює і має багато друзів, а виставляв свої твори в Гамбурзі, Нюрнберзі, Кель-ні, Мюнхені, Бремені та інших містах.

Перебування за кордоном стає ніби катализато-ром, який підсилює закладені в художникові риси, його українське світобачення і світовідчуття. Недарма сам він говорить: “Хоч як це не парадоксально, але за кордоном я почуваюся більше українцем, аніж удома. І, мов той перелітний птах, лину додому, аби набрати в крила сили...”. Ця ностальгія стає рушійною силою його творчості. На контрасті ще більше вияскрав-люються грані національного менталітету, духовних ідеалів та цінностей, народжуються щемливі образи (“Село мого дитинства”, “Дерева”, “Забутий храм”).

“Перлина”, 1998 р.

Наближення ювілейної дати мимоволі спонукає до підведення підсумків, до оцінки пройденого шля-ху. Напередодні Дня незалежності у Національному музеї літератури України Анатолій Петрович орга-нізував виставку офортів “Сакральна архітектура Києва”, куди увійшло тридцять робіт із циклів “Зи-мові мотиви” (1987), “Погляд крізь століття” (1990), “Пам’ятки архітектури” (1980–1990). На цій же вист-авці в оглядовому порядку (в альбомах) він пред-ставив і свої найцікавіші малярські твори, подаючи, таким чином, загальну картину своїх творчих здо-бутків.

За двадцять років він створив понад тисячу ма-лярських робіт, близько 500 акварелей, 60 офортів, став учасником 125 виставок, з яких 35 персональ-них. Його твори зберігаються в 30 художніх музеях та приватних зібраннях в Україні й за кордоном. Його творчість, окрім України та Німеччини знають у Польщі, Австралії, Канаді, США...

Останнім часом А. Марчук все більше уваги приді-ляє своїй малій Батьківщині. На родинному обійсті в Ко-зичанці облаштував незвичайну садибу, яку так і назвав “Садиба Марчука”, котра стала предметом його гордості і душевним прихистком від мирської суєти.

В цій садибі А. Марчук проводить малярські пле-нери та симпозиуми скульптури для колег-художників, влаштовує творчі вечори. І, безумовно, працює сам. Зроблені в одному стилі різьблені дерев’яні ворота, криниця, місточок через невелике водне плесо і літ-ній будиночок, 20 дерев’яних і кам’яних скульптур, які подарували йому учасники мистецьких симпозиумів та плерів. А ще грядки, квітники, доріжки... — усе як у доброго українського господаря.

Для своїх земляків художник створив герб села Ко-зичанки, який встановив власним коштом при в’їзді до села, ініціював написання книги про Козичанку, яка вже вийшла у світ, має здійснити чимало інших проєктів.

А нещодавно він подарував колекцію з 80 робіт 60 авторів, зібрану протягом 30 років, яка створила у місті Макарові картинну галерею. Серед її експона-тів, крім його власних робіт, графічні твори М.Кочубея, М.Стратілата, М.Компанця, М.Родіна, малярство А. Бур-тового, В. Корчинського, А. Максименко, І. Пилипенка, твори земляків з Макарівщини В. Бойка, Л. Вітковської, В. Клименка...

Анатолій Марчук — самодостатній мистець і само-достатня особистість. Він постійно творить свій влас-ний світ, у якому є місце і для утаємниченої творчої зосередженості, і для активної громадської діяльності та спілкування з друзями й однодумцями, і для нових задумів та планів на майбутнє. ■

Євангеліє Пилипа Морачевського – ПАМ'ЯТКА УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

До 200-річчя від народження П. С. Морачевського

**Ти повинен бути зміною,
яку волієш бачити у світі.**

Магатма Ганді

Володимир КОЗИРСЬКИЙ,
Василь ШЕНДЕРОВСЬКИЙ

Наслідки колоніальної минувшини нашої дивовижні. Спитаймо сучасників, освічених, з дипломами й науковими ступенями, чи знають, хто такий Пилип Морачевський? Мало хто відповість “так”.

Народився Пилип Морачевський 14 листопада 1806 року в Шестовиці Чернігівського повіту. Батько Семен Морачевський був дрібний дворянин із хатою хіба більшою за селянську, та з розкішним садом. Коли Морачевський осів на батьковій садибі 1859 року, то мав 100 десятин землі й п'ятеро душ кріпаків. Виростав і духовно міцнів у селі, серед однолітків-селян, у середовищі з рідною українською мовою. Змалку віршував, та

поетом став уже під час навчання в Харківському університеті.

Університет у Харкові заснували 1805 року за задумом Григорія Сквороди зусиллями його учня Василя Каразіна. Коли там навчався Морачевський, університет був уже центром культурного й наукового життя України. Петро Гулак-Артемівський, уродженець Київщини, ректорував від 1841 по 1849 рік і згуртував когорту викладачів (Микола Костомаров, Іван Срезневський, Амвросій Метлинський), які створили правдиво творчу атмосферу. Харків став осередком національно-культурного відродження, “другими Афінами”. Виходять українські духом літературні альманахи, часописи, книжки: “Українский вестник”, “Запорожская старина”, “Українский журнал”.

Студента-математика Пилипа Морачевського приохотив до віршів родич Іван Кульжинський, літературознавець і етнограф із Сумщини, чия праця “Малороссийская

Володимир Глібович Козирський, уродженець Січеславщини – віце-директор Міжнародного енциклопедичного бюро з Фізики, кандидат фізико-математичних наук, старший науковий співробітник Інституту теоретичної фізики ім. М. Боголюбова НАНУ. Лауреат премії ім. І. Огієнка в галузі науки. Автор понад 200 друкованих праць, поміж них 3 монографії.

Василь Андрійович Шендеровський, уродженець Буковини – провідний науковий співробітник Інституту фізики НАНУ, доктор фізико-математичних наук, професор. Лауреат премій Фонду Тараса Шевченка та імені І. Огієнка. Автор понад 400 друкованих праць.

деревня” вплинула на творчість Миколи Гоголя. Кульжинський дав поезії Морачевського професорові Івану Срезневському, який і надрукував їх у журналі “Украинский альманах”.

По закінченні університету П. Морачевський навчає математики у повітовому училищі в Сумах. Кульжинський змушує його, по двох роках, дістати звання вчителя-словесника. Разом ідуть до Луцька, працюють до 1835 року в гімназії: Кульжинський – директор, Морачевський – учитель.

Згодом П. Морачевський переїздить до Кам'янця-Подільського, працює старшим учителем, згодом інспектором. Від 1849 і до відставки 1859 року він був інспектором Ліцею князя Безбородька й гімназії в Ніжині. Учні вельми шанували його. «Морачевський нам очень понравился... добрый и хороший человек и обходился с нами по-человечески... Одно...неприятно: как...найдет у кого...стихи малорусские, особенно Шевченка, так и конфискует». Що здавалося гімназистові «неприємним», було мужнім і шляхетним. Якби не Морачевський, а хто інший, то винуватець вилетів би з гімназії з «вовчим білетом».

А Морачевський ґрунтовно вивчає на науковій основі українську мову. 1853 року подає до Імператорської Академії Наук Словник малоросійської мови за полтавським діалектом. Певно, ця праця й породила думку перекласти українською Євангеліє. Він зрозумів, що українська мова, штучно обмежена середовищем селянства, вижита зі школи, зведена до рівня діалекту, має потужні можливості й безмежний запас лексики.

П. Морачевський береться до перекладу українською Євангелія, розуміючи проблеми з друком, тому прагне підтримки церкви й пише до Митрополита Санкт-Петербурзького

й Новгородського Ісидора 28 вересня 1860 року: “...На всех языках проповедуется слово Божие; исповедники Христа Спасителя имеют Библию на своих языках, а Малороссия, которой языком говорит около 12 миллионов православных христиан, не имеет на своем языке даже Евангелия...” 14 жовтня Ісидор Морачевському відмовив: «По...совещании со Святейшим Синодом, уведомляю Вас, что перевод Евангелий, сделанный Вами или другим кем-либо, не может быть допущен к печати».

Рукопис повернули в день смерті дружини – 15 квітня 1861 року. Та Морачевський не покладає рук і 16 листопада 1861 року переклад усіх чотирьох Євангелій закінчено, виправлено й переписано. Що далі?

Щойно скасовано кріпацтво. Маніфест про волю – російською. Люди мало що розуміють. Софія Русова писала: «...У деяких селах грамотний припадав на 130 жителів. Нікому «Положение» прочитати. Почне священик чи писар читати “Осени себя крестным знамением, православный народ”. Люди...переглядаються: “Що воно там за сіно?”. 15 березня 1861 року цар наказав перекласти “Положение о крестьянах” українською. За це взявся П. Куліш. 9 вересня 1861 року імператор видає указ про дозвіл священикам Полтавської Духовної Консисторії виголошувати проповіді українською. Політика “кнута и пряника” доволі дієва. Відкривали недільні школи, були амністовані деякі члени Кирило-Мефодіївського братства.

Пилип Морачевський розраховує на Академію наук: переклад рецензують академіки Ізмаїл Срезневський, Олександр Востоков, перший видавець Остромирового Євангелія (1843). Думка одностайна: “Євангеліє, перекладене...п. Морачевським, є вищою мірою праця знаменна як з боку науково-філологічного, так

Пилип Морачевський

Четвероєвангеліє.
40-і рр. XVI ст.

і з боку релігійно-морального... Переклад Морачевського засвідчує цілком як якість, так і характер слів, якість словосполучень українських ніде не спотворює ні сутності, ані змісту думок... Поза всяким сумнівом, переклад Морачевського має створити епоху в літературній просвіті малоросійської мови... Тому, переклад ... потрібно ... подати на схвалення Святійшим Синодом і ...дозволити до друку”.

Синод посилає переклад калузькому архієпископу Григорію, шефові жандармів Долгорукому та київському генерал-губернаторові Анненкову. Архієпископ, сам чернігівець, почавши читати, розплакався й кинувся до лікаря, теж українця: “Ось ...подивіться, яку Бог послав мені радість на чужині”. Відгук подав Синоду захопленний, з думкою про найшвидший друк. Скидалося, що все сприяє друку. Проте не сталося.

З початку 60-х поляки, готуючи повстання, цькували українське, надто недільні школи київської громади на чолі з Володимиром Антоновичем. Закидів хоч греблю гати: готують гайдамаччину, планують відокремлення... Це відлунило україножерством після придушення повстання. Напад посилив редактор найтиражнішої газети “Московские ведомости” Катков: “З’явилися нові Кирили та Мефодії з дивовижними абетками... пущено міф ...вигаданої малоросійської мови, а ...український народ є ... частина ...російського народу, без якої він не може лишитися тим, чим він є”.

Шеф жандармів Долгорукий і генерал-губернатор Анненков заявили, що Євангеліє перекладу Морачевського є “книгою опасною и вредною”, що породило “секретне відношення по цензурному

відомству” від 8 липня 1863 року № 394, знане як Валувєвський циркуляр.

З циркуляру: “Давно ...идут спори ...о возможности ...самостоятельной малороссийской литературы... Прежние произведения ...имели в виду... образованные классы Южной России, ныне ...обратили свои виды на массу непродвинутой... Никакого особенного малороссийского языка не было, нет и быть не может... пропуск же книг на малороссийском языке ... приостановить”.

Циркуляр зпаралізував український друк: 1865 року вийшло 2 книжки, 1866 – жодної, 1867 – три, 1869 – одна. Сподівалися на українську книжку з Галичини, аж тут наспів Емський указ 1876 року, що заборонив увозити ...українські книжки, а в імперії заборонено друк і видання оригінальних творів, вистави й друк текстів українських пісень.

Морачевський переклав «Діяння Апостолів», «Псалтир», уклав курс «Священної історії» для училищ і народних шкіл. Вірив: “все минеться, правда зостанеться”. Переклади надіслав Академії наук на зберігання до ліпших часів. «Життя... підходить до кінця, – писав синові 28 лютого 1878 року, – і дякую за нього Богові: ранок мій ішов, здається, похмуро, але я досяг, чого досягти мені було можна; полудень сяяв наді мною світлим і теплим промінням; вечір мій тихий і безтурботний, – я оточений любов’ю і сам повен любові». 26 вересня 1879 року Пилип Морачевський відійшов до ліпшого світу.

Морачевського забули. Аж 1905 року згадали його переклад. Справу видання Святого Письма українською вирішено завдяки Великому Князю Костянтину Костянтиновичу, президенту Ака-

демії наук. Певно, так вирішили тому, що два роки перед тим було надруковано українською Святе Письмо перекладу Куліша, Пулюя та Нечуй-Левицького. А ще, писав Михайло Комаров, «переклад Морачевського і не міг зовсім загубитись, бо чимало земляків мало вже той переклад переписаний...».

25 лютого, в день народження Шевченка, Імператор затвердив постанову Ради Міністрів, що зняла заборону друку українського Євангелія... Синод благословляє друк Євангелія перекладу Морачевського. Високо оцінив переклад Павло Житецький: “Морачевський найвищою мірою володів відчуттям народної мови і ...психологією її, і всі зусилля докладав до того, щоб, не відступивши від змісту слов’янського тексту, умістив би у свій переклад психічну тканину малоросійської мови і притаманні їй звороти, її звичаї і обичаї. З неї почерпував він своє натхнення, що надає його перекладові тепла і живих фарб”.

Навесні 1906 переклад Морачевського побачив світ. Наклад у 5 тисяч розлетівся вмиль, у червні додруковано 10 тисяч, у жовтні 20. Наступного року додрукували 30 тисяч. 1906-1907 років за даними Комарова продано Євангелій 129 000. Обсяг фантастичний! Невдовзі причетних до видання нагороджено. Не згадали тільки перекладача. Не було його прізвища й на виданні. Від смерті автора минуло 32 роки.

Дивовижна несправедливість! Та пам’ятаймо, що кожна нація породжує постаті, які визначають її культуру, ментальність і, зрештою, її сумління. Такою постаттю, великим подвижником, людиною, що заклала один із наріжних каменів у розвій української літературної мови, був Пилип Морачевський. ■

Земельні ресурси України, або За матінку-землю хто замовить слово?!!

Микола Бойко

Друзе мій! Ми покликані в світ не для того, щоб знищувати і руйнувати, але подібно до самого Бога, все спрямовувати на добро, – навіть і те, що вже зіпсувала людина і повернула на зло.

Микола ГОГОЛЬ

Гість редакції журналу – Микола Миколайович БОЙКО, голова Громадського комітету захисту прав селян України, генеральний директор приватного підприємства “Земельний ресурсно-кліринговий центр”. Микола Миколайович в українському політикумі людина досить знана. Він був серед тих, хто у 90-х минулого століття підхопив прапор демократичних цінностей і безкомпромісно виступив проти тоталітарного режиму за незалежність України. Був депутатом першого демократичного скликання Львівської обласної ради. І сьогодні для нього не припинилася боротьба за утвердження незалежності. За фахом – економіст, правник, стажувався за кордоном. 1998 року переїхав до Києва. Працював в останні роки в Асоціації фермерів України, Міністерстві аграрної політики. Його особиста доля може бути предметом окремої розлогої розповіді. А тему нинішньої бесіди ми окреслили таким чином – земля, селянство, правозахист.

– Я правник-аграрник, навіть дипломну захищав з цього профілю, але й досі вважаю себе селянином, оскільки до цього часу живу в селі. І своїм святим обов’язком вважаю допомагати цим людям, оскільки їх нині вже так “розводять”. І все це роблю на громадських засадах, навіть захист у суді. Безпосередньо зараз допомагаю селянам Бориспільського, Макарівського районів. А гроші заробляю на посаді генерального директора Земельного ресурсно-клірингового центру. Це структура комерційна, яка робить юридичну експертизу документів.

Відзначу, що селяни не тільки не захищені, але вони й необізнані з існуючими правовими нормами земельного законодавства. Селян елементарно обдурюють, забираючи державні

акти на право власності на їхню землю. У дії сучасне мародерство можновладців стосовно селян. Є бандити, а є мародери. У бандитів ще існує свій “порядок”: сказали – зробили, а у мародерів такого немає. Там повний “беспредел”. Скажімо, у селах Щасливе, Велика Олександрівка, Хутір Гора та інших прямо оббирають селян, які мають право на пай, через суди, купівлю суддів, головне, відкрито, нахабно. Я не проти продажу землі, але за те, щоб селяни за бажанням продали її за належну ціну. Хай буде багато багатих українців.

Є така фірма “Промагробудінвест”, не можу напевно стверджувати, хто за нею стоїть, ніби колишній високий урядовець. Так ось, від неї приїжджають у села серед ночі

“братки”, 70 автомашин, наприклад, і починають залякувати селян та ще багато іншого. Біля дороги в аеро-порт Бориспіль у селян уже відібрали 256 гектарів і на свій розсуд хочуть керувати цією землею. Щоправда, вони забувають, що не все купується. Можна купити районний суд, а суд Бориспільський, очевидно, купується, я брав участь тут у багатьох засіданнях. Стосовно Апеляційного – це вже малоймовірно, а Верховний Суд їм не вдасться купити. Говорити, що вони виграють процес, не доводиться. Але є там люди, які дуже хочуть мати ці 250 гектарів, так хочуть, що вже починають на суддів тиснути. Переслідування, погрози. На одного чоловіка у Щасливому, який має акт на паї 76 селян, напали, і він дістав три ножові поранення. А зовсім недавно побили біля власного будинку металеву трубою по голові. Звісно, де великі гроші – там велика небезпека. Якщо цих людей ніхто не буде захищати, то вони справді втратять найдорогоцінніше, що мають, – землю.

– Микола Миколайовичу, виходить у нас офіційно рілля не продають, але селян змушують нею “добровільно торгувати”, щоб зазлатися потім на “хлопське невігластво” і ніяких повернень...

– Ще за Указами Президента Л. Кучми селяни отримали приватне право на землю. З 1995 року їм видавали сертифікати, а потім на основі цих сертифікатів – державні акти на право приватної власності на землю для ведення товарного сільськогосподарського виробництва. Земельний кодекс передбачає, що пай може приєднуватися до особистого селянського господарства. І ось виникає певна правова колізія стосовно цільового використання. Особисте підсобне господарство селянин може продати, а пай продажу не підлягає, оскільки продовжено мораторій до 1 січня 2008 року. 9 лютого 2006 року вийшов Закон України “Про внесення змін до Земельного кодексу України”, яким передбачено, що всі договори

продажу-купівлі землі, й зокрема укладені за дорученням, визнаються нечинними з моменту укладення цього договору і на майбутнє. Законодавець мав практику і передбачив такі речі.

Зрозуміло, що земля буде дуже дорогою. Для прикладу скажу, що в селах, де я працюю, звісно, це не береги Дніпра, а звичайні землі, вже нині сотка землі коштує 10 тис. доларів. Якщо людина має 3 гектари паю, то це 3 мільйони доларів. Знайшлися ділки, які хочуть сьогодні цю землю прибрати до своїх рук. І зараз я веду близько 200 справ у судах, кожен день змушений бути у суді по земельних спорах.

– Микола Миколайовичу, даруйте, але така кількість судових справ тільки у кількох районах свідчить вже про явище, а не про поодинокі факти. І по суті лише ваша громадська організація відстоює селянські інтереси. Отже, така ситуація влаштовує можновладців, принаймні не тривожить?

– У багатьох представників нашої так званої еліти у цьому питанні є особистий політичний інтерес, бо й закони вони придумують під нього і під себе, щоб швиденько все

Петро Кулінець

... ми зможемо насамперед українізувати українську економіку, щоб працював український капітал. Наша економіка має стати національною.

скупити. Ілюстрацій цьому достатньо, і в приватизаційних процесах зокрема. Бо, скажіть, будь ласка, як могли з'явитися в країні, яка злиденіє на очах, мільярди? Яким чином вони заробили мільярди, нічого не вклавши в економіку цієї держави?! Вони приватизували людські вклади, людську працю, національне багатство. Кажуть, що Москва все забрала. Брехня. Москва могла забрати паперові гроші, а не фабрики й заводи.

Тепер подібне чиниться стосовно землі. На словах одне, а на ділі – інше. Окозамилування, щоб довести свою "непорочність" і "святість" Кожен з "нових українців" намагається увірвати щось із спільного пирога. І хіба будуть вони захищати свій народ?!

Найперше, у людини повинна бути громадянська позиція, тим паче, коли вона йде у владу. Нинішні можновладці не розуміють філософії життя. Людина водночас не з'їдає два шматки хліба, не може ходити у двох костюмах чи їздити у двох автомобілях. Ось я, наприклад, вважаю себе найбагатшою людиною, бо мені завжди вистачає того, що я маю. Не маючи великих грошей, живу в достатку, в злагоді зі своїм сумлінням і честю. Я ніколи ними не торгував. Вони ж торгують цим. Скільки ж людині треба?! Але не можуть зупинитися.

– Думаю над тим, що сумний шлейф супроводжує наше селянство – шлейф штучності. Штучний голодомор, землі під штучні моря, а тепер штучна приватна власність на землю. Як інакше назвеш останню, коли для обробітку лишаються тільки руки...

– Згоден з вами. Бо ніби дають, а відразу інтерес відбивають. І ніхто ж не скаже на весь голос: де селянин візьме кошти для обробітку? Звісно, той, хто прибрав

до рук колгосп, пограбував селян, накрив – ще має щось. А звідки колишній колгоспник може взяти? Наприклад, сьогодні найбільший пай, здається, у Харківській області, складає близько 23-25 га на одного селянина. Якщо в сім'ї працювало трое-четверо людей, то вони мають приблизно 90 га. Чим вони цю землю оброблятимуть?!

Я противник, щоб приватизація відбувалася таким чином: усе й відразу. Мені ближче така метода: хочеш займатися фермерством – пиши заяву. Тобі дають землю – працюю. Тоді можна чітко відібрати людей, які серйозно цією справою займатимуться. Сьогодні селяни стали ратне. Вони отримують ренту від здавання землі в оренду іншим селянам чи структурам. Селянина відбили від землі. Колись лідери Аграрної партії – Гладій, Ващук та інші – говорили про особисту відповідальність за реформу на селі. А що вийшло? Та вони не уявляли навіть її фіналу й результату. Коли не бачиш перспективи, то годі починати справу. Політики повинні передбачати і прогнозувати, якщо вони себе такими вважають. На мою думку, сьогодні політиком не може бути людина, яка займається великим бізнесом, має великі гроші, тобто, наші доморощені олігархи. Не мають морального права! Вони ніколи не зрозуміють звичайного пересічного громадянина.

– Наші батьки та й ми з вами фактично перебуваємо все життя у експериментах з селом, починаючи від колективізації, хрущовського коксагізу, горбачовської Продовольчої програми, нинішньої приватизації. Невже так важко порятувати село і вивести його на світлу дорогу?!

– Не важко, я вам відповім. В Україні є 33 мільйони гектарів ріллі. Якщо сьогодні запустити механізм іпотеки землі, а саме

створення Державного іпотечно-го банку землі (щоб вона не пішла по руках), то це 330 мільярдів доларів оборотного капіталу, які відразу запускаються в економіку держави. І на цю тему була розмова з нинішнім Президентом, зокрема, на з'їзді фермерів. Він тоді ще був головою Національного банку. Він з усім погоджується, але дуже швидко забуває. А механізм такий – запустити іпотечний земельний банк. Селянин приходить у банк зі своєю землею, маючи державний акт на власність. Думаю, 10 тисяч доларів за гектар дадуть залюбки. Він, скажімо, бере кредит 100 тисяч доларів і візьме собі тракторець, причіпний інвентар й працюватиме. Колись Столипін зробив дуже мудру реформу, я дуже поважаю цей досвід. Хоча тоді «соха» була у селянина, трактора не було, але селянство зуміло піднятися з реформою і розв'язати проблему продовольства.

Чому подібне не зробити в Україні тепер?! Під 3-5 відсотків річних дати селянам кредити і ніхто не продаватиме землю. Навіщо її продавати, якщо вона його годуватиме і він матиме щороку достаток, а держава – податки. А відтак далі запускається інший механізм. Оживає робітничий рух, адже нині виробництво пропало, щезло. Селянинові потрібен трактор і він піде до нашого виробника. Таким чином запуститься вся економіка держави.

І сьогодні не треба 300, а 100 мільярдів запустити і ми всі станемо дуже багатими людьми.

Другий аспект. А чому ми маємо їсти різну гидоту, вирощену на хімії, мінеральних добривах?! Адже мінеральні добрива – це стимуляція росту, це викачування біогумусу з землі. Ми виснажуємо землю. А чому не запустити заводи по виробництву біоорганіки? У нас листя, соломки вистачає, торфу, сапропелю достатньо, курячого

посліду... Чому ми не використовуємо органіку?! Та ми закидаємо Європу екологічно чистою продукцією. Адже тільки уявити, що у нас в Україні 27 відсотків світового запасу гумусу. Ці поклади гумусу сягають навіть 6-метрової глибини, коли в Європі – тільки 15-20 сантиметрів. Я об'їздив майже всі європейські країни, знаю, що там робиться. Подивіться, чим вони харчуються. Їдять різну гідоту в продуктах, бройлерів, насичених хімікатами. Свиной годують префіксами, і вони виростають за 5-6 місяців. Я такого м'яса їсти не хочу, тому тримаю дома свиней. Колись у Юлії Володимирівни була ідея-фікс (працював у неї три роки помічником) – на одній фермі тримати 100 тисяч голів свиней. Люди добрі! Таку ідею може розвивати той, хто зовсім не знає сільського господарства і сільського укладу. Наші селяни живуть селами, а не по-американськи – фермами. Тут є своя інфраструктура, яку не важко відновити. При належних умовах кожен селянин без проблем поставить на відгодівлю 20-30 голів свиней, і добре годуватиме їх натуральними кормами. Хай те поросля 10 місяців росте, природно, але це буде гарантія якості продукції.

А таку систему треба запроваджувати, щоб селяни мали роботу, а держава – м'ясо, а не по 100 тисяч голів. Це тільки уявити, якщо починається чумка і гине півстада відразу. Не казатиму про наслідки... Але коли людина виросла на асфальті, то вона й думатиме такими категоріями. Я вісім років відпрацював з мамою на фермі: і корів доїв, і пологи у них приймав, то розуміюся на тих речах з малечку. А потім ще здобув вищу економічну і юридичну освіту.

– Микола Миколайовичу, все-таки на кого ж сподіватися? На

Верховну Раду – ні! На Президента?! На себе?!

– Президент багато, очевидно, забуває. Коли говорить, що ми хочемо у Європу, то я дивуюся. А хіба ми живемо в Азії, а не в Європі?! У 2000 році на фермерському зїзді, ще будучи Прем'єром, розповідав, які кошти нас чекають, що він збирається нам дати. А після нього я виступав, та й кажу: «Вікторе Андрійовичу, якби ваші слова Мітюкову у вуха! (Той був міністром фінансів). Бо, очевидно, він недочуває. Ви говорите про 100 мільйонів для фонду, а міністр дає 2,8 мільйона». Але я й досі дотримуюся думки, що не можна бідно давати риби. Треба давати йому вудку й навчити ловити рибу. Тоді він нагодує себе й інших.

Насамперед треба створити умови для реального нормального кредитування українського селянства, щоб не було 23-25 відсотків річних, а 3-5 максимум. Якщо почнемо селян кредитувати під заставу землі, даю слово, через 2-3 роки Україну ви побачите зовсім іншою. Ви побачите людей, які почнуть себе поважати. Де ви бачили нині селянина, який себе поважає?! Це наша біда. Все це можна зробити. Звичайно, має бути зацікавленість перших осіб, і треба покінчити з корупцією в нашій державі. Бо коли доведеться селянинові давати ще 30 відсотків відкату, то де він набере таких грошей. Та й на землі ще ніхто так не навився, бо це важка праця. Але наші селяни готові й до такої праці. В інших країнах давно начхали б, а наші порпаються, навіть зазнаючи збитків. Маючи такий природний потенціал, родючу землю, працьовитих людей, цим гріх не скористатися.

Треба вже знаходити здорові українські сили, щоб вони навели лад у цій державі, бо “любі друзі” нам не допоможуть.

Ми вже знаємо, що за кордон виїхало 8 мільйонів наших

співвітчизників. Люди, які поїхали на заробітки, – це серйозний потенціал. Це не емігранти. Думаю, що цих людей, які набралися західноєвропейського досвіду, а вони продуктивного віку, цілком можна задіяти в державному будівництві. І вони можуть серйозно вплинути на українську економіку. Зрештою, цей вплив уже й сьогодні відчутний. Те, що вони заробляють там, присилають сюди. А це майже річний бюджет України. Але там залишається їхній інтелект, їхня праця. Прикро, що вони працюють на економіку інших країн. Думаю, що можна залучити інвесторів із закордонних українців старої генерації. Таким чином, ми зможемо насамперед українізувати власну економіку, щоб працював український капітал. Наша економіка має стати національною. Я не думаю, що наші люди за кордоном не цікавляться Україною, що вони можуть спокійно спостерігати, коли занепадає їхня батьківщина.

Я за централізацію влади в Україні, за гетьманат, щоб повернулося те, що було. І бажання Мороза, щоб Верховна Рада керувала – це колективна безвідповідальність. Відповідати повинна конкретна особа. Не можна орієнтуватися на натовп. Згадаймо Христа, сьогодні йому співали “Осанна!”, а завтра вже кричали “Розіпни його!” Ленін знав, що казав: дайте мені організацію революціонерів і я переверну світ. Сьогодні 100 осіб в Україні, які думатимуть державницькими категоріями, здатні зробити неможливе. Без серйозної організації, без серйозного наукового аналізу змін не дочекаємося. Чи буде революція? Вона неминуха. Майдан – це ще не революція, а тільки масові заходи згуртованих людей. Ми стояли до рішення Верховного Суду. Майдан довів, що ми не натовп. ■

Розмову вів Петро КУЛІНЕЦЬ

Микола Васильович Одрехівський – завідувач спільної кафедри інноватики МОН України та НАН України Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, доцент, кандидат технічних наук. Автор 110 наукових праць. Займається моделюванням і дослідженням інноваційних структур.

Ольга Омелянівна Одрехівська – доцент кафедри загальної фізики Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, кандидат фізико-математичних наук. Автор 45 наукових праць. Займається фізичним аналізом станів екосистем.

Екологічні проблеми інноваційного розвитку Дрогобиччини

Микола ОДРЕХІВСЬКИЙ,
Ольга ОДРЕХІВСЬКА

Нині актуальним є інноваційний розвиток регіонів, у першу чергу, культурно й економічно привабливих та ресурсно багатих. До таких регіонів належить Дрогобиччина, інвестування інноваційної діяльності якої може принести швидку віддачу. Значні рекреаційні ресурси, лісовий фонд на 39% території, унікальні зразки флори й фауни, сприятливі природно-кліматичні умови – усе це зумовлює розвиток туристичної інфраструктури шляхом створення валеологічних інноваційних структур на зразок рекропарків, курортполісів, валеологічних центрів.

Над інноваційною моделлю розвитку Дрогобиччини працює спільна кафедра інноватики Міністерства освіти і науки України та Національної академії наук України в структурі Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.

Відпрацювання стратегії інноваційного розвитку Дрогобиччини без урахування екологічних проблем неможливе. Розвиток курортполісу Трускавець та ефективне використання наявних у регіоні рекреаційних ресурсів, можливе лише за умови збалансованого розвитку інфраструктури всього

регіону, оскільки в Дрогобичі розвиваються нафтопереробний та машинобудівний комплекси, а в Бориславі та Стебнику – функціонують підприємства видобувної та хімічної промисловості. Це створює велике навантаження на ландшафт регіону, який володіє особливо унікальними за своїми властивостями мінеральними водами та валеологічною флорою. В регіоні є також немалі запаси калійних і кам'яної солей, озокериту й нафти, керамічної й карбонатної сировини.

Міста Дрогобич, Борислав, Стебник, Трускавець та Східниця розташовані близько одне до одного, мають інтенсивні економічні й культурно-побутові зв'язки за рахунок спільного ринку праці, однакової системи цінностей місцевого населення та національно-ментальних чинників. Ці міста утворюють агломерацію (конурбацію) міст. Регіональній агломерації «Дрогобиччина» надано юридичний статус асоціації міст і територіальних громад Дрогобиччини.

В агломерації зосереджено багато підприємств хімічної промисловості, зокрема АТ НПК «Галичина» (Дрогобич), ДВАТ «Магістральні нафтопроводи «Дружба», ПУ «Прикарпат-Транснафтопродукт», ЗАТ «Західтранснафтопродукт», НГВУ «Бориславнафтогаз», Продуктопровід заводу «Поліолефіни» ВАТ «Оріана»,

УМГ ДК «Львівтрансгаз», заводи «Галол» (Дрогобич), «Галлак» (Борислав), «Граніт» (Дрогобич), ДГХП «Полімінерал» (Стебник), полігони твердих побутових відходів Дрогобича, Стебника, Трускавця і Борислава. Усі вони належать до екологічно небезпечних об'єктів Дрогобиччини. Також негативно впливають на стан екосистеми агломерації чимало побутових підприємств та погано обладнаних із санітарно-епідеміологічного й екологічного погляду установ торгівлі.

Усе це вимагає належної організації санітарно-епідеміологічного й екологічного моніторингу в агломерації, високих наукомістких та безвідходних технологій, а також технологій з утилізації заводських і побутових відходів. Забезпечення інноваційного розвитку зазначеним підприємствам можна було б розпочати з їх трансформації у відповідні технопарки та інноваційні центри, технологічні процеси яких доцільно було б інтегрувати як по горизонталі – на мезорівні, так і по вертикалі – з галузевими науковими, проектними та виробничими структурами, із спорідненими підприємствами України та зарубіжжя.

Найбільшу загрозу для навколишнього природного середовища агломерації створює Стебницьке державне гірничо-хімічне підприємство «Полімінерал». За роки роботи підприємства на кількох підземних горизонтах від 90 до 370 метрів утворилося 64 пустотілі камери та порожнини об'ємом понад 30 млн. кубічних метрів і завдовжки десятки кілометрів. Над порожнинами розташовано житлові будинки, високовольтні лінії, пролягають залізниця, автомагістраль і водогін, що живить водою Дрогобич, Трускавець, Стебник.

На думку фахівців, пустоти виникли в процесі роботи комбінату: видобуток солей здійснювали за застарілою технологією, що й спричинило утворення порожнин і так

званого «хвостосховища», де накопичувалися сольові відходи.

Перше, що може призвести до екологічної й соціальної катастрофи, це аварійний прорив поверхневих вод у підземні гірничі виробки. Процес уже розпочався внаслідок землетрусу в Румунії 1978 року. Відтоді вода заливає підземні порожнини, що призводить до розмивання соляних опор між горизонтами й виробками. Після проходження через породу вода насичується розчинами солей, після чого її відкачують насосами.

Другою проблемою «Полімінералу» є так зване «хвостосховище», де 1983 року сталася аварія – прорвалася дамба, і в річку Дністер вилилося 4,5 млн.м³ сольових відходів. Збитки від цієї аварії в той час було оцінено в 72 мільйони карбованців. Проте слід зазначити, що рівень збитків був занижений, бо тодішня методика оцінки не могла дати об'єктивних результатів уже через те, що в країні на той час не було реальних цін на товари й послуги, було значно завищено рівень ВВП і т. п.

Становище погіршилося після того, як повністю зупинили на реконструкцію збагачувальну фабрику та припинили видобуток руди на копальні № 2. З початком занепаду підприємства екологічна та економічна ситуація на ньому ще більше ускладнилася – почали накопичуватися борги, загальна сума яких нині становить 10-12 мільйонів гривень. З 1998-го ВАТ «Львів-обленерго» почало періодично вимикати підприємству електроенергію, внаслідок чого зупинялися насоси, які відкачують розсоли з порожнин, рятуючи таким чином їх від затоплення.

За невтішними прогнозами науковців, проблеми Стебницького державного гірничо-хімічного підприємства «Полімінерал» можуть стати причиною техногенної катастрофи на Львівщині – землетрусу. Відповідно до державної програми,

спрямованої на покращання екологічної ситуації в Україні, одним із обов'язкових пунктів є екологічна реабілітація гірничодобувних районів. У Львівській області таких є декілька. Проте проблеми Стебника залишаються одними з найбільш чітких.

Стебницьке ДГХП «Полімінерал» входить до переліку екологічно найнебезпечніших об'єктів агломерації, а прогнозовані збитки від можливої надзвичайної ситуації значно перевищують ресурсні можливості області для їх подолання. Тому, на нашу думку, варто переглянути оцінки екологічних ризиків та віднести ДГХП до переліку екологічно небезпечних об'єктів загальнодержавного рівня й відпрацювати модель його інноваційного розвитку.

Окрім цілком очевидних джерел відходів, на підприємстві є кілька джерел неорганізованих викидів. Це пов'язано із значними технічними й організаційними негараздами, що викликані недостатнім фінансуванням. Особливістю неорганізованих джерел викидів є те, що забруднюючі речовини залишаються на території підприємства, створюючи певний рівень її забруднення.

На сьогоднішній день нафта як чинник впливу на довкілля регіону під час нафтовидобутку забруднює ґрунтовий покрив, водойми, інгібує діяльність біологічних систем. Забруднення нафтою відбувається під час її спонтанних виходів на поверхню землі, аварійних виливів, при транспортуванні тощо. Найнебезпечнішими є аварійні виливи нафти, які відбуваються внаслідок порушення герметичності свердловин, нафтопроводів, технологічного обладнання. Таких виливів протягом одного року на території Бориславського нафтового родовища може бути не менше двохсот, які забруднюють земельні ділянки площею від одного до п'ятдесяти й більше квадратних метрів.

Особливо великі території забруднювались біля фонтанних свердловин, із яких нафта під високим тиском викидалась на поверхню, знищуючи живі організми. Мали місце також аварійні виливи нафти з магістральних нафтопроводів. Усе це зумовлює належну організацію інноваційної діяльності в нафтовій сфері регіону. Забезпечення інноваційного розвитку нафтовидобувного, нафтотранспортного та нафтопереробного комплексів регіону можна було б здійснювати шляхом створення технопарку "Галичина", який інтегрував би відповідні наукові та проектні структури Прикарпаття, нафтопереробний комплекс "Галичина", нафтовидобувні установи Бориславського нафтового родовища та інші структури нафтової галузі України й зарубіжжя.

Незбалансованість економічних галузей Дрогобиччини призвела до того, що розвиток одного міста суперечить розвитку іншого та району в цілому. Збалансований сталий розвиток агломерації вимагає:

- проведення фундаментальних і прикладних досліджень щодо відпрацювання методології інноваційного розвитку всіх сфер діяльності агломерації;
- розроблення й реалізації нових організаційно-управлінських та правових механізмів регуляції розвитком агломерації;
- створення координуючих та управлінських органів з інноваційного розвитку агломерації, використовуючи при цьому принципи місцевого самоврядування;
- розроблення концепції та програми інноваційного розвитку економіки агломерації;
- розроблення пріоритетних напрямів інноваційної діяльності в агломерації;
- створення мережі інноваційних структур;
- дослідження інноваційно-інвестиційної привабливості агломерації;
- розроблення та реалізації інноваційно-інвестиційних проектів. ■

Інтелектуальна астенія, або "Що не робити"

Володимир ІЛЬІН

Сучасний світ – це світ знання й інформації. Інтелект та його досягнення становлять найбільшу цінність нашої цивілізації. І не лише в духовному вимірі. Наприклад, актуалітет інтелектуальної власності є не лише економічна та правова, але й моральна та екзистенційна категорія, що посіла належне місце серед найголовніших досягнень та самовизначень особистості. Інтелект є рушійною силою і науки, й історії. Руйнація режимів, держав, зокрема системи соціалізму, відбувалася, поза всіма іншими причинами, також і через ігнорування інтелектуального чинника. Розвиток суспільства показує, що духовно-інтелектуальний рівень та запас знань – найвище багатство, яким тільки може володіти людина. Новітня історія України, яка стала на шлях розвитку демократії, відкрила для розвитку інтелекту й породжуваної ним творчої активності всі можливості. Разом із цим ствердилася впевненість, що нарешті в соціальному бутті, а особливо на провладному олімпі, з'являться ті, які уособлюватимуть Розум, Знання, Моральність та інші атрибути демократичного суспільства. Проводились оптимістичні паралелі з античністю, де Сократ, міркуючи про перспективи розвитку люди-

ни, відзначав первинність у ній мислення, розуму, які здійснюють еманацию гідності, совісті, доброчинності.

Знання, совість, мислення... Саме вони є найглибшим джерелом, із якого можна одержувати цілющу енергію для життя соціального й культурного. Проте повсякденність переконує у зворотньому. Духовний злет 90-х років і сподівання останніх двох років втратили сьогодні свої моральні й психологічні імпульси. І, в першу чергу, – не через економічну недостатність, а через брак інтелектуальної наснаги тих, хто чванливо, поза всезагальним визнанням, записав себе до вершителей долі нації. А разом із цим узяв на себе право, всупереч всезагальному визнанню, розпоряджатися культурою, духовністю, гуманітарним розвитком, зрештою, визначити перспективу збереження креативного потенціалу суспільства. Але чому це самопроголошення виявилось не лише фікцією, але й призвело до підриву існуючої надії на подальше ствердження й розвитку України? Одна з причин – *не відсутність* належного інтелектуального ресурсу (його більш ніж достатньо), а *його ігнорування* системою існуючих соціополітичних відносин.

Що насамперед спостерігаємо сьогодні? Не вдаючись до аналізу суті нинішніх владних та економічних перетворень, зазначимо

сумнів стосовно “духовного багатства” тих, хто претендує бути лідером з потугами на інтелектуальну самодостатність. Прикладом є показові телевізійні політичні шоу, на яких публіку начебто “вражають” оригінальністю, а насправді – підбором відомих штамів і стереотипів. Зокрема про історію, яка “повторюється двічі” – перший раз як трагедія, а другий – як комедія. По-перше, якщо брати першоджерело – К. Маркса, то не “комедія”, а “фарс”. По-друге, якщо не зважати на заявленість цієї фрази, то варто відзначити дилетантизм у сфері мистецтва, зокрема театрального тих, хто намагається показати свою освіченість. А це недопустимо, якщо ти претендуєш на значимість. Історія справді часто має схожість із минулим. Але не повторюється, а генерує схожу оболонку: в перший раз вона може вразити нас як повноцінна трагедія чи драма, потім як комедія, потім як водевіль чи фарс, потім як мильна опера, потім обертається драмою абсурду, а потім людина вирішує, що це дуже погана вистава і на неї вже не йде. Минуле й нинішнє у вітчизняній історії, сповнені героїзму й звершень, демонструють одночасно достатньо прикладів, які також варті бути театром абсурду. Невпевненість і необізнаність в аксіомах культурної чи наукової інформації не додає авторитету тим, хто репрезентує себе як публічних осіб.

Вживаючи подібні, малознайомі для себе словосполучення, претенденти на роль “лідерів” забувають, що існує різниця між мистецтвом і життям: мистецтво *уникає* штамів, тоді як у реальному житті можна повторювати ті ж самі події, помилки. Останні є темою постійних обговорень, хоча вже не викликають співчуття. Подібна ситуація повторення в мистецтві має внутрішній механізм, який перешкоджає відтворенню старого, яке девальвує духовне життя. А історія відбувається під покровительством музи Клію, отже,

вона також є мистецтвом, і штамів, стереотипів не терпить. Мета політичного, культурного чи соціокономічного розмислу полягає в тому, щоб не повторювати негативного досвіду минулого. Справжній інтелект, справді *енергійна* духовність завжди реалізує себе головним чином через якісно нові кроки. Тому так тоскно від набридливого примітивізму.

До розряду подібних штамів належить також часто вживане на “політичних тусовках” горезвісне “Що робити?”. Вперше так назвав свій утопічний роман Чернишевський, а потім один до одного повторив цю назву в своїх праці спадкоємець його революціонізму Ленін. Очевидно, сучасні користувачі цим “слоганом” добре знайомі з риторикою російських “борців”. Однак, перефразовуючи Геракліта, можна сказати, що річка вже потекла, вода пішла далі, й людство живе в стихії інших вимірів. Сьогодні для будь-якої думаючої людини ставити питання “Що робити?” принаймні не коректно. Видів роботи та її можливостей існує безліч. У нинішній ситуації питання потрібно ставити по-іншому. Що не робити! Справді, пора позбуватися ностальгії за тими ідеологічними імперативами, які вже давно себе дискредитували. Адже активізм тих, які ставлять подібні питання, призводить, як показує історія, до несподіваних і трагічних результатів.

Якщо йти і залишатися у вимірі подібної орієнтації, то людина перебуватиме в постійній розгубленості, шукаючи вихід із лабіринту проблем. Допитливий, доскіпливий розум, як правило, не ставить подібного питання, оскільки завжди знає, *що робити, як діяти, до чого прагнути*. Він не заангажований аморфною млявістю й прагматичною упередженістю – “як би чого не вийшло”. А тим паче, бездіяльністю Буриданового віслюка, який, як відомо, так і загинув, не змігши визначитися у виборі своєї дії.

Володимир Васильович Ільїн – доктор філософських наук, професор кафедри економічної теорії Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Автор понад 250 наукових публікацій, серед них монографії: “Діалог Софії і Логосу”, “Філософія грошей”, “Філософія багатства: Людина в світі грошей”, “Апологія ірраціонального”, підручників і навчальних посібників із філософії тощо. Сфера наукових інтересів – історія філософії, філософія економіки, екзистенція людського буття, особистість і духовна культура, раціональне та ірраціональне в пізнанні.

Знання, совість, мислення... Саме вони є найглибшим джерелом, із якого можна одержувати цілющу енергію для життя соціального й культурного.

Мета політичного, культурного чи соціокономічного розмислу полягає в тому, щоб не повторювати негативного досвіду минулого.

Подібна невизначеність свідчить про невпевненість в собі. Одночасно – тотожності з минулим, стереотипи якого все ще детермінують сьогоденну свідомість і тим самим *не визначають* перспективи майбутнього. А ті, які попри своєю собі титули “професійних політиків” (згадаймо “професійних революціонерів” – більшовиків, меншовиків, есерів тощо), але не підтвердили свого покликання сучасною ерудицією, насправді *відокремили* себе від професійності, вміння, знання. То чи можуть довіряти їм ті, кого воно репрезентують?

Головна мета тих, які вживають імператив “Що робити?”, це, звичайно, прагнення одержати владу. Саме остання, і це справді так у нашому суспільстві, відкриває всі можливості для самореалізації. Проте наївно сподіватися, що самореалізації на благо країни, її економіки, культури, міжнародного іміджу, авторитету її громадян. Як показує багаторічна практика нашого суспільного життя, влада – це доступ до добробуту, до державних пільг, які непомірно множаться для вибраних, можливість активно використовувати “телефонне право” і так до нескінченності. Знайомий набір усього того, проти чого спрямована вся ідея демократії й свободи.

Існуючий “владний менталітет” створено переважно в надрах політичної “культури”, детермінованої класовим підходом, партійною ідеологією, блатом, кумівством, однопартійністю, зрештою, корупцією. Свого часу було достатньо критики представників влади й аналізу існуючої тоді еліти, скоріше, партійної номенклатури, яка визначалася своєю ідентичністю, для якої властива відсутність демократичних якостей, куди входять мораль, відповідальність, пріори-

тет загальнолюдських цінностей тощо. Вони невід’ємні від особистості, яка визначає свою ідентичність на основі вибору знання, ерудиції та інтелектуальної самодостатності. Так само, як для культурності необхідно бути вкоріненим у певну культуру, так і для своєї політичної ідентичності потрібно бути вкоріненим у сучасну епоху, визначальною рисою якої є мисленнєва активна діяльність, ґрунтована на знанні. Тільки тоді *правда політика* стане відповідною *правді народу*. Якщо зникає інтелектуально-духовна ідентичність, то одночасно знищуються цінності народу, в тому числі у вигляді його традицій, бажань, інституцій. Натомість набувають широкого розповсюдження невпевненість, хаос і тенденція до дискредитації людської суті в людині. *Що правда*, в нас дещо по-іншому: демократичній толерантності й повазі до громадян протиставляється зневажливе “пересічна людина”. Доки це поняття існуватиме в лексиці владних осіб та їхніх аудіоадептів, доти ні про які демократичні зміни чи розбудову України як “європейської держави” говорити не варто.

Упродовж віків, повільно, крок за кроком, у стражданнях переживаючи муки й поневір’яння, які йшли від пана, орендаря, лихваря, можновладця, партійного бонзи, українська людина йшла до подолання зовнішньої обмеженості, прагнула позбавитися принизливого становища бути “пересічним”. Увесь процес демократії – це процес переходу від “*просто*” людини до *особистості*. Однак сучасний стан є свідченням зворотного. Всупереч деклараціям, зрушень фактично не відбулося, оскільки ти як був, так і залишився “пересічним” (“посереднім”, “сірим”, “гвинтиком”). А це не тільки морально принизливо. Пересіч-

ність завжди відокремлена від автентичного людини буття. Дія таких демократичних інституцій, як право, власність, спеціалізована робота, доступ до знань, що впорядковують інстинкти й душевне влаштування індивіда, розраховані на *особистість*, а не на *пересічну людину*. Усвідомлення, що ти керуєш пересічністю, фактично впевнює у власній “вічній” унікальності, а звідси – пихата вседозволеність. *Що найприкріше*, так це те, що все це вже було, все це ми “вже проходили”. І тому це не тільки театр абсурду, а дежав’ю. А як інакше назвати подібну самовпевненість і елементарну нерозбірливість, що насправді означає демократія. Демократія не в словесних перепалках “От ми лише демократи” або “Тільки ми гідні бути при владі” і т.п., а в своєму концептуальному змісті. І в першу чергу, демократія виявляється в повазі до своїх громадян. За подібного відтворення феодальної чи то номенклатурної значущості “керівника-хазяїна” поведінка людей втрачає набуті духовно-культурні досягнення і закономірно перетворюється у вчинки, які не підлягають контролю й відкидають духовне життя індивіда далеко назад. І чи варто в такому випадку щось робити, тим паче не для себе, а для тих, хто “переплавляє духовні цінності в товар” (Б. Брехт).

Проте не треба розчаровуватися, а вибрати позицію, суть якої – не йти колею обридлого штампу. Тобто *не робити помилок* – не вірити тим, хто вже неодноразово себе дискредитував непрофесійністю, обманом, обридлими обіцянками, барабанним дробом завчених фраз про добробут, порядок, робочі місця і все те, чого за *цих обіцяльників* не було й не буде. *Не робити вибору*, оскільки немає з кого і що вибирати. Тільки вчора власники теперішніх владних

кабінетів доводили свою компетентність, силу свого "Я" в розв'язанні насущних проблем, а сьогодні ті самі люди, посилаючись на об'єктивні умови, світові тенденції, чийсь помилки тощо, стверджують необхідність підвищення цін – не на 10, 20, 30 відсотків, а на 200, 300! І не лише на комунальні послуги. Щоправда, це перевірений метод – "загнути" найвищу ціну, а потім знизити до тієї, яка потрібна. І бажаної мети досягнуто – і дірки бюджету залатані, й одночасно залишився "добрим дядечком", який так дбає про "бідний" народ.

Виникає запитання: якщо не можеш розв'язати проблем добробуту, то навщо йшов до влади? Не можеш – не берись! Ця народна мудрість ще раз підтверджує справедливість позиції – *не робити* тих помилок, у пастки яких уже неодноразово потрапляла країна. І ніякої біди не станеться. Життя показало, що сподівання на "доброго дядечка", такого знайомого через телебачення, газети та інші масмедіа, виявилися марними. І виникає запитання: а чи варто було *робити* – вибирати? Під час виборів і після них, більш як півроку, Україна фактично жила без уряду, без парламенту, які не працювали. Всі ті, хто повинен був дбати про економіку й політику, були стурбовані *за всяку ціну вибороти владу для себе*. Однак країна й народ жили, економіка працювала, фірми, підприємства, культурні та навчальні заклади функціонували. І звідси виникає думка – а чи потрібні всі ті, які були і є при владі? Чи вони були, чи їх не було, країна жила собі. Навіть почався певний економічний підйом! Виходить, ці люди настільки мало-ефективні, настільки не креативні, що їхню відсутність навіть не було помічено! Звідси – потрібна впевненість у собі, а не в них,

яких сьогодні так багато. І спокуса бути ними – безвідповідальними, які *не розв'язують* ніяких проблем – дуже велика для багатьох. Тому зовсім не дивує таке бажання всіх бути при владі – "правих" і "лівих", "біло-блакитних" і "помаранчевих" тощо. Тому не дивує розростання класу чиновництва та владних коридорів. І гадується мудрість: "При виникненні країна породжує поетів і героїв, а при занепаді – сміття й багато начальства!" Чи не подібну ситуацію ми спостерігаємо сьогодні?

Співчувати тим чи іншим "кольорам", що вони втратили владу, або сподіватися на відтворення "духу Майдану", чи вірити повторюваним заклинанням про "зрадництво" тих, які десятки разів міняли політичні партії різноманітних кольорів і відтінків, це те саме, що засмучуватися блідим обличчям покійника. Все одно залишаються брудні неприбрані вулиці й двори, обдерті будинки, нескінченні вибоїни на вулицях і дорогах, постійне зростання цін, переповнений транспорт, недіючі

закони (чи хтось виконує, наприклад, закон про заборону паління?), і так до нескінченності. І чого можна очікувати від тих, хто, по суті, є тими самими *пересічними*, від яких вони намагаються відмежуватися, тими самими *маленькими* людьми, для яких поняття "загального добра", "національної ідеї", "народного господарства" тощо є абстракціями. Карлики на плечах велетнів! Завдяки їхній інтелектуальній неспроможності економічна й політична системи країни набувають глибокої фундаментальної нестабільності. Жива тканина розривається, залишається тільки тканина, вражена астенією, а з неї виростає ракова пухлина. То чи варто йти шляхом марних сподівань на здійснення того, що є лише уявою "нездорового глузду" чи "зворотного розуму"? Лише відмова від тотального патерналізму різнокольорових благодійників дасть змогу *бути особистістю*. В цьому – справжня сила і мудрість життя. І потрібно робити все, аби цього досягти. І нічого іншого! ■

Лінія поділу

Микола ОМЕЛЯН,
Олена САЗОНОВА, журналісти

За 15 років свого існування, переживши «шокову терапію», інфляцію, приватизацію, цілу низку криз, Україна здобула *перемогу*. Та не просто *перемогу*, а в *квадраті*. Два Віктори (умовно їх можна назвати «Віктор Східний» і «Віктор Західний») здійснюють управління нашою країною. Україну фактично поділено на дві частини. Що ж це за поділ? Де він бере свій початок? Чи є шляхи його подолання? Тож розглянемо питання історично.

Велика Римська Імперія

Початок IV століття. Християнство стає офіційною релігією імперії. Папа виходить із підпілля, набуває статусу та отримує владу, якої до нього не мала жодна людина. Папу вважають намісником Бога на землі. Навіть сам імператор залишається просто людиною.

Цезар Костянтин будує нову столицю на Сході – Константинополь (Царгород), який стає Новим Римом. Імператор був зацікавлений у цілісності церкви, яку він вважав найкращим засобом управління державою. Але існуванню церкви загрожувала аріанська ересь, автором якої був

єпископ Аріан. Аби впоратися з нею, Костянтин почав скликати церковні собори, які формально підтверджував папа Римський, але головував на них сам цезар (на Нікейському Соборі в 325 році Аріана вбили).

З цього почалося велике протистояння між цезарем та папою. Цезар не мав влади над папою як першоієрархом, а папа не мав влади над цезарем. Така політика призвела до ослаблення всієї держави. Імперію поділено на дві частини – Західну й Східну, а ті – на префектури, в яких префект мав практично необмежену владу, особливо на Заході.

Захід

Старий Рим ніяк не міг завадити утворенню нових держав на своїй території. Протистояння з гунами призвело до повного занепаду Риму й виникнення нової імперії. Це сталося, коли варвари остаточно розгромили Рим, і Карл узяв собі титул «Римський імператор Великого німецького народу». Рим, який остаточно втратив владу, міг протиставити світові лише папу як вищого керівника церкви. Маючи необмежену духовну владу, він роздавав корони, карав та милував монархів Європи. Римська курія через різні чернечі ордени здійснювала тотальний кон-

троль над усією Європою. Інколи папа змушений був поступатися церковними догматами заради вирішення геополітичних питань. Наприклад, у католицькій церкві до Другого Ватиканського собору (1965, коли кожна нація дістала змогу молитися своєю рідною мовою) діяло правило, за яким богослужіння може відправлятися тільки трьома мовами: латиною, грецькою, арамейською (цими мовами зроблено напис над роз'яттям – «Ісус Христос – Цар Іудейський»). Та коли Кирило й Мефодій почали своє місіонерське служіння на Балканах, то їх терміново викликали в Рим, де після детального розгляду справи вони не тільки отримали благословення на складання та впровадження слов'янської абетки, але їх ще й рукоположили в єпископський сан. По суті, слов'янська мова отримала офіційний статус у католицькій церкві. Досі в Єрусалимі, в Страсну п'ятницю, коли проходить «Хресна Дорога», Євангеліє зачитують тільки латинською, грецькою, арамейською й слов'янською мовами. Чому була зроблена така поступка? Напевно, вже тоді Старий Рим покладав великі надії на слов'янські народи, сподіваючись отримати певний ресурс. Далі більше. Західні монархи, аби отримати свої корони, змушені

були пройти нелегкий шлях, у тім числі брати участь у хрестових походах, а Данилові Галицькому корона «впала», як сніг на голову. В той час йому було не до походів на «Святу землю», він потребував союзника для боротьби з Батиєм. А папу мало цікавили татари, для нього важливо було, щоб християни східного обряду визнали його Головою Вселенської церкви.

Схід

Тут розрізнені кочові племена Азії здебільшого воювали між собою й не створювали великої загрози Візантії. Принцип «розділяй та володарюй» виправдовував себе повною мірою. Наймана армія легко справлялась із будь-яким закатом. Ситуація різко змінилась після появи ісламу. Магомет дав нову релігію та почав об'єднувати кочові племена Сходу, що стало реальною загрозою для Візантії. За допомогою хитрої дипломатії й підкупу, під благородним приводом безпеки прочан, які прямують до Єрусалиму, та визволення гробу Господнього Візантія хрестовими походами, у яких брали участь усі верстви від монархів до жебраків, забезпечила собі перевагу над мусульманами та наповнення державної скарбниці через збір податків. Візантія утвердилась як держава, що має повний контроль над світським і духовним життям своїх громадян. Це відображено і в гербі, де одна голова орла – імператор, а друга – патріарх.

Велика Східна імперія припинила своє існування 1453 року, коли турки захопили Царгород. Загинув імператор Костянтин XI із династії Палеологів, а його небага Зоя (Софія) опинилася в Москві, де вийшла заміж за великого князя Івана III Васильовича й сприяла проголошенню Московської держави наступницею Візантійської імперії.

Москва

Коли Київські, Волинські, Чернігівські та Галицькі князівства чинили опір татарській орді, Московське князівство, отримавши «ярлик» від хана на право збору податків, зуміло впровадити в себе на зразок ординців та з їхньою допомогою системи збору податків та зв'язку. У 1448 році єпископи Московії розривають канонічну єдність із Київською митрополією та висвячують собі окремого митрополита. До 1589 року Московська церква перебуває в розколі (в чому нині звинувачує Українську). Отримавши од Візантії символи та атрибути влади, Московське князівство набуває нового статусу – *царство* (*цар* похідна від *кесар* – титул, яким величав себе імператор Старого Риму) та бере на озброєння ідеологію нового, тепер уже Третього Риму. Отримавши інститут *царя*, Москва отримала також свого патріарха. Та коли патріарх став на заваді, його успішно усунули й замінили Священним Синодом, яким керував (майже 200 років) російський цар.

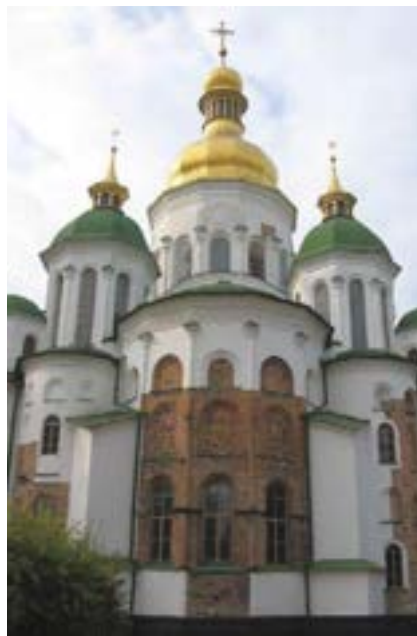
Щодо включення в 1686 році до складу Московської патріархії Київської митрополії, то тут склалася цікава ситуація. За допомогою дипломатичного впливу на турецьку владу, та підкупу па-

тріарха Діонісія, Москві вдалося отримати грамоту про передачу Київської митрополії під юрисдикцію Московській патріархії, але в 1687 році патріарший собор Константинопольської Церкви засудив патріарха Діонісія та скасував цю аферу як акт симонії (хабар). Отже, ніякого документу на право Московської патріархії над Київською митрополією нема.

Проголосивши себе правонаступницею слов'янської державності, в першу чергу Київської Русі, Московія присвоїла назву Русь, історію й навіть сакральні символи. За Катерини II було зібрано всі літописи з території України й переписано або знищено їх. Історію Київської Русі обмежують Нестором Літописцем.

Україна: державність

Після підписання унії між Польським та Литовським королівствами утворюється нова могутня держава – Річ Посполита, до складу якої входить і Україна. Церковна мета унії – змусити християн східного обряду визнати зверхність папи Римського. А інтереси польської шляхти зводились до асиміляції українців, бо прийняття католицької (латинський) обряд – це те саме, що стати поляком. В українців практично не було жодної законної інституції для відстоювання своїх прав. Українські єпископи не входили до сейму й не могли впливати на політику польської адміністрації. Що ж тоді дала унія українцям і полякам? Уявімо, що відчував звичайний поляк чи шляхтич як вірний католик, коли змушений був молитись у своєму храмі латиною, а схизмат українець молився рідною мовою, при цьому заявляючи, що він також католик. Ця духовна ревність накоїла багато біди між двома народами, про що писав Т. Шевченко: «... отак то ляше, друже, брате, нас роз'єдали, розвели...».

Відважні гетьмани, які піднімали козаків на повстання, не досягли державотворчої мети, а тільки попереджали фізичне й духовне знищення українців як етносу.

Та коли в боротьбі з поляками було чітке розмежування – свій-чужий (за мовою та обрядом), то протистояти Москві було складно. Мовна близькість та один обряд призводили до того, що Україна ставала провінцією Московського царства.

У XIX ст. галицькі землі відійшли до Австро-Угорщини, й українці та поляки були зрівняні в правах. У містах почали діяти українські організації, стали відкриватися газети, працювати школи та гімназії. З'явилась українська інтелігенція та чиновники, що брали участь в органах управління державою. Служба в австрійській армії дала змогу українським юнакам пройти вишкіл та отримати бойовий досвід. І коли в листопаді 1918 року на Львівській ратуші замайорів жовто-блакитний стяг, поляки були шоковані.

Україна: духовність

Берестейську унію скасовано в 1946 році на соборі у Львові, аби розірвати зв'язок України з Ватиканом, а через нього й з Європою. Греко-католицька церква пішла в підпілля. В храми Західної України понавозили православних священників, які невідомо звідки взяли після 30 років войовничого атеїзму.

У чому ж суть поділу?

Насамперед поділ роблять на духовному рівні. У всі часи релігія об'єднувала народ, надихаючи його на процеси розбудови своєї держави. Ні гроші, ні мова не можуть бути чинником роз'єднання. Як приклад можна навести США, де всього цього більш ніж достатньо.

Поділ починається тоді, коли держава й релігія ідуть одна проти одної. Князь Юрій Долгорукий заклав нову столицю на Півночі, а митрополит Київський залишився в Києві. Становлення Московської митрополії відбувалося на противагу Київській. При цьому використовувалися людські й духовні ресурси з України: величезна кількість вихідців із Києво-Печерської Лаври займала вищі керівні посади в Московській митрополії, а згодом у патріархії. Тому відновлення Києвом свого законного патріаршого статусу становить потенційну небезпеку втрати Московською патріархією домінанти, більше того – самій потрапити під вплив Києва.

Нині в Україні поділ породжують наявність двох різних християнських церков. З одного боку Греко-католицької, з іншого Російської Православної. Українська Православна Церква, на превеликий жаль, поділена натрое: Українська православна церква Київського Патріархату, Українська православна автокефальна церква, Українська православна канонічна церква. Єдиний вихід для України – це створення Української помісної православної церкви, що покладе край усім протистоянням та дасть державі змогу зайняти своє гідне місце у світовій спільноті.

Прикладом тут може служити Велика Британія зі своєю Ан-

гліканською церквою, хоч решта Європи католицька. Не без впливу національної церкви в Англії не запроваджено євровалюту і політика Лондона не завжди резонує з політикою Брюсселя.

Два Віктори

То яка ж різниця між Вікторами – «Східним» і «Західним»? Різниця не в кольорах – помаранчевому чи біло-блакитному. Різниця не в фінансових групах. Уся різниця в тому, що один прибічник Київської, а другий Московської патріархії. І тільки це зумовлює поділ України. Постає питання, чи є інший шлях? Є! Це створення міжцерковних громадських організацій. Важливим чинником духовного примирення та створення єдиної Української помісної православної церкви має стати й Греко-католицька церква. (На тлі спілкування Москви й Ватикану внутрішнє протистояння в Україні виглядає дивним). Це дасть можливість еволюційним шляхом позбутися закордонного впливу та показати в першу чергу прибічникам Московського патріархату всю повноту Божого благословення, яку отримує Українська земля.

Від Редактора:

Жодна церква чи конфесія не може мати монопольного права на духовність. Так, як і жодна з партій не має права монополізувати політичну свідомість і волю громадян. Як природна релігійність через осяяння розвиває в людині зрілий дух, так і незалежна політична свідомість через власну волю громадян розвиває політичне тіло нації – державу. Істинно правдива релігійність виявляється тільки в особистій духовній практиці індивіда. Істинно незалежна політична воля виявляється тільки в середовищі вільних, духовно зрілих громадян – так діє реальна демократія за участю, демократія в спільних інтересах громади всупе-

реч особистим меркантильним інтересам партій чи кланів.

Дух особи живе в людському серці, і людина пробуджує свій дух до світла – народжується духовно – з власної волі. Серце людське – одвічний храм духовного світла. Цю істину проповідували великі вчителі людства Заратустра, Будда, Христос, які стали уособленням Самого Світла й будителями людських душ від занепаду. Бо в душі є Всевишня програма, яку людині належить реалізувати власним життям. Останнього Великого Вчителя – Христа, який рятував люд від мороку невігластва, війовничі невіглази розіп'яли на символів проповідуваного ним життєдайного світла. Згодом перетворили те розп'яття на парадоксальний символ християнства й на об'єкт ідолоського поклоніння, від чого застерігав сам Учитель. Нинішні церкви як соціальні інституції зрощуються з політичними партіями й перетворюються на апологетів світської релігії меркантилізму й сервілізму. Церкви й конфесії змагаються між собою не за Божу Істину, а за душі й гроші людські. Так і партії змагаються не за відродження України, а за її розподіл між собою.

Духовність живе в просвітленому людському серці й не підлягає церковним догмам. Так і національна гідність свідомого громадянина не піддається партійній облуді. Народ наш тисячу літ животіє без національної релігії, національної державницької ідеології й національної держави. І нині суспільство живе без української влади, ігноруючи чужих владомощців. Нині свідомі громадяни працюють для відродження себе й України в ім'я Творця поза політичними партіями й церковними догмами. У глибині національного серця просвітлюється, зріє національний дух, який явиться в національному праві, ідеології й політичній волі, і їхньою синергічною силою український люд подолає всякі церковно-партійні поділи, заблуди й відтворить себе нового в захисному тілі своєї питомої держави. ■

Державницька ідеологія – джерело життєвої сили нації

Олександр ШОКАЛО

Ситуація абсолютної безутішності в стратегічному розвитку України, що її вочевидь підтвердила парламентська криза в післявиборний період, стає безпосереднім середовищем для зародження кардинальних ідей і формування нової ідеології становлення країни як могутньої держави з власним обличчям, яке сьогодні на диво безбарвне й позбавлене життєвої сили.

Саме в цей кризовий період пошуки нової ідеології як джерела життєвої сили, яка заповнила б вакуум, що виник довкола національної ідеї, повинен стати пріоритетним напрямом діяльності президента й парламентарів. Але це не відбувається.

Чому? Чому в нас влада завжди суттєво відчужена від інтересів народу? І взагалі, чому ми бідні (понад 75% населення) в багатій своїми природними ресурсами країні? Чому ми не можемо реалізувати свій людський потенціал? Нарешті, яким чином можна змінити ситуацію в нашій дивовижній країні через формування управлінської культури (культури цільового управління), яка становить ядро Нового управлінського курсу для України?! ■

Відповіді на ці та інші питання ви знайдете в монографії Г. А. Дмитренка *“Конкретна теорія управління східнослов'янським суспільством (на етапі його трансформації в громадянське)”*. Автор, відомий вчений у сфері організації управління, пропонує теоретичне розв'язання проблеми налагодження відповідальності за кінцеві результати діяльності всіх органів управління. При цьому наголошується, що в такій відповідальності дуже мало спільного з оперативною відповідальністю підлеглого перед зверхником. Адже зрозуміло, що розв'язання надпроблеми відповідальності за кінцеві результати діяльності – це, по суті, розв'язання проблеми корупції.

У монографії розглядається розв'язання проблеми орієнтації всієї системи державного управління з позиції антропосоціального (людського) підходу, тобто його спрямованість на сприяння самореалізації індивіда в усіх сферах життєдіяльності в межах людської моралі й національних традицій. Отже, йдеться про побудову справді громадянського суспільства й розвитку Української держави на засадах національної державницької ідеології, яка є джерелом життєвої сили українського соціуму. ■

Український Світ

Фото М. Рудя